

Košický samosprávny kraj

Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie

August 2009

KOŠICKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ

Námestie Maratónu mieru 1, Košice

Názov:

Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie

Spracovateľ:

PhDr. László Szegedy, odbor regionálneho rozvoja Úradu KSK,
pracovisko Kráľovský Chlmec

JUDr. Zdenko Trebuľa
predseda Košického samosprávneho kraja

Obsah:	Strana:
Úvod	5
1 Analytická časť	
1.1. Vymedzenie záujmového územia mikroregiónu	6
1.1.1. Charakteristika obcí Medzibodrožia	7
1.1.2. Mikroregióny v Medzibodroží	17
1.2. Životné prostredie	20
1.2.1. Stav životného prostredia	20
1.2.2. Ochrana prírody a krajiny	23
1.2.3. Územia NATURA 2000	25
1.2.4. Prírodné zdroje	26
1.2.5. Odpadové hospodárstvo	27
1.3. Osídlenie a výstavba	29
1.3.1. Osídlenie	29
1.3.2. Výstavba	34
1.4. Technická infraštruktúra	35
1.5. Ľudské zdroje	41
1.5.1. Obyvateľstvo	41
1.5.2. Nezamestnanosť a vzdelanostná a veková štruktúra nezamestnaných	52
1.6. Ekonomika vidieka	58
1.6.1. Poľnohospodárstvo	63
1.6.2. Lesné hospodárstvo	70
1.6.3. Vidiecky turizmus – cestovný ruch	73
1.6.4. Obnoviteľné zdroje energie	77
2. Strategická časť	
2.1. Rozvojová vízia a perspektívy	82
2.2. SWOT analýza subregiónu Medzibodrožie	85
2.3. Ciele rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie	91
2.4. Stanovenie špecifických cieľov a opatrení stratégie rozvoja	94
2.4.1. Životné prostredie	97
2.4.2. Osídlenie a sídla	98
2.4.3. Ľudské zdroje	101
2.4.4. Ekonomika vidieka	106
2.4.4.1. Poľnohospodárstvo	109
2.4.4.2. Lesné hospodárstvo	111
2.4.4.3. Vidiecky turizmus	113
2.4.4.4. Obnoviteľné zdroje energie	116

3. Realizovateľnosť stratégie rozvoja vidieka	117
4. Návrh systému implementácie stratégie rozvoja vidieka subregiónu	119
4.1. Inštitucionálne zabezpečenie riadenia stratégie	119
4.2. Širšie súvislosti implementačného rámca stratégie rozvoja	120
4.3. Schéma riadenia projektu v podmienkach Medzibodrožia	121
4.4. Návrh kľúčových indikátorov na monitorovanie kvality života	122
5. Štúdie a projektové zámery	124
Použitá literatúra a informačné zdroje	126

Zoznam tabuliek

Č. 1: Základná charakteristika osídlenia obcí subregiónu Medzibodrožie	8
Č. 2: Zoznam osobitne chránených častí prírody SR v subregióne Medzibodrožie	23
Č. 3: Ložiská nerastných surovín v subregióne Medzibodrožie a v jeho širšom okolí	26
Č. 4: Produkcia a zneškodňovanie komunálneho odpadu v území Medzibodrožie	28
Č. 5: Veľkostná štruktúra sídiel subregiónu Medzibodrožie	29
Č. 6: Vývoj počtu obývaných domov v období 1991 a 2001	30
Č. 7: Nehnutelné národné kultúrne pamiatky v subregióne Medzibodrožie	31
Č. 8: Stav územnoplánovacej dokumentácie obcí v subregióne Medzibodrožie	34
Č. 9: Stav vybavenosti obcí subregiónu Medzibodrožie technickou infraštruktúrou	37
Č. 10: Vývoj počtu obyvateľov v rokoch 1991-2007 v subregióne Medzibodrožie	41
Č. 11: Demografická charakteristika obyvateľstva	42
Č. 12: Národnostné zloženie obyvateľstva subregiónu Medzibodrožie	44
Č. 13: Podiel rómskych obyvateľov v obciach subregiónu Medzibodrožie	45
Č. 14: Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva obcí subregiónu Medzibodrožie	47
Č. 15: Materské školy v obciach subregiónu Medzibodrožie	49
Č. 16: Základné školy v obciach subregiónu Medzibodrožie	50
Č. 17: Stredné školy v obciach subregiónu Medzibodrožie	51
Č. 18: Nezamestnanosť podľa pohlavia a dĺžky evidencie, 2006 – 2008	52
Č. 19: Vzdelanostná štruktúra nezamestnaných v rokoch 2006 – 2008	54
Č. 20: Vývoj celkovej nezamestnanosti v obciach subregiónu v rokoch 2001 – 2008	56
Č. 21: Ekonomické subjekty v subregióne Medzibodrožie podľa právnej formy	58
Č. 22: Ekonomické subjekty podľa ekonomických činností	59
Č. 23: Ekonomické subjekty v subregióne Medzibodrožie podľa počtu zamestnancov	60
Č. 24: Zaradenie obcí subregiónu Medzibodrožia do pólov rastu	61
Č. 25: Pozemková charakteristika a pôdny fond obcí subregiónu Medzibodrožie	64
Č. 26: Vývoj produkcie vybraných poľnohospodárskych plodín (t) v okrese Trebišov	65
Č. 27: Vývoj stavu vybraných hospodárskych zvierat (ks) v okrese Trebišov	66
Č. 28: Lesné hospodárstvo v katastrálnych územiach obcí subregiónu Medzibodrožie	71
Č. 29: Vlastnícke vzťahy v lesnom hospodárstve	72
Č. 30: Primárny technicky využiteľný hydroenergetický potenciál povodia	79
Č. 31: Strategické ciele tematických oblastí rozvoja subregiónu	93
Č. 32: Realizovateľnosť stratégie rozvoja vidieka	117
Č. 33: Zásobník projektov	124

Zoznam obrázkov

Č. 1: Mapka Medzibodrožia	6
Č. 2: Mikroregióny Medzibodrožia a susedné mikroregióny	19
Č. 3: Úroveň životného prostredia subregiónu Medzibodrožie v rámci SR	20
Č. 4: Mapka cestnej infraštruktúry okresu Trebišov	36
Č. 5: Potenciálne centrá ekonomického rozvoja subregiónu Medzibodrožie	62
Č. 6: Intenzita slnečného žiarenia, dopadajúceho na územie subregiónu	78

Úvod

Zastupiteľstvo Košického samosprávneho kraja schválilo na zasadnutí konanom dňa 29.10.2007, uznesením č. 329/2007 základný strategický materiál Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja. Na základe tohto dokumentu sa rozpracovávajú detailnejšie Stratégie rozvoja vidieka pre jednotlivé subregióny a mikroregióny v Košickom samosprávnom kraji (KSK), pričom sa uplatňuje rovnaká metodika ako pri spracovaní Stratégie rozvoja vidieka KSK. Znamená to, že v strategickej časti budú dodržané zadefinované špecifické ciele a navrhované opatrenia budú viazané na dané územie mikroregiónu.

Táto stratégia je vypracovaná pre územie subregiónu Medzibodrožie (okres Trebišov), na ktoré prirodzene nadväzuje región Použia (okres Michalovce). Celkove je do riešeného územia zahrnutých 6 mikroregiónov. Hlavnou metódou práce pri spracovaní Stratégie bola analýza doterajšieho vývoja na základe získaných štatistických údajov zo Štatistického úradu SR, podkladov z obcí, osobných stretnutí, ako aj ďalších dostupných písomných podkladov, najmä Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja dotknutých obcí.

Cieľom spracovávaného dokumentu je stanovenie strategických smerov rozvoja vidieka v subregióne Medzibodrožie, s dôrazom na zlepšenie kvality života vidieckeho obyvateľstva skvalitnením sociálno-ekonomických podmienok regiónu.

Stratégia sa nevenuje podrobne problematike cestovného ruchu v subregióne Medzibodrožie, ktorá je rozpracovaná v samostatných dokumentoch pod názvom „Stratégia rozvoja cestovného ruchu v Medzibodroží“ (spracovateľ: Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice, n.o, SOSNA, občianske združenie) a „Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Dolný Zemplín“. Stratégiu rozvoja vidieka v Tokajskej vinohradníckej oblasti rieši samostatný materiál KSK.

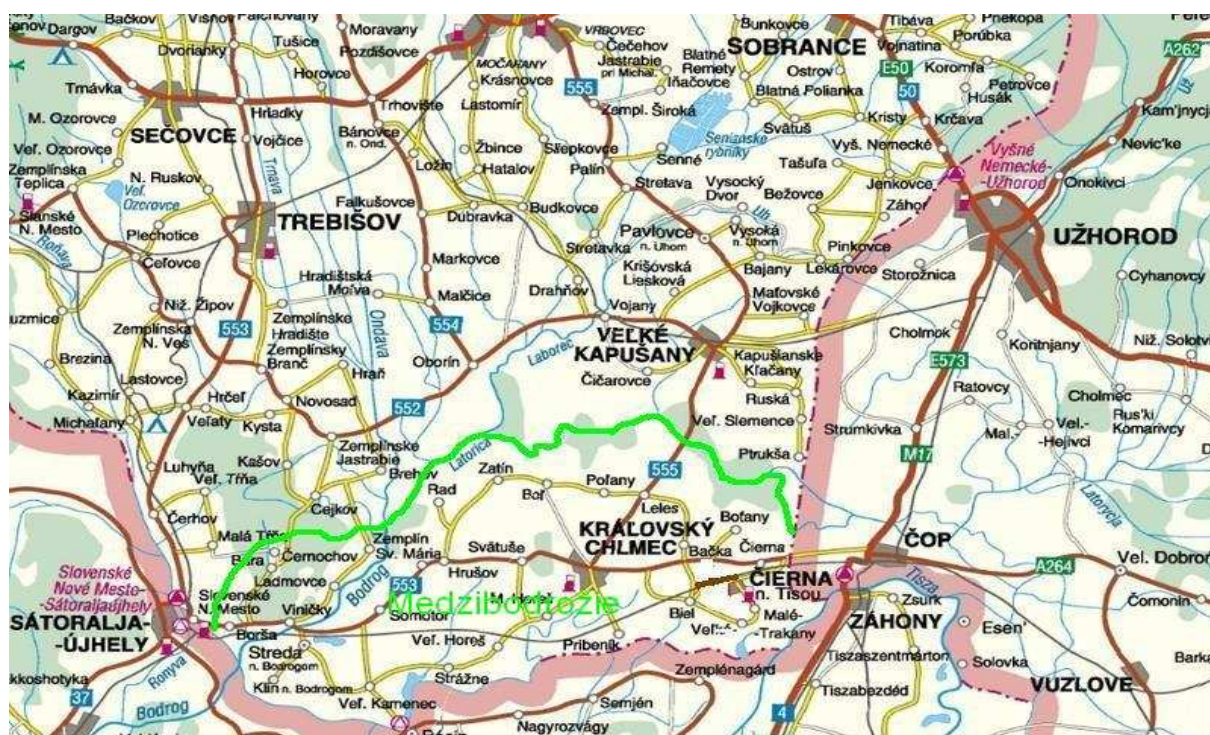
1. Analytická časť

1.1. Vymedzenie záujmového územia subregiónu

Subregión Medzibodrožie je vymedzený od juhu štátnou hranicou, kde susedí s Maďarskom, z východu štátnou hranicou s Ukrajinou. Prirodzené hranice tvoria: na severe rieka Latorica, ktorá ju delí od susedného Použia a na severozápade rieka Bodrog. Z hľadiska územno-správnych tradícií a etnickej skladby sa však tradične k Medzibodrožiu priraduje 6 obcí bývalého Kráľovskochlmecského okresu na pravom brehu rieky Bodrog. Povrch územia subregiónu je prevažne rovinný, avšak spestruje ju skupina troch vyvýšení sopečného pôvodu, ako aj pieskové duny. Medzibodrožie je veľmi bohaté na originálne prírodné hodnoty, o čom svedčí skutočnosť, že severná tretina územia patrí do Chránenej krajinskej oblasti Latorica. Okrem toho sú tu 2 Ramsarské územia, 3 národné prírodné rezervácie, 8 prírodných rezervácií, 7 území NATURA 2000 a takmer celé patrí do Chráneného vtáčieho územia Medzibodrožie.

Medzibodrožie od 11. storočia patrilo do Zemplínskej župy v rámci Uhorského kráľovstva až do roku 1918, kedy sa stalo súčasťou Česko-slovenskej republiky. Z územno-správneho hľadiska až do roku 1960 bolo súčasťou okresu Kráľovský Chlmec, neskôr okresu Trebišov. V súčasnosti patrí do obvodu Trebišov, v rámci Košického samosprávneho kraja. V subregióne je 32 obcí: **Bačka, Bara, Biel, Boľ, Borša, Boťany, Černochovej, Čierna, Dobrá, Klin nad Bodrogom, Ladmovce, Leles, Malé Trakany, Malý Horeš, Malý Kamenec, Poľany, Pribeník, Rad, Soľníčka, Somotor, Strážne, Streda nad Bodrogom, Svätá Mária, Svätuše, Svinice, Veľké Trakany, Veľký Horeš, Veľký Kamenec, Viničky, Vojka, Zátin, Zemplín, 2 mestá - Kráľovský Chlmec a Čierna nad Tisou s celkovým počtom obyvateľov do 40 tisíc.** Prirodzeným centrom regiónu je mesto Kráľovský Chlmec, ktoré do roku 1960 bolo sídlom rovnomenného okresu, územie, ktoré je schodné skúmaným územím Medzibodrožia, s rozlohou 418 km².

Obrázok č. 1: Mapa Medzibodrožia

Základné údaje subregiónu Medzibodrožie (stav k 31.12.2007)

Počet obcí: 32

Počet miest: 2, Kráľovský Chlmec (7862 obyvateľov) a Čierna nad Tisou (4162 obyvateľov)

Najväčšia a najmenšia obec: Streda nad Bodrogom (2402 obyvateľov) – Klin nad Bodrogom (198 obyvateľov)

Počet obcí nad 1 000 obyvateľov: 9 (Biel', Boľany, Borša, Leles, Malé Trakany, Malý Horeš, Somotor, Streda nad Bodrogom, Veľké Trakany)

Počet obcí nad 500 obyvateľov: 13 (Bačka, Boľ, Poľany, Pribeník, Rad, Strážne, Svätá Mária, Svätuše, Veľký Horeš, Veľký Kamenec, Viničky, Vojka, Zátin,)

Počet obcí pod 500 obyvateľov: 10 (Bara, Černochovej, Čierna, Dobrá, Klin nad Bodrogom, Ladmovce, Malý Kamenec, Soľnička, Svinice, Zemplín)

Inovačný pól: 1

Kohézne póly: 12

Počet obyvateľov: 38025

Rozloha územia: 418 km²

Hustota obyvateľov na km²: 91

Pre subregión Medzibodrožie je významným centrom mesto **Kráľovský Chlmec**, bývalé okresné mesto, kde je koncentrácia sociálnej a komerčnej vybavenosti a pracovných príležitostí. Leží v blízkosti hraníc s Maďarskom a Ukrajinou.

Z hľadiska väzieb, väčšie mestá od centra regiónu (Kráľovský Chlmec) sú vzdialené: Trebišov 55 km, Michalovce 50 km, Veľké Kapušany 19 km. V Maďarskej republike mestá: Sátoraljaújhely (17.000 obyvateľov) vzdialené 26 km, Sárospatak (13.000 obyvateľov) 38 km a Kisvárd (18.000 obyvateľov) 28 km. Na Ukrajine mestá: Užhorod (116.000 obyvateľov) vzdialené 49 km a Čop (9.000 obyvateľov) 15 km.

Hraničné priechody:

Ukrajina - Vyšné Nemecké – Užhorod (cestná osobná a nákladná doprava) vzdialený 47 km, Čierna nad Tisou – Čop (železničná osobná a nákladná doprava) 12 km, Veľké Slemence – Malý Selmenci (pre peších a cyklistov) 30 km.

Maďarská republika - Slovenské Nové Mesto – Sátoraljaújhely (železničná a cestná, osobná a nákladná doprava) 26 km, Veľký Kamenec - Pácin (cestná osobná doprava) 18 km.

Ďalšie turistické prechodné body do Maďarskej republiky:

- Streda nad Bodrogom – Karos po novej asfaltovej komunikácii
- Veľký Horeš – Kisrozvágy po poľnej ceste
- Dobrá – Dámóc po poľnej ceste
- Pribeník – Lácacséke po bezprašnej ceste
- Veľké Trakany – Zemplénagárd po novej asfaltovej komunikácii (SR) a po poľnej ceste (MR)

Územie má typický poľnohospodársky charakter (74% pôdy), má tiež dostatok chráneného územia. Má málo nerastného bohatstva (oblasť stavebníctva), priemysel je malý a len lokálny. Cestné spojenie je komunikáciou I/79 Trebišov – Kráľovský Chlmec. Významná je železnica Košice – Čierna nad Tisou. Najbližšou územnou nadradenou plánovacou dokumentáciou je ÚPD Košického samosprávneho kraja. Väčšina obcí má, alebo pripravuje územno-plánovaciu dokumentáciu (ÚPD).

Tabuľka č. 1: **Základná charakteristika osídlenia obcí subregiónu Medzibodrožie k 31.12.2007)**

Obec	Rozloha katastra/km ²	Počet obyvateľov	Hustota obyvateľstva na km ²
Bačka	9,58	630	66
Bara	6,26	349	56
Biel	7,46	1437	193
Bol'	12,60	688	55
Boťany	12,25	1283	105
Borša	9,54	1242	130
Černochovej	6,16	220	36
Čierna	4,24	405	95
Čierna nad Tisou	9,37	4162	444
Dobrá	8,32	424	51
Klin nad Bodrogom	3,66	198	54
Kráľovský Chlmec	23,81	7862	330
Ladmovce	11,32	340	30
Leles	33,69	1808	54
Malé Trakany	11,01	1210	110
Malý Horeš	19,21	1112	58
Malý Kamenec	5,64	444	79
Pol'any	18,51	526	28
Pribeník	12,33	980	79
Rad	6,79	582	86
Sol'nička	6,16	248	40
Somotor	16,31	1645	101
Strážne	16,71	681	41
Streda nad Bodrogom	22,63	2402	106
Svätá Mária	12,94	600	46
Svätuše	10,16	885	87
Svinice	5,26	217	41
Veľké Trakany	10,68	1448	136
Veľký Horeš	18,24	968	53
Veľký Kamenec	12,72	818	64
Viničky	8,84	519	59
Vojka	8,74	513	59
Zatín	21,78	789	36
Zemplín	14,67	390	27
Spolu:	417,58	38025	91

Zdroj: www.statistics.sk, 2009

1.1.1. Charakteristika obcí a miest Medzibodrožia

BAČKA

Patrí medzi staré obce, ktoré spomína leeská donačná listina z roku 1214. Leží vo východnej časti Horného Medzibodrožia v alúviu rieky Latorica, ktorá tečie severne od obce. Bačka je obkolesená systémom bývalého koryta rieky Tisa. Rímsko-katolícky kostol má pôvod z konca 13. storočia. Súčasný vzhľad nadobudol začiatkom 20. storočia. V interiéri o.i. je zachovalý erb rodiny Báthoryovej z prastarého rodu Guth-Keled. Reformovaný kostol pochádza z 19. storočia, prestavaný v roku 1918.

BARA

Vznikla zlúčením Veľkej a Malej Bary (1960). Územie obcí bolo osídlené už v staršej dobe kamennej. Predpokladom pestovania kvalitných odrôd hrozna sa stalo vhodné podložie, ktoré sa využívalo aj ako stavebný kameň. V katastri sa nachádzajú aj ložiská perlitu (bez ťažby). Rozvoj vinohradníctva nastal po tatárskom vpáde. V malej Bare je cenný kostol (z 13 stor.) a neskororenesančná kúria zo 17 stor. Kostol je aj vo Veľkej Bare. Počet obyvateľov je 336 s klesajúcim trendom. Rozlohou je jednou z najmenších v mikroregióne.

BIEĽ

Obec sa nachádza v tesnom susedstve s mestom Čierna nad Tisou, južne od železničnej trate. Po prvý raz sa spomína v r. 1214. Leží v alúviu rieky Tisa, ktorá v okolí zanechala zvyšky bývalého koryta. V obci sa nachádza schátralý kaštieľ (t.č. v rekonštrukcii) rodiny Sennyey, postavený koncom 18. storočia, obkolesený anglickým parkom, kde sa vyskytujú statné, niekoľko storočné exempláre domácich a introdukovaných drevín. Rímsko-katolícky kostol bol postavený v roku 1851, pôvodne ako kaplnka kaštieľa. Reformovaný kostol pochádza z roku 1936 a grécko-katolícky z r. 1990.

BOĽ

Obkolesuje ju bývalé koryto Tisy, zvané „Tice“ a leží v blízkosti Latorice, v Chránenej krajinskej oblasti, prevažne na piesočných dunách. Charakterizuje ju uličná výstavba. Rímsko-katolícky kostol pochádza z konca 13. storočia, avšak po prestavbách archaický ráz zachovala iba svätyňa. Reformovaný kostol bol postavený v r. 1971. Alúvium Latorice, severne od obce je z prírodovedeckého a krajinárskeho hľadiska veľmi zaujímavé, vhodné na rekreačno-poznávaciú činnosť.

BORŠA

Leží na pravom brehu súčasného koryta rieky Bodrog. Ako osada sa spomína v zachovanej listine z r. 1267 s odvolaním sa na rok 1067. Leží na hranici Tokajskej vinohradníckej oblasti, juhozápadne od cípu Zemplínskych vrchov. Je tu hradný kaštieľ zo 16. storočia, kde sa 27.3.1676 narodil František Rákóczi II., sedmohradské knieža a vodca prothabsburgského povstania. V kaštieli je etnografická expozícia a pamätná izba rodáka. Pred vchodom je umiestnená busta Rákócziho, od autora Ede Mayera z r. 1907, na nádvorí je mramorovo-bronzová pamätná tabuľa z roku 1881. Reformovaný kostol je pôvodne románska stavba z konca 13. storočia, rímsko-katolícky kostol bol postavený v roku 1936. Rieka Bodrog je ľahko prístupná neďaleko od obce, po hrádzi. Na okraji Borše boli navŕtané termálne pramene. Perspektívna je výstavba kúpaliska na báze geotermálnych zdrojov.

BOŤANY

Nachádza sa v blízkosti ukrajinských hraníc, južne od Latorice. Obec má štvorcovú výstavbu a je obkolesená bývalým korytom Tisy. Prvé zachovalé písomné zmienky sú zo začiatku 14. storočia. Impozantný novogotický rímsko-katolícky kostol s pekným dobre zladeným vnútorným vybavením bol postavený na mieste pôvodne evanjelického, neskôr rímsko-katolíckeho kostola zo 17. storočia. Niekdajší kaštieľ (pôvodne hrad) rodiny Tárkányi bol v roku 1967 zbúraný, zachovali sa iba zvyšky parku. Severne od obce sa nachádza najrozsiahlejší lužný les, kde v rámci Chránenej krajinej oblasti sú dve prírodné rezervácie močaristých lesných porastov. Východne od Boťan je najvýdatnejší zdroj pitnej vody v južnej časti Východoslovenskej nížiny.

ČERNOCHOV

Nachádza v nadmorskej výške 175 m n.m., na úpätí Zemplínskych vrchov s tokajskými vinicami a krásnou Černočovskou lúkou s náleziskom ponikleca. Prvý písomný záznam o obci je z roku 1298. Obec s dlhou tradíciou výroby vín vďaka izolovanej polohe si zachovala historický charakter s ľudovými prvkami regionálnej architektúry. Usporiadané objekty domov sú navrhnuté na pamiatkovú ochranu. Architektonickou dominantou v strede obce je klasicistický kostol evanjelickej cirkvi, ktorý bol postavený v roku 1793.

ČIERNA

Menšia obec, ležiaca pri ukrajinskej hranici, severne od železničnej trate, v alúviu Latorice. V roku 2011 tu bude sprevádzkovaný nový hraničný priechod smerom na Solomonovo - Ukrajina. Charakterizuje ju uličná výstavba. Prvá písomná zmienka pochádza z r. 1270. Reformovaný kostol bol postavený v rokoch 1838-42, obnovený v r. 1998. Od roku 2011 Slovensko a Ukrajinu, by mal nový spájať cestný hraničný priechod Čierna – Solomonovo.

ČIERNA NAD TISOU

Mesto vzniklo ako sídlisko postavené pri novej železničnej prekládkovej stanici na trojhraničí, vo vyčlenenom katastri obcí Čierna, Malé a Veľké Trakany, Biel, Bačka a Boťany po roku 1947. Má prevažne charakter sídliskovej bytovej výstavby. V centre mesta je rozsiahly park. Nachádza sa tu železničný hraničný priechod smerom na Ukrajinu a Rusko. Rieka Tisa je vzdialená len 6 km od mesta. Mesto, bolo budované v súlade s potrebami bývalých štátov ČSSR a ZSSR na zabezpečenie železničnej výmeny tovarov spojenej s ich prekládkou (dôvodom je rozdielny rozchod železnice, používanej na východe Európy a v strednej a západnej Európe), Mesto v súčasnosti je významným prekladiskom tovarov s normálnym a širokým rozchodom koľajníc.

DOBRÁ

Malá obec, ležiaca na pieskovej vyvýšenine, v blízkosti Kráľovského Chlmca. Prvé zmienky pochádzajú z r. 1323. Charakterizuje ju uličná výstavba. Grécko-katolícky kostol pochádza z druhej polovice 18. storočia a v interiéri sa nachádza pekný ikonostáz. Železničná prekládková stanica Čierna nad Tisou siaha až na okraj intravilánu obce, kde sa nachádza terminál kombinovanej prepravy (TKD). Dôležitosť TKD zvyšuje skutočnosť, že je situovaný na styku dvoch železničných rozchodov (široký a normálny), ale najmä to, že sa po vstupe Slovenska do Európskej únie podľa Schengenskej dohody sa stal koncovým terminálom.

KLÍN NAD BODROGOM

Drobná obec, ktorá sa nachádza tesne na brehu rieky Bodrog a okrem Stredy nad Bodrogom nemá iné cestné spojenie s okolím. Po prvýkrát sa spomína v pápežských desiatkach zo začiatku 14. storočia. Je príkladom typickej uličnej výstavby. V okolí obce sa nachádza bohatá sieť mŕtvych ramien, močiarov a močaristých lúk s cennými pôvodnými spoločenstvami rastlín a živočíchov. V inundácii sa nachádzajú malebné ruiny pôvodne gotického kostolíka. Z obce je prístup k najnižšie položenému miestu v Slovenskej republike (94,3 m.n.v.), jej okolie je oázou ticha, fenoménom vodnej a močiarnej vegetácie.

KRÁĽOVSKÝ CHLMEC

Prirodzené a administratívne stredisko Medzibodrožia sa rozprestiera na východnom úbočí Chlmeckých pahorkov sopečného pôvodu. Prvá písomná zmienka je v leleskej donačnej listine z r. 1214. Mesto charakterizuje sieťová uličná výstavba. V severnej časti Hlavnej ulice mesta sa zachovala pôvodná malomeštiacka výstavba. Rímsko-katolícky kostol – dominanta mesta - je pôvodne gotický, klasicisticky prestavaný koncom 19. storočia, s bohatou výbavou interiéru. Neogotický reformovaný kostol pochádza z r. 1787, synagóga z druhej polovice 19. storočia. Medzi architektonické hodnoty možno zaradiť eklektický komplex budov, postavený koncom 19. storočia, kde je umiestnené Stredné odborné učilište, Vlastivedné múzeum a grécko-katolícky kostol. Nad mestom sa nachádzajú málo zachovalé ruiny niekdajšieho hradného kaštieľa – „Čonkavár“ – postaveného v prvej polovici 16. storočia. Z kameňov zbúraného hradu bola postavená kúria rodiny Nyári, ktorá sa neskôr stala majetkom rodiny Lorántffy a Rákóczi. Nad vchodom (t.č. Základná umelecká škola) je spojený erb oboch rodín z r. 1654. Bronzová socha (dielo Istvána Szabó ml.) básnika Sándora Petőfiho, ktorý mesto navštívil v r. 1847 – stojí pred Mestským úradom, v historickom parku, spolu s ozdobnou studňou a prameňom, ako aj muzeálnym múrom a pamätná tabuľa, ktorá sa nachádza na budove Mestského kultúrneho strediska. Pamätné tabule básnika - farára László Mécsa – ktorý tu pôsobil v rokoch 1930-44 sú na budove Katolíckeho centra voľného času a v predsieni rímsko-katolíckeho kostola. Nachádza sa tu jediný udržiavaný židovský cintorín. Bohatá sieť obchodov a služieb, možnosti stravovania a ubytovania. Mesto je známe vinohradníckou tradíciou, čo dokumentuje aj gotický erb. Z periodických podujatí za zmienku stoja Medzibodrožské oslavy vinobrania a oslavy Dňa mesta, usporiadané každý rok v septembri. Sídli tu tiež Klub výtvarníkov Medzibodrožia a Použia „TICCE“. Je sídlom Kultúrneho centra Medzibodrožia a Použia, ako aj regionálneho múzea, tvoriaceho jeho súčasť. Okolie mesta je vhodné na pešie a cyklistické túry. Rastlinstvo a živočíšstvo Chlmeckých pahorkov je ojedinelé, teplomilné. Z Veľkého vrchu – 264 m. – je rozsiahly a krásny výhľad na okolitú rovinu a veniec Karpát.

LADMOVCE

Obec sa nachádza na pravom brehu rieky Bodrog, na južnom úpätí vápencového pahorku Šomoš, južnej časti Zemplínskych vrchov. Krajinársky má veľmi peknú polohu. Prvé písomné zmienky sú zo 14. storočia. Obec bola pôvodne situovaná tesne na brehu pôvodného koryta Bodrogu, avšak v dôsledku častejších záplav v prvej polovici 19. storočia sa presťahovala severnejšie, na súčasné miesto. Pôvodný gotický kostol sa nezachoval. Monumentálny, klasicistický reformovaný kostol pochádza z výstavby v rokoch 1826-34. Ladmovce sú vinohradníckou obcou. Okolie charakterizuje vápencovo-dolomitová pahorkatina s geologickými a mineralogickými zaujímavosťami, bohatým kvetným porastom, peknými výhľadmi a možnosťami túr v lesoch a lesostepiach. Nachádza sa tu aj Národná prírodná rezervácia „Kašvár“, s množstvom chránených a ohrozených druhov teplomilných rastlín. Na severnom okraji obce je minerálny prameň s vápencovo-železitou uhličitanovou vodou. Bodrog je vhodný na rybárčenie a je tu aj prístav pre nákladné lode.

LELES

Druhá najväčšia obec Medzibodrožia sa nachádza medzi Kráľovským Chlmcom a riekou Latorica. Patrí medzi najstaršie písomne doložené obce, nakoľko kláštor premonštrátov tu bol pôvodne založený už koncom 12. storočia, donačná listina je z roku 1214. Obec má sieťovú uličnú výstavbu na vlnitej pieskovej dune a je obkolesená zvyškami bývalého koryta rieky Tisa – „Tice“. Súčasná podoba kláštora rádu premonštrátov vznikla v strede 18. storočia. V kláštornej budove sa zachovala kaplnka so základmi z 13. storočia a freskami zo 14. storočia. Rímsko-katolícky kostol je impozantná gotická stavba s bohatým barokovým zariadením (dielo Hartmana), náhrobnými kameňmi prepoštov, biskupov, generálov a šľachticov, s kreslom prepošta a monštranciou Svätého Kríža (pôvodne z r. 1213). V okolí obce a najmä v severnej časti katastra, ktorá leží v Chránenej krajinnej oblasti Latorica, je množstvo močiarov, mŕtvych a odpojených ramien, lužné lesy s bohatou flórou a faunou.

MALÉ TRAKANY

Leží v inundácii rieky Tisa, v susedstve troch hraníc s Ukrajinou a Maďarskom. Prvý raz sa spomína počiatkom 14. storočia. Je takmer prepojená so susednými Veľkými Trakanmi. Reformovaný kostol stojí na menšej vyvýšenine a je dominantou obce – pochádza pôvodne z prvej polovice 18. storočia, klasicisticky prestavaná v r. 1894. Nad portálom je busta vodcu Starých Maďarov – Árpáda, z r. 1839. Okolie rieky Tisa poskytuje možnosti na túry a krátky rekreačný oddych na pieskovom brehu hraničnej rieky.

MALÝ HOREŠ

Nachádza sa v južnej časti Chlmeckej pahorkatiny, na oboch brehoch bývalého koryta Tisy – „Karča“. Meno obce figuruje v leleskej donačnej listine z r. 1214. Skladá sa z dvoch častí – pôvodnej obce a východnej zástavby, zvanéj „Onča“, vystavanej v 40-tich rokoch 20. storočia. Ide o starú vinohradnícku obec, kde sa nachádza rozsiahly komplex vinných pivníc, zväčša vytesaných do vulkanickej tufy, mimo intravilánu, v agátovom hájiku. Reformovaný kostol bol postavený koncom 18. storočia, neskôr klasicisticky prestavaný. V obci je charakteristické využívanie plochých andezitových a ryolitových bridlíc z miestneho zdroja na stavbu plotov, hospodárskych budov ale aj domov. Bývalé želiarske domy sú pozliepané na niektorých dvoroch aj po 5-6, teda tu bývalo niekoľko rodín spolu. V okolí obce je prírodná rezervácia na ochranu vzácnych druhov endemických poniklecov na naviatych pieskoch, ako aj slanomilného rastlinstva.

MALÝ KAMENEC

Leží na južnom úpätí ryolitového sopečného telesa – Tarbucka - na ktorom sa nachádza najvyšší bod Medzibodrožia – 277 m n.m. Radová uličná výstavba. Obec sa samostatne spomína začiatkom 14. storočia, ako majetok blízkeho veľkokameneckého hradu. Je to vinohradnícka obec. Klasicistický reformovaný kostol bol postavený v rokoch 1903-4. Južný chotár charakterizujú zasolené pôdy. Z tejto obce je možný najkratší a najstrmší výstup na vyhlídkový bod Tarbucka, odkiaľ je prekrásny rozhľad na Medzibodrožie, Tokajské a Zemplínske vrchy. V obci funguje stredisko vidieckej turistiky – Obecný dom zariadený v archaickom sedliackom dome – v správe Obecného úradu, ktorý poskytuje rad služieb pre verejnosť a je tu umiestnená miestna etnografická expozícia.

POĽANY

Obec s radovou uličnou zástavbou leží na severnom okraji Medzibodrožia, v blízkosti Latorice. Z južnej strany je ohraničená bývalým korytom rieky Tisa. Prvú písomnú zmienku nájdeme v leleskej donačnej listine, z roku 1214 a až do zániku feudalizmu bola majetkom leleského kláštora premonštrátov. Grécko-katolícky kostol s hodnotným ikonostázom bol postavený na prelome 18. a 19. storočia, reformovaný v roku 1823. Chotár obce patrí do Chránenej krajinej oblasti Latorica, so zachovalými lužnými lesmi, lúkami a pasienkami, ako aj mŕtvymi ramenami rieky.

PRIBENÍK

Pohraničná obec, nachádza sa južne od železničnej trate a Kráľovského Chlmca – potenciálny hraničný priechod do Maďarska. Spomína sa v majetkovej listine z r. 1323. Reformovaný kostol pochádza zo začiatku 17. storočia, prestavaný v r. 1904, grécko-katolícky kostol bol vybudovaný v r. 1900. V obci sa zachovala druhá ortodoxná synagóga v Medzibodroží. Na juhovýchodnom okraji Pribeníka sa nachádza komplex bývalého kaštieľa rodiny Majláth – v súčasnosti Stredné odborné učilište poľnohospodárske. Prízemie hlavnej budovy bolo postavené v r. 1799, rímsko-katolícka kaplnka, ktorá slúži ako verejný kostol, v r. 1807. Poschodie kaštieľa, ako aj príslušné hospodárske stavby, z ktorých kultúrnou pamiatkou je architektonicky hodnotná vodárenská veža, boli vybudované koncom 19. storočia. Pri kaštieli je pekný a pomerne dobre udržiavaný anglický park, so vzácnymi cudzokrajnými drevinami.

RAD

Rozľahaná obec, ktorej súčasťou je aj bývalá osada Hrušov, leží v inundácii Latorice, tesne obkolesená pomerne vodnatými ramenami Tice. Rad figuruje už v listinách pápežských desiatok z rokov 1332-7. V polovici 17. storočia tu bol založený kláštor františkánov – minoritov, ktorý sa v 18. storočí presťahoval do náprotivnej obce Brehov. Zvyšky kameňov kláštora sú roztrúsené na dvore rímsko-katolíckej fary. Súčasný rímsko-katolícky kostol stojí od r. 1822, v roku 1968 bol v časti Hrušov postavený menší grécko-katolícky kostol. Okolie obce leží v Chránenej krajinej oblasti je tu bohatá sieť mŕtvych ramien, hodnotné rastlinstvo a bohaté spoločenstvá živočíchov nížinných hôr.

SOLNIČKA

Malá obec, leží na pieskovej dune v inundácii Latorice, severnej od bývalého hlavného koryta Tisy. Taktiež sa spomína v pápežských listinách zo začiatku 14. storočia. Chotár patrí do CHKO Latorica. Je charakterizovaná mierne zasolenými lúkami a pasienkami, lužnými lesmi a komplexom mŕtvych ramien, vhodnými na prírodovedno-rekreačno-poznávaciú činnosť.

SOMOTOR

Súčasná obec zahrňuje aj časť Věč, ktorá je spojená so samotným Somotorom, ako aj samostatne stojacu časť Nová Vieska. Meno obce Somotor sa prvý raz spomína v majetkovej listine z r. 1263, Věč zo 14. storočia, podobne, ako Nová Vieska. Leží v inundácii rieky Bodrog, na východnom úpätí Somotorskej vulkanickej kryhy, obkolesená zvyškami bývalého koryta rieky. Súčasný klasicistický reformovaný kostol, s archaickým nápisom nad portálom, bol vysvätený v r. 1801. Okolie obce je charakteristické bohatou vodnou a močiarnou vegetáciou. Dominantou je odlesnená sopečná vyvýšenina nad obcou, ktorá poskytuje krásny pohľad najmä na údolie rieky Bodrog a južnú časť Zemplínskych vrchov. Somotor patrí medzi vinohradnícke obce.

STRÁŽNE

Pohraničná obec leží tesne pri zachovalom a zavodnenom koryte rieky Tisa – Karča. Prvá písomná zmienka je z r. 1310, v majetkovej listine. Klasicistický reformovaný kostol má pôvod zo začiatku 19. storočia, súčasnú podobu nadobudol v r. 1935. Z prírodovedného, krajinárskeho ale aj rekreačného hľadiska je zaujímavá práve hraničná Karča, ktorá sa ťahá až po blízky hraničný priechod pre malý pohraničný styk vo Veľkom Kamenci. Za hľadiska výskytu vzácných rastlinných a živočíšnych spoločenstiev je veľmi hodnotný rozsiahly komplex izolovaných močiarov a pieskových dún severne od obce.

STREDA NAD BODROGOM

Najväčšia obec Medzibodrožia, so sieťovou uličnou výstavbou a malebnou polohou sa nachádza medzi riekou Bodrog a vyvýšeninou sopečného pôvodu Tarbucka. Obec sa prvýkrát spomína v majetkovej listine zo začiatku 14. storočia. Pôvodne románsky rímsko-katolícky kostol, však dokazuje starší pôvod. Táto hodnotná stavba na južnom okraji obce má zachovalý románsky južný portál a presbytérium. V krypte je hrob vicišpána Zemplínskej župy István Bocskay, z r. 1621. V blízkosti tohto kostola je opevnený bývalý kaštieľ rodiny Vécsey, ktorý bol postavený na základoch starého hradného kaštieľa v druhej polovici 18. storočia. Klasicistický grécko-katolícky kostol s majestátnym ikonostázom pochádza z prelomu 18 – 19. storočí, skromnejší reformovaný má pôvod z konca 18. storočia.

Okolie obce je prírodovedecky, krajinársky a turisticky osobitne zaujímavé. Je tu samotná rieka Bodrog, množstvo mŕtvych ramien, z ktorých osobitnú hodnotu má rezervácia „Tajba“ s jediným miestom pravidelného reprodukčného výskytu korytnačky močiarna na Slovensku. Tak isto chránené je aj pieskomilné rastlinstvo hory Tarbucka, odkiaľ je rozsiahly výhľad na široké okolie. Mineralogicky zaujímavý je výskyt sopečného skla - obsidiánu.

V obci Streda nad Bodrogom na rieke Bodrog je malý riečny prístav, odkiaľ v letných mesiacoch premáva osobná výletná loď do maďarského mesta Sárospatak, podľa objednávania aj do mestečka Tokaj. Streda nad Bodrogom je vinohradnícka obec.

SVÄTÁ MÁRIA

Súčasná obec, ktorá je prepojená s kedysi samostatnou časťou Pavlovo, leží v inundácii rieky Bodrog, obklopená systémom koryt Tice. Samotná Svätá Mária do počiatku 20. storočia bola situovaná severne od Tice; presťahovanie bolo vynútené častými záplavami. Prvá písomná zmienka o Svätej Márii je z r. 1261, Pavlovo sa spomína už v r. 1229. Staršie stavby v obci (okrem sedliackych domov) sa nezachovali, rímsko-katolícky kostol, ako ja kaplnka stojaca na mieste zbúraného kostola boli postavené v koncom 20. storočia. Severná časť katastra obce leží v Chránenej krajinskej oblasti Latorica, je turisticky zaujímavá, je tu tiež bohatá plejáda lesných, vodných a močiarnych spoločenstiev rastlín a živočíchov.

V minulom storočí, na mieste zjavenia Panny Márie postavili občania v obci kaplnku, pri ktorej sa každoročne na sviatok Panny Márie konajú odpustové slávnosti. Táto kaplnka je pútnickým miestom navštevovaným – v máji a v októbri – veriacimi aj zo širšieho okolia. Múry kaplnky zdobí aj mramorový kríž, ktorý nielen pripomína udalosť zjavenia Nepoškvrnenej, ale je aj pápežským certifikátom na konanie púťi.

SVÄTUŠE

Obec s peknou polohou, na západnom úpätí Chlmeckých pahorkov sa prvý raz spomína v majetkovej listine z r. 1228. V obci je charakteristické – podobne ako v susednom Malom Horeši – používanie miestnej andezitovej bridlice pri rôznych stavbách, ako ploty, kôlne a pod. Jednou z najhodnotnejších kultúrnych pamiatok Medzibodrožia je reformovaný kostol. Táto stavba má pôvod zo začiatku 13. storočia, zachoval sa románsky portál a dolná časť veže. Pamiatky gotickej prestavby z prvej polovice 15. storočia dopĺňujú románske prvky.

Súčasný kostol je po rekonštrukcii a prístavbe v r. 1907, ktorá sa opiera na rozsiahlu obnovu uskutočnenú v r. 1794. Z tohto obdobia pochádza tiež podstatná časť zariadenia interiéru, ktorý je bohato zdobený maľovanými stropnými a bočnými kazetami s ľudovými motívmi, ako aj veršovaným popisom obnovy. Krajinársky a prírodovedecky zaujímavé sú skalnaté vyvýšeniny nad obcou so suchomilnou vegetáciou a s výhľadom na okolie, ako aj blízke andezitové kameňolomy. Svätuše sú vinohradníckou obcou.

VELKÉ TRAKANY

Sesterská obec Malých Trakán leží na brehu pôvodného koryta rieky Tisa, pri hranici s Maďarskom. Obec je charakterizovaná rozľahanou sieťovou výstavbou. Prvé písomné zmienky pochádzajú z konca 13. storočia. Rímsko-katolícky kostol je postavený na základoch pôvodnej hradnej kaplnky v r. 1894. Z hradu sa zachoval iba pôdorys vymedzený zachovalým parkom. Evanjelický kostol bol postavený v prvej polovici 20. storočia. Z obce je prístup k odpojenému ramenu Tisy, ako aj k samotnej hraničnej rieke, s možnosťou nenáročnej rekreácie na piesočnatom brehu.

Nachádzajú sa tu budovy bývalého Soľného úradu a Colného úradu. V zrekonštruovanej budove Soľného úradu bolo v roku 2005 otvorené Regionálne historické múzeum. V obci v roku 2005 odhalili prvý pamätník Trianonu v regióne, v roku 2006 tu bola odhalená 5 tonová andezitová socha Bálinta Balassiho, ako aj diela György Ferencza z Veľkých Kapušian.

VELKÝ HOREŠ

Sesterská obec Malého Horeša sa nachádza južne od železničnej trate, pri maďarských hraniciach. Samostatne sa spomína v majetkovej listine z r. 1254. Súčasná podoba klasicistického reformovaného kostola, ktorý pochádza z prvej polovice 15. storočia, vznikla v r. 1895, rímsko-katolícky kostol bol stavaný v rokoch 1936-7. V obci sa nachádza viac pôvodne zemianskych domov, pre ktoré je charakteristický zdobený kamenný alebo tehlový portál. V chotári je bohatý výskyt slanomilného a pieskomilného rastlinstva.

VELKÝ KAMENEC

Rozprestiera sa na východnom úbočí vulkanického masívu Tarbucka. Prvá písomná zmienka pochádza z r. 1283. V strede obce, na malej ryolitovej kryhe, stoja pomerne dobre zachovalé a imponujúce ruiny stredovekého hradu. Výhľad z hradného kopca, ako aj okolitých vyvýšení je veľmi pekný a rozsiahly. Rímsko-katolícky kostol má pôvod v 14. storočí, avšak bol úplne prestavaný v klasicistickom štýle v r. 1814. Reformovaný kostol pochádza z r. 1788, prestavaný koncom 19. storočia. Veľký Kamenec je vinohradnícka obec. Okolie je vhodné na rôzne formy prírodovednej, poznávacej a kultúrnej turistiky. Flóra a fauna pahorkatiny Tarbucka je cenná a chránená; podobne zaujímavá je aj príroda bývalého koryta Tisy – hraničnej Karče, ktorá slúži aj ako výletné stredisko. V obci je hraničný priechod pre malý pohraničný styk do Maďarskej republiky.

VINIČKY

Malebná obec leží na južnom úpätí Zemplínskych vrchov, na pravom brehu rieky Bodrog. Patrí do historickej Tokajskej vinohradníckej oblasti. Po prvý raz sa spomína v pápežských listinách výbercov desiatok v rokoch 1332-37. Pekný reformovaný kostol, ktorý je dominantou panorámy obce od východu, má pôvod v 17. storočí, súčasnú podobu nadobudol po prestavbách v prvej a druhej polovici 19. storočia. Rímsko-katolícka kaplnka pochádza zo začiatku 19. storočia a stojí pri bývalej kúrii rodiny Andrassy. Južná časť Zemplínskych vrchov pri Viničkách je prírodovedecky a krajinársky veľmi hodnotná; taktiež ponúka možnosti na nenáročnú pešiu túru. Severne od obce je výletné stredisko „Hatfa“, situované v dubovom lese. Je tu možnosť rekreačného rybárčenia.

Obec tiež preslávili známe vinohrady a vinné pivnice. V obci funguje Stredné odborné učilište poľnohospodárske, pod ktorou sa nachádzajú chýrečné pivnice a v komplexe budov je poskytované aj ubytovanie pre návštevníkov.

VOJKA

Nachádza sa severozápadne od Kráľovského Chlmca, obkolesená bývalým korytom Tisy – Tice. Prvé historické stopy pochádzajú zo začiatku 13. storočia, v majetkových záznamoch. Rímsko-katolícky kostol má pôvod z tejto doby, avšak je úplne prestavaný v klasicistickom štýle, charakteristickým pre počiatok 19. storočia. Pod svätyňou je pochovaný župný notár Anton Szirmay (1747 – 1812), zakladateľ Zemplínskeho župného archívu v Sátoraljaújhelyi, autor prvého dejepisu, prírodopisu a etnografie bývalej Zemplínskej župy. Obnovený menší kaštieľ (t.č. materská škola) rodiny Ghillányi tiež ďakuje za poschodie práve jemu. Skromnejší reformovaný kostol pochádza z r. 1798 a je jedinou zachovalou ukážkou dedinských reformovaných kostolov z tolerančnej doby. Chotár obce patrí do Chránenej krajinskej oblasti Latorica kde sa nachádza prírodná rezervácia „Veľké jazero“ s výskytom vzácných močiarnych spoločenstiev.

ZATÍN

Obec leží v inundácii Latorice, južne ohraničená korytom Tice, v Chránenej krajinskej oblasti Latorica. Je to obec s tradíciou archaického rybárčenia. Rímsko-katolícky kostol má starý pôvod, čoho dôkazom je gotická veža z počiatku 14. storočia. Kaštieľ rodiny Klobusitzky, postavený na mieste bývalého hradu, bol bez stôp zbúraný v 50-tich rokoch 20. storočia. Prírodovedecky a krajinársky zaujímavý je systém Tice, ako aj rezervácia lužných lesov v blízkosti Latorice, kde sa zachovalo tiež množstvo mŕtvych a odpojených ramien. Esteticky sú hodnotné rozsiahle lúky a pasienky v medzihrádzovom priestore, na hone „Esenka“. Možnosť peších a cyklistických túr najmä po ľavobrežnej hrádzi.

ZEMPLÍN

Miesto založenia a bývalé sídlo (do 18. storočia) rovnomennej župy, založenej kráľom (Svätým) Štefanom I., je v súčasnosti skromnejšia obec, ležiaca na pravom brehu rieky Bodrog, na juhovýchodnom výbežku Zemplínskych vrchov. Prvé písomné zmienky poukazujú na to, že už počiatkom 11. storočia tu stál župný kostol, pravdepodobne na mieste súčasného reformovaného, ktorý bol neskorogoticky prestavaný v r. 1628 so samostatne stojacou vežou, zbúranou v r. 1872. Z kameňov tejto veže sa uskutočnila rekonštrukcia kostola, kedy nadobudol súčasnú klasicistickú podobu. Grécko-katolícky kostol, stojací vedľa, bol postavený v r. 1790, obnovený v r. 1936-37. Tieto cirkevné stavby stoja uprostred stredovekého hradiska z 11. storočia. Zemplín je významnou archeologickou lokalitou a súčasne vinohradníckou obcou. Uprostred obce stojí zachovalý župný dom. V blízkosti tečie Bodrog, obklopený lužnými lesmi, ktorý vzniká sútokom Latorice a Ondavy približne 3 km severovýchodne od obce, v Chránenej krajinskej oblasti Latorica. Možnosť túr do Zemplínskych vrchov.

Zdroj: Kultúrne centrum Medzibodrožia a Použitia <http://www.kcmap.sk/>

1.1.2. Mikroregióny v Medzibodroží

V rámci Združenia miest a obcí Slovenska (ZMOS) v subregióne pracuje regionálne Združenie miest a obcí Medzibodrožia (ZMOM).

V porovnaní s ostatnými subregiónmi KSK v Medzibodroží registrujeme veľký počet malých a navzájom sa prekrývajúcich mikroregiónov. Južne od mesta Trebišov sa rozkladá mikroregión (ďalej MR) Rovina a Tokajský MR, ktorého väčšiu časť tvoria obce Medzibodrožia.

V južnej časti okresu Trebišov, v oblasti Medzibodrožia, sa obce združili do mikroregiónov Trojhrianičie, Tarbucka, Rozvojové partnerstvo Medzibodrožia (cezhraničné združenie), Burod, Ticce a Združenie obcí Tokajského mikroregiónu.

Medzi organizácie, zastrešujúce rozvoj a propagáciu cestovného ruchu v Medzibodroží, patrí o.z. Bodrogtour so sídlom v Kráľovskom Chlmcí.

Združenie miest a obcí Medzibodrožia (ZMOM) - bolo založené v roku 1993, ako záujmové združenie právnických osôb.

Výmera 418 km², počet obyvateľov 38025, počet členov 34.

Predseda: Silvia Stropkayová, starostka obce Somotor, Obchodná 39/7, 076 35 Somotor, somotor@stonline.sk

Združuje: všetkých 34 obcí a miest subregiónu Medzibodrožie.

Trojhraničie združenie obcí - bolo založené v roku 2004, ako záujmové združenie právnických osôb.

Výmera: 106,6 km², počet obyvateľov: 12850, počet členov: 9.

Predseda: József Kopasz, starosta obce Veľké Trakany, ou.vel.tr@stonline.sk

Združuje obce: V. Trakany a M. Trakany, Boľany, Bačka, Biel', Dobra, Leles, Čierna, Čierna n/Tisou.

MR sa rozprestiera v pohraničí s Maďarskom a Ukrajinou.

Priority združenia - Vykonávanie aktivít v oblasti sociálnych vecí, starostlivosti o životné prostredie, zhromažďovanie, odvoz a spracúvanie komunálneho odpadu, odvádzanie a čistenie odpadových vôd, ochrana CHKO Latorica, podpora programu Natura 2000, aktivity podporujúce rozvoj miestnej dopravy, oblasť školstva, kultúry a miestny cestovný ruch.

Mikroregión Tarbucka, združenie obcí - bolo založené v roku 2004, ako záujmové združenie právnických osôb.

Výmera: 96 km², počet obyvateľov: 6800, počet členov: 8.

Predseda: Attila Nagy, starosta obce Veľký Kamenec, kamenec@post.sk

Združuje obce: Klin nad Bodrogom, Ladmovce, Malý Kamenec, Somotor, Streda nad Bodrogom, Veľký Kamenec, Viničky, Zemplín.

Územie MR má vysokú turistickú hodnotu, zasahuje aj do Tokajského regiónu. Pozoruhodnosti: Kamenický hrad, CHKO Tajba, chránené vtáčie územie, systém mŕtvych ramien Bodrogu a Karčavy.

MR má agrárny ráz s nízkym stupňom spracovania vyprodukovaných surovín. Za predchádzajúcich 15 rokov bývalé spracovateľské jednotky boli zlikvidované do 80 %.

Združenie bolo založené v záujme spoločného postupu obcí pri získavaní zdrojov na realizáciu cieľov združenia. Priority združenia - spolupráca v oblasti trvalo udržateľného rozvoja obcí, sociálno-ekonomického a environmentálneho rozvoja, cezhraničnej spolupráce, ochrany kultúrneho dedičstva, rozvoja cestovného ruchu, kultúrneho vyžitia, udržiavania remesiel a tradičných zručností.

Buród - združenie obcí - bolo založené v roku 2003, ako záujmové združenie právnických osôb.

Výmera: 90 km², počet obyvateľov: 5212, počet členov: 6.

Predseda: Tarr Ludovít, starosta obce Veľký Horeš, tarr@zoznam.sk

Združuje obce: Veľký Horeš, Malý Horeš, Pribeník, Strážne, Svätuše, Svätá Mária

Cieľom činnosti združenia obcí je vykonávanie aktivít v oblasti sociálnych vecí, starostlivosti o ŽP, zhromažďovanie, odvoz a spracúvanie komunálneho odpadu, ďalej odvádzanie a čistenie odpadových vôd, zabezpečenie miestnej dopravy, oblasť školstva, kultúry a rozvoj miestneho cestovného ruchu a napomáha k vytváraniu podmienok na plnenie ďalších úloh obcí.

Mikroregión Ticce, združenie obcí - bolo založené v roku 2003, ako záujmové združenie právnických osôb.

Výmera: 93 km², počet obyvateľov: 4200, počet členov: 8.

Predseda: Ing. Magdaléna Kondášová, stav.urad@kralocskychlmec.sk

Združuje obce: Boľ, Poľany, Rad, Soľníčka, Svinice, Svätá Mária, Vojka, Zatín

V združení sú členmi obce Latorickej roviny pozdĺž riečky Ticce.

Cieľom činnosti združenia obcí je vykonávanie aktivít v oblasti sociálnych vecí, starostlivosti o životné prostredie, zhromažďovanie, odvoz a spracúvanie komunálneho odpadu, odvádzanie a čistenie odpadových vôd, podieľať sa na ochrane CHKO Latorica, ochrana zdroja pitnej vody, podpora programu Natura 2000, miestna doprava, oblasť školstva, kultúry a miestny cestovný ruch a napomáha vytváraniu podmienok na plnenie ďalších úloh v obci.

Rozvojové partnerstvo Medzibodrožia - bolo založené v roku 2004, ako neformálne združenie obcí.

Výmera: 96 km², počet obyvateľov: 6800, počet členov: 8.

Predseda: prácu zastrešuje a koordinuje nadácia VITEA Maďarska, sídlo v obci Karos, riaditeľka nadácie Szabóné Kémeri Klára, vitaalap@chello.hu.

Združuje obce: Viničky, Somotor, Klin nad Bodrogom, Streda nad Bodrogom, Veľký Kamenec, Malý Kamenec, Ladmovce, Zemplín a 6 obcí z Maďarskej republiky – Felsőberekci, Alsóberekci, Tiszacsermely, Tiszakarád, Bodroghalom, Karos.

Členmi predmetného MR na slovenskej strane sú tie isté obce, ktoré tvoria MR Tarbucka.

Cieľom činnosti združenia je podpora rozvoja cezhraničnej spolupráce v oblasti: rozvoja verejnej správy a samospráv, regionálneho rozvoja, budovania cezhraničných partnerstiev, rozvoja kultúrneho a spoločenského života, vypracovávanie spoločných rozvojových programov a projektov, koordinácia rozvojových aktivít.

Združenie obcí Tokajského mikroregiónu - bolo založené v roku, 2000 ako nezisková organizácia.

Výmera: 103 km², počet obyvateľov: 5840, počet členov: 10.

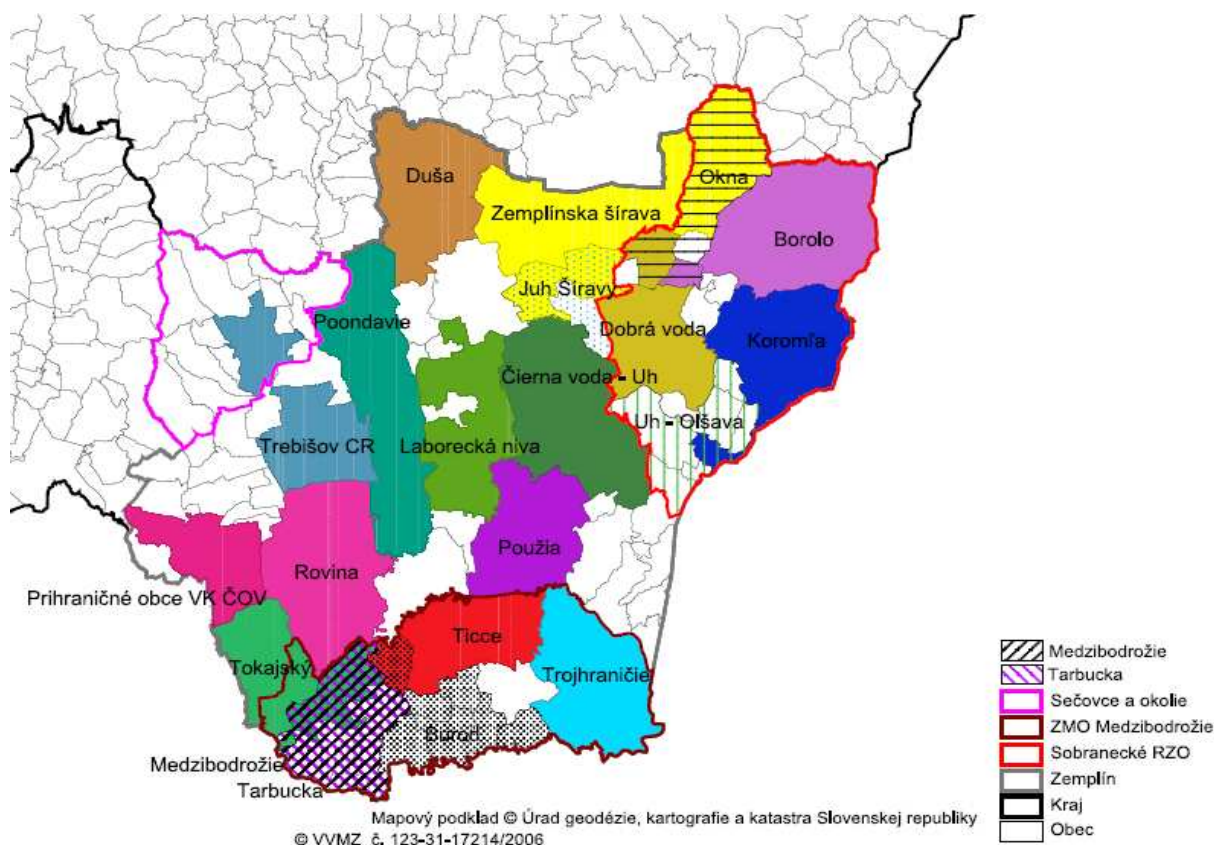
Predseda: Balogh Pavol, starosta obce Čerhov, starosta@cerhov.sk

Združuje obce: Bara, Borša, Černochovo, Ladmovce, Viničky, Zemplín, Čerhov, Malá Trňa, V. Trňa, Slovenské Nové Mesto

MR zahŕňa v sebe Tokajskú vinohradnícku oblasť, prevažuje agrárny charakter s dôrazom na vinohradníctvo a vinárstvo.

Účelom založenia organizácie je všestranný hospodársky a sociálny rozvoj, podpora menšinovej kultúry, zachovanie a rozvoj kultúrneho dedičstva a obnova tradičných remesiel v tokajskej prihraničnej oblasti. Budovanie a rozvoj občianskej infraštruktúry, ekologizácia a skultúrňovanie prostredia, dobudovanie chýbajúcej environmentálnej infraštruktúry, úprava verejných priestranstiev, rozvoj vinohradníctva a cestovného ruchu, v súlade s požiadavkou EÚ.

Obrázok č. 2: **Mikroregióny Medzibodrožia a susedné mikroregióny**

Zdroj: Úrad KSK

Z uvedených MR pravidelnú činnosť vyvíjajú: Trojhraníčie združenie obcí, Združenie obcí Tokajského mikroregiónu, Rozvojové partnerstvo Medzibodrožia a Mikroregión Tarbuska. Trvalo udržateľný rozvoj vidieckych oblastí je podmienený existenciou inštitucionálnych, materiálnych a ľudských kapacít.

Veľký počet aktívnych mikroregiónov v Medzibodroží poukazuje na záujem samospráv podporovať miestny rozvoj a využívať na to dostupné grantové prostriedky.

Negatívnym javom sú nedostatočné manažérske, komunikačné a technické schopnosti zodpovedných, ako aj nízka miera zapojenia súkromného a občianskeho sektora do aktivít riadených lokálnou samosprávou. Mikroregionálne združenia by sa mali postupne integrovať a nevytvárať nové zoskupenia. Vzájomne prekrývanie mikroregiónov na území niektorých obcí, by mohlo poslúžiť ako premostenie vedúce k postupnej integrácii a tvorbe väčších mikroregionálnych celkov, disponujúcich potrebným ľudským potenciálom i materiálnym vybavením.

Pre úspešné fungovanie mikroregiónov je nevyhnutné vypracovanie spoločných dokumentov (PHSR, stratégií rozvoja, ÚPD, rozvojových vízií a pod) a ich manažovanie. V súčasnosti takéto dokumenty MR nemajú, až na niektoré výnimky (napr. Stratégia rozvoja cestovného ruchu pre mikroregión Tarbuska)

Pre efektívne využívanie nových možností a zdrojov, ktoré prinieslo programovacie obdobie 2007 – 2013, by mali členovia mikroregiónov prehodnotiť vlastné riadiace kapacity a uvažovať o zamestnaní vyškoleného projektového manažéra, ktorého úlohou by bolo sledovanie výziev, príprava projektov, budovanie partnerstiev a komunikácia so zodpovednými autoritami.

1.2. Životné prostredie

1.2.1. Stav životného prostredia

Medzibodrožie je súčasťou Východoslovenskej nížiny. V južnej časti sa z okolitej roviny výrazne vynímajú Zemplínske vrchy, ktoré majú mierne rezaný reliéf. Do pohoria hlboko zasahuje Černochovská priekopová prepadlina. Monotonnosť nížiny narušujú aj izolované kryhy tvorené vulkanitmi, ako napríklad Chlmecké pahorky, Tarbucka, Veľký vrch nad Brehovom, Somotorská hora.

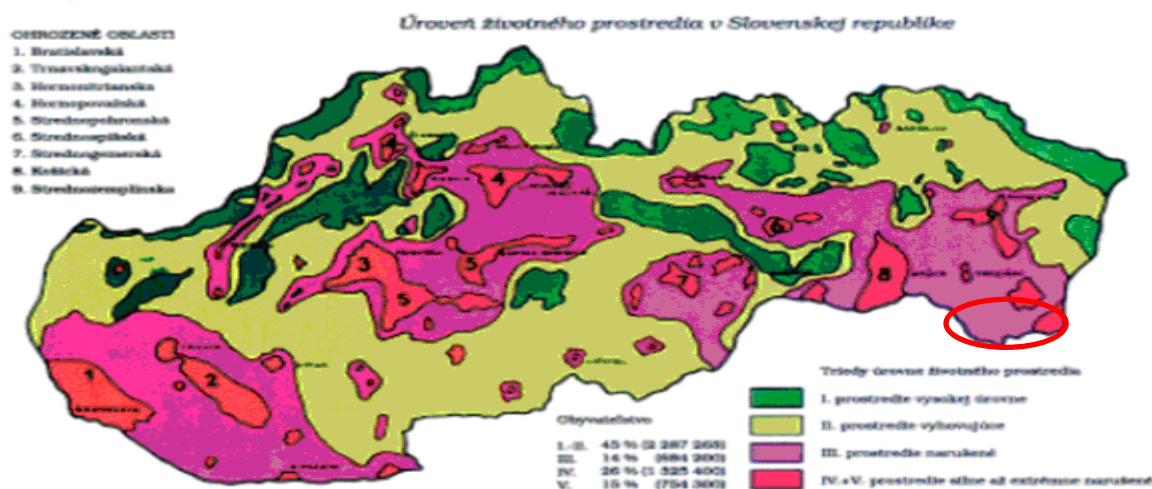
Medzibodrožie ako súčasť Východoslovenskej nížiny má charakter typickej nížinnej krajiny, ktorý je spestrený riečnou sieťou, agradačnými valmi riek, systémom izolovaných, alebo len čiastočne prepojených mŕtvych ramien riek, eolických jazierok, sériou pieskových presypových dún a niekoľkými vyvýšeninami sopečného pôvodu. Tieto faktory zohrávajú rozhodujúcu úlohu v tom, že napriek zdanlivej jednotvárnosti, ako aj antropogénnym zmenám je tunajšia príroda neobyčajne mnohotvárna a bohatá na vzácne, zaujímavé, jedinečné spoločenstvá rastlín a živočíchov, ako aj druhov. Na ilustráciu stačí uviesť, že sa tu vyskytuje celá škála rastlinných spoločenstiev, ako vodné, močiarne, pobrežné, lúčne a pasienkové, mäkké a tvrdé lužné lesy, dubohrabiny, agátové háje, krovinaté spoločenstvá, slánisté lúky, vegetácia pieskov, andezitov a ryolitov.

Aktuálna environmentálna regionalizácia Slovenskej republiky diferencuje územie Slovenska do 5 stupňov z hľadiska stavu životného prostredia:

1. prostredie vysokej úrovne
2. prostredie vyhovujúce
3. prostredie mierne narušené
4. prostredie narušené
5. prostredie silne narušené

Problémy životného prostredia sa koncentrujú do niekoľkých oblastí. Územia v 4. a 5. stupni narušenia stavu ŽP sa označujú ako ohrozené oblasti. Z deviatich ohrozených oblastí vymedzených na území Slovenska do širšej hodnotenej oblasti – okresu Trebišov zasahuje Stredozemplínska ohrozená oblasť. Väčšia časť územia Medzibodrožia (viď. obr. č. 3) patrí do 4-ého stupňa (prostredie narušené) a okolie mesta Čierna nad Tisou do 5-tého stupňa (prostredie silne narušené)

Obrázok č. 3: Úroveň životného prostredia subregiónu Medzibodrožie v rámci SR

Zdroj: Slovenská akadémia životného prostredia - *Enviromagazin* 3/2005

Hluk

Hluková záťaž vo vonkajších priestoroch sa vyjadruje ako ekvivalentná hladina hluku (L_{aeq}) resp. ako maximálna hladina hluku. Pri hodnotení prípustnej hladiny hluku sa vychádza zo základnej hladiny hluku (L_{amax}). Pri hodnotení prípustnej hladiny hluku sa vychádza zo základnej hladiny hluku 50 dB(A), ktorá sa koriguje podľa miestnych podmienok (napríklad zdravotnícke areály, prírodné rezervácie mínus 10 dB, výrobné zóny +20 dB), podľa denného obdobia (noc mínus 10 dB) a podľa povahy hluku (napr. menej ako raz za hodinu + 20 dB).

Nedostatkom je veľmi sporadický monitoring hluku, ale aj tak možno na území okresu Trebišov registrovať tieto územia, kde hluková záťaž má širší dosah:

- územia priliehajúce k hlavným dopravným tepnám v kontakte s obytňou zónou, najmä tranzitných železničných tratiach (Košice – Čierna nad Tisou), na štátnej ceste I/50, I/79 a miestne komunikácie

Pri posudzovaní nepriaznivých účinkov hluku z cestnej dopravy možno vychádzať z celoštátneho profilového sčítania v roku 1995. V metodike posudzovania bola ako limitujúca hranica ekvivalentnej hladiny hluku učená L_{aeq} = 70 dB(A) vo vzdialenosti 7,5 m od osi vozovky. Ostatné vstupné hodnoty pre výpočet uvedeného hluku boli spriemerované:

- priemerný podiel nákladnej automobilovej dopravy v dopravnom prúde 45 %
- priemerný pozdĺžny sklon vozovky 2 %
- priemerná návrhová rýchlosť v obciach 60 km/hod.

Uvedeným priemerným hodnotám zodpovedá priemerná denná intenzita cca 2 800 voz./deň.

Vychádzajúc z uvedených kritérií hodnotenia možno uviesť, že maximálna hodnota L_{aeq} = 70 dB(A) je prekročená napr. aj na území mesta Kráľovský Chlmec pri prejazde smerom na obec Pribeník.

Podzemné a povrchové vody

Najvýznamnejší zdroj znečistenia v okrese je verejná kanalizácia Trebišov (107 t/r BSK5), ďalšie významnejšie zdroje sú verejné kanalizácie Kráľovský Chlmec (31 t/r BSK 5), Sečovce (28 t/r BSK 5), Čierna n/T (19,5 t/r BSK 5), Slovenské Nové Mesto (11 t/r BSK 5). Na území okresu dochádza k sútokú viacerých východoslovenských tokov, resp. ich úsekov: Ondava, Trnavka, Roňava, Latorica, Bodrog a Tisa. Silne je rozvetvená aj sieť kanálov. Niektoré z tokov vytvárajú hranice okresu.

Podľa vyhodnotenia pravidelného sledovania kvality povrchových vôd možno jednotlivé toky z hľadiska kvality ich vody charakterizovať nasledovne:

Ondava priteká na územie okresu znečistená (V. trieda baktérie coli, IV. trieda kyslíkový režim, IV. trieda Zn), po prítoku Trnávky sa jej kvalita ešte zhoršuje a vo všetkých hodnotených skupinách nie je klasifikácia lepšia ako IV. trieda (3 skupiny V. trieda, 2 skupiny IV. trieda).

Kvalita Trnávky sa sleduje nad a pod Trebišovom. Vplyvom odpadovým vôd z okresného sídla dochádza k výraznému zhoršeniu mnohých kvalitatívnych parametrov – v 2 skupinách bola voda Trnávky klasifikovaná V. tr., v ďalších 2. skupinách IV. triedou. Roňava sa sleduje pred jej odchodom z územia SR a v tomto mieste bola kvalita len na úrovni V. a IV. triedy, ukazovatele kyslíkového režimu vyhovovali len III. triede.

Na Latorici je jedno odberné miesto na sledovanie kvality vody, podľa ktorého bola klasifikácia nasledovná: III. trieda (kyslíkové ukazovatele), V. trieda (baktérie coli), IV. trieda (NL), IV. trieda (fenoly) a II. trieda (ukazovatele rádioaktivity).

Z kanálov sa sledovala kvalita len v Somotorskom kanáli, a to v 2 odberných miestach – výsledky hodnotenia preukázali silne znečistenú vodu (recipient odpadových vôd z Čiernej

nad Tisou a Kráľovského Chlmca) väčšina skupín bola klasifikovaná V. triedou, vrátane kyslíkového režimu.

Pred odtokom z územia SR bola voda Bodrogu klasifikovaná v 3. skupinách ukazovateľov III. triedou, v skupine ťažkých kovov IV. triedou (Hg, Zn) a v skupine biologických a mikrobiologických ukazovateľov V. triedou pre vysoký počet koliformných baktérií.

Tisa preteká len cca 5 km úsekom východnej hranice okresu, jej kvalita odpovedala V.-tej triede (NL, Fe, baktérie coli) a IV triede (Mn, fenoly). Sledovali sa aj ukazovatele rádioaktivity, ich hodnoty vyhovovali kritériám III. triedy.

Ovzdušie

Kvalita ovzdušia v okrese Trebišov je ovplyvňovaná predovšetkým činnosťou veľkých priemyselných zdrojov, ktoré sa nachádzajú v širšom okolí – diaľkový prenos.

Na kvalitu ovzdušia majú podstatný vplyv aj rozptylové podmienky, ktoré významne ovplyvňuje orografia. V južnej časti vzhľadom na rovinný charakter územia sú rozptylové podmienky dobré, ale dochádza k prenosu znečistenia na väčšie vzdialenosti v dôsledku vyššej veternosti, v severnej časti sú rozptylové podmienky v ovzduší zložitejšie vzhľadom na morfológiu terénu.

Medzi významných znečisťovateľov patrili Potravinársky kombinát Trebišov, Nemocnica s poliklinikou Trebišov – spaľovňa. Značný podiel na znečisťovaní ovzdušia majú aj mobilné zdroje – doprava.

Rádioaktívne žiarenie

V rámci monitorovania kvality životného prostredia a zostavovania máp geofaktorov životného prostredia je zostavená aj mapa radónového rizika. Na základe zistených poznatkov z meraní je možné konštatovať, že prevažná časť okresu Trebišov leží v územiach s nízkym radónovým rizikom a len časť v strednom radónovom riziku, v oblasti Východoslovenskej nížiny.

Zdroje: Život medzi riekami, monografia krajinného manažmentu Medzibodrožia, Územný plán veľkého územného celku Košického kraja.

1.2.2. Ochrana prírody a krajiny

Väčšina najzachovalejších močiarnych a vodných spoločenstiev sa nachádza pozdĺž rieky Latorica v medzihrádzovom priestore. Hydrologický význam územia je určovaný riekou Latorica a jej prítokmi, ktorej systém ramien a mŕtvych ramien je dôležitý pri zmiernovaní záplav a pre samočistiace procesy. Existencia všetkých mokradných biotopov je závislá od periodických záplav v predvegetačnom a vegetačnom období. Veľmi cenné vlhké lúčne spoločenstvá s rozsiahlejšími zníženinami s osobitou flórou a faunou sa nachádzajú v južnej časti územia. Najvýznamnejším a najhodnotnejším klimaxovým spoločenstvom v území sú mäkké a tvrdé lužné lesy, ktoré tu navyše vytvárajú komplexy s charakteristickými, dnes už veľmi zriedkavými mokradnými biotopmi.

Nachádzame tu **227 rastlinných druhov**, ktoré sú zaradené do zoznamu ohrozených taxónov flóry SR, z ktorých **26 sa vyskytuje výhradne len v tomto regióne**. Počet ohrozených druhov živočíchov je tiež niekoľko sto, z ktorých možno spomenúť **napríklad najväčšiu koncentráciu výskytu korytnačky močiarna na Slovensku a faunu rýb**. Z hľadiska krajinných prvkov veľmi zaujímavé, svojské a neopakovateľné sú časti inundácie Latorice, Tisy a Bodrogu, bývalých koryt rieky Tisa (Tice a Karča), rozsiahle lúky a pastviská s pieskovými dunami a eolitickými jazierkami, nádherný rozhľad z riečnych hrádzí, neobyčajne široká panoráma troch skupín vulkanických vyvýšení presahujúcich 250 metrov nad morom. Prírodovedný význam regiónu podčiarkuje aj skutočnosť, že sa tu nachádza jedna chránená krajinná oblasť, dve národné prírodné rezervácie a desať prírodných rezervácií, **čo z hľadiska rozlohy územia predstavuje jednu z najvyšších koncentrácií siete chránených území na Slovensku**.

Sledované územie sa vyznačuje vysokým prírodným potenciálom, kde sú v zmysle zákona NR SR č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov vyhlásené chránené územia. Vyhláškou MŽP SR č. 122/2004 Z.z. bola vyhlásená Chránená krajinná oblasť Latorica, v ktorej platí druhý stupeň ochrany. Vyhláškou MŽP SR č. 17/2003 Z.z sa ustanovujú národné prírodné rezervácie a uverejňuje zoznam prírodných rezervácií.

Tabuľka č. 2: **Zoznam osobitne chránených častí prírody SR v subregióne Medzibodrožie**

Názov	Výmera(m2)	Kategória	Rok vyhlásenia
<u>Bol'ské rašelinisko</u>	136 351	PR	1967
<u>Botiansky luh</u>	468 237	NPR	1967
<u>Dlhé Tice</u>	468 237	PR	1993
<u>Horešské lúky</u>	69 419	PR	1988
<u>Kašvár</u>	1 164 264	NPR	1953
<u>Krátke Tice</u>	174 064	PR	1993
<u>Latorický luh</u>	150 800	NPR	1967
<u>Poniklecová lúčka</u>	4 000	PR	1964
<u>Tajba</u>	273 600	NPR	1966
<u>Tarbučka</u>	109 500	PR	1986
Spolu	3 018 472	-	-

Zdroj: <http://uzemia.enviroportal.sk/main/list/page/1-2>

Spravujúci orgán: Štátna ochrana prírody (ŠOP) - CHKO Latorica

Veľkoplošné chránené územia – Chránená krajinná oblasť Latorica

Chránená krajinná oblasť Latorica, v ktorej platí druhý stupeň ochrany, má celkovú rozlohu územia je 23198 ha. Na jej území sa nachádzajú 4 národné prírodné rezervácie o výmere 201 ha a 6 prírodných rezervácií o výmere 163 ha. Zaberá centrálnu časť územia Medzibodrožia od hraníc s Ukrajinou po sútok Latorice a Laborca.

Vo vypracovanom regionálnom územnom systéme ekologickej stability (ďalej ÚSES) sa na území Chránená krajinná oblasť Latorica vymedzili:

- 2 nadregionálne biocentrá
- 1 nadregionálny biokoridor
- 22 regionálnych biocentier
- 3 regionálne biokoridory

Prevažnú časť krajiny tvorí **Latorická rovina**, ako podcelok Východoslovenskej nížiny, ktorá sa rozprestiera pozdĺž rieky Latorica. Z juhu ju ohraničujú Medzibodrožské pláne, zo severozápadu Trebišovská tabuľa a Ondavská rovina, na severe Malčická tabuľa a Kapušanské pláne a na východe siaha až po hranicu s Ukrajinou. Juhozápadná časť zaberá Bodrožskú rovinu a južnú časť Zemplínskych vrchov.

Územie Chránenej krajinnéj oblasti Latorica predstavuje hlavný tok rieky Latorice, dolnú časť Laborca a Ondavy a tok Bodrogu so sústavou mŕtvych ramien. Vodné plochy (cca 1900 ha) sú tvorené hlavným tokom Latorice, spodným úsekom Laborca a Ondavy a tokom Bodroga, so spleťou ich mŕtvych ramien, ktoré nie sú hospodársky využívané. Významné zdroje podzemných geotermálnych vôd a pitnej vody sa nachádzajú pri obci Boľany a v oblasti územia Borša – Slovenské Nové Mesto. Významnejšie vodohospodárske opatrenia sa uskutočnili do konca sedemdesiatych rokov (narovnanie toku Latorice, navyšovanie hrádzi), po tomto období sa budovali už len niektoré melioračné kanály a robili iné zásahy, no nie až takého rozsahu.

Povrch územia je vo veľkej miere odlesnený a nie je tu zachovaná pôvodná krajinná štruktúra. Táto bola pozmenená spolupôsobením prírodných faktorov a najmä človekom. Už v 19. storočí došlo k rozsiahlemu výrubu pôvodných lužných lesov a k rozširovaniu pasienkov pre dobytok. Devastácia lesov pokračovala aj v 20. storočí a až do súčasnosti prevládali hospodárske hľadiská využitia drevnej hmoty. V 50-tych a začiatkom 60-tych rokov 20. storočia sa uskutočnili regulačné zásahy do tokov riek, napriamienie hlavných korýt, odpojenie ramien od toku v ich hornej časti, vybudovanie hrádzi okolo toku Latorice, Laborca a Bodrogu. V rovinnej časti prevládajú oráčiny so sieťou ciest a odvodňovacích kanálov sprevádzaných rozptýlenou zeleňou. Ako druhotné biotopy boli vytvorené materiálové jamy pozdĺž vybudovaných hrádzi.

Dnes sú chránené územia ohrozené najmä absenciou tradičných foriem hospodárenia, t.j. kosenia vlhkých lúk a prepásania pasienkov a následne zarastaním lúčnych a pasienkových spoločenstiev v dôsledku prirodzenej sukcesie. Z týchto skutočností vychádza starostlivosť o ne a manažment ich využívania.

Zdroje: <http://www.enviro.gov.sk>, SAŽP CKEP Prešov, <http://chu.enviroportal.sk>, monografia *krajinného manažmentu Medzibodrožia – „Život medzi riekami“*.

1.2.3. Územia NATURA 2000

Chránené vtáčie územia

Názov : Medzibodrožie
Kód územia : SKCHVU015
Kraj : Košický kraj
Okres : **Trebišov** , Michalovce
Správca územia: CHKO Latorica
Výmera [ha]: 35 754
Prekrytie so sieťou CHKO: 44 %

Bolo zriadené vyhláškou MŽP SR č. 26/2008 Z.z., ktorou sa vyhlasuje chránené vtáčie územie Medzibodrožie.

Katastrálne územia: Leles, Brehov, Poľany, Zatín, Solníčka, Boľ, Kapoňa, Cejkov, Boľany, Vojka, Bačka, Svätá Mária, Zemplín, Rad, Svinice, Kráľovský Chlmec, Svätušie, Čierna, Ladmovce, Pavlovo, Viničky, Nová Vieska pri Bodrogu, Čierna nad Tisou, Borša, Malý Horeš, Věč, Somotor, Veľký Horeš, Pribeník, Strážne, Streda nad Bodrogom, Klin nad Bodrogom, Veľký Kamenec, Malý Kamenec, Drahňov, Beša, Malé Raškovce, Veľké Kapušany, Veľké Raškovce, Čičarovce, Ižkovce, Oborín, Kapušianske Kľačany, Kucany, Veľké Slemence, Ptrukša,

Územie tvorí spleť ramien a periodicky zaplavovaných biotopov s priľahlými lužnými lesmi a aluviálnymi lúkami a pasienkami. Podrobnejší zoznam chránených druhov aj s ich charakteristikou je uvedený v monografii krajinného manažmentu Medzibodrožia - „Život medzi riekami“.

Názov : **Rieka Latorica**
Kód územia : SKUEV0006
Kraj : Košický kraj
Rozloha : 7495,9 ha
Správca územia : Chránená krajinná oblasť Latorica
Katastrálne územia: **Bačka, Boľ, Boľany, Čierna, Kapoňa, Leles, Poľany, Solníčka, Rad, Svätá Mária, Zatín, Zemplín, Svinice a Vojka,** Beša, Brehov, Čičarovce, Kapušianske Kľačany, Kucany, Oborín, Ptrukša, Veľké Kapušany

Biotopy a druhy, ktoré sú predmetom ochrany sú uvedené v monografii krajinného manažmentu Medzibodrožia - „Život medzi riekami“.

Zdroje: Život medzi riekami, monografia krajinného manažmentu Medzibodrožia, Územný plán veľkého územného celku Košického kraja.

1.2.4. Prírodné zdroje**Nerastné suroviny**Tabuľka č. 3: **Ložiská nerastných surovín v subregióne Medzibodrožie a v jeho širšom okolí**

Obec	Názov ložiska	Nerastná surovina	Poznámka
Brehov	Brehov	andezit	v ťažbe
Bara	Malá Bara	perlit	neťaží sa
Brezina, Kuzmice	Brezina	bentonit	ťažbe
Ladmovce	Ladmovce	vápenec	neťaží sa
Ladmovce	Ladmovce I	vápenec, dolomit	neťaží sa
Ladmovce	Ladmovce II	vápenec, dolomit	neťaží sa
Lastovce, Michal'any	Lastovce	tehliarske hliny	neťaží sa
Brezina	Brezina I	bentonit	v ťažbe
Trebišov, Úpor, Zempl. Hradište Veľ. Ruskov, N. Žipov	Trebišov	zemný plyn, sprievodné nerasty	neťaží sa
Michal'any, Lastovce	Michal'any	bentonit	v ťažbe
Svätuše	Svätuše	andezit	v ťažbe

Zdroj: Úrad KSK

Ťažba nerastných surovín: časť dobývacieho priestoru - DP Kapušianske Kláčany - Ptrukša sa nachádza v KÚ Boľany, Bačka, Leles, Čierna nad Tisou, celková výmera 2315 ha.

Veľké množstvo lokálnych pieskovísk zlievarenskeho piesku sa nachádza v obciach: Bačka, Biel, Rad - Hrušov, Leles, Kráľovský Chlmec, Malé Trakany, Leles – Kapoňa, Solnička, Somotor, Svätušie a Vojka.

Ťažba lesných porastov v katastrálnych územiach obcí subregiónu Medzibodrožie je uvedená v tabuľke č. 26.

1.2.5. Odpadové hospodárstvo

Kvalitu životného prostredia výrazným spôsobom ovplyvňuje nakladanie s odpadmi. Spôsob nakladania s odpadmi upravuje zákon č. 409/2006 Z.z. Na jeho základe majú všetky obce vypracovaný a schválený vlastný program nakladania s odpadmi.

Situácia v oblasti odpadového hospodárstva pri zbere a zneškodňovaní komunálnych odpadov je pomerne vyhovujúca. Produkované odpady sú zneškodňované na skládkach odpadov Brehov a Veľké Ozorovce. V rámci koncepcie odpadového hospodárstva na regionálnej úrovni funguje riadená skládka v Kráľovskom Chlmcí

Za nedostatočne riešenú, resp. neriešenú považujeme otázku separovaného zberu druhotných surovín (sklo, papier, plasty, kovy), či problémových látok (batérie, žiarivky), ktoré sú súčasťou komunálneho odpadu. Pozitívnymi výsledkami sa môže pochváliť Združenie obcí pre separovaný zber Zemplín, n.o. Druhotným problémovým okruhom v oblasti nakladania s komunálnym odpadom je nakladanie s biologicky rozložiteľným odpadom, ktorý sa nekompostuje v dostatočnom množstve.

Tretím problémovým okruhom je nakladanie s ostatným odpadom charakteru inertných odpadov (stavebné sute, odpad z demolácií budov, vozoviek a iné), ktoré sa zneškodňujú na skládkach komunálneho odpadu, čím sa skracuje ich životnosť, alebo sa vytvárajú divoké skládky.

Z toho pohľadu je nevyhnuté riešiť tento problém v prvom rade recykláciou týchto druhov odpadov a ich opätovným využitím. Ďalšou možnosťou je využitie týchto odpadov pri terénnych úpravách, resp. umiestnením na skládke inertného odpadu.

Najviac komunálneho odpadu sa vyprodukuje v katastri mesta Kráľovský Chlmec. Vedenie mesta preto plánuje zriadiť zberné dvory, z ktorých sa potom KO bude vyvážať na regionálnu skládku KO.

Výrazné zaostávanie registrujeme v nakladaní s biologicky rozložiteľným odpadom a jeho zhodnocovaním. Na základe vyššie uvedeného zákona je totiž zákaz likvidácie a spaľovania zeleného odpadu zo záhrad, polí, cintorínov a verejných priestranstiev (§ 18, písm. m). V Programe odpadového hospodárstva SR sa preto odporúča tento druh odpadu zhodnocovať kompostovaním. Tejto agende bude potrebné venovať viac pozornosti aj vzhľadom k tomu, že do roku 2010 sa má dosiahnuť 50%-ný podiel materiálového zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu (kompostovaním, resp. spracovaním na bioplyn) a od roku 2010 bude povinnosť obcí riešiť aj zber kuchynského a reštauračného biologicky rozložiteľného odpadu TKO.

Zber TKO na území subregiónu Medzibodrožie realizujú 2 subjekty:

Fura s.r.o: pre obce Bačka, Biel, Boľ, Boľany, Čierna nad Tisou, Dobrá, Kráľovský Chlmec, Malé Trakany, Malý Horeš, Poľany, Pribeník, Rad, Solnička, Somotor, Strážne, Streda nad Bodrogom, Svätuš, Svätá Mária, Veľké Trakany, Veľký Kamenec, Veľký Horeš, Zátin
Združenie pre separovaný zber Zemplín: pre obce Bara, Borša, Černocho, Čierna, Klin nad Bodrogom, Ladmovce, Leles, Malý Kamenec, Viničky, Vojka, Zemplín
(viď. tabuľka č. 2)

Tabuľka č. 4: **Produkcia a zneškodňovanie komunálneho odpadu v území Medzibodrožie**

Obec	Skládka KO	Množstvo KO v t/rok	Využívaný KO t/rok	Zneškodňovaný KO t/rok
Bačka	nie	99,48	1,25	98,23
Bara	nie	14,37	4,84	9,53
Biel	nie	192,06	1,77	190,29
Boľ	nie	68	2,5	65,5
Bot'any	nie	106,67	3,63	103,04
Borša	nie	168,6	16,40	152,20
Černochovej	nie	6,24	2,17	4,07
Čierna	nie	18,24	2,49	15,75
Čierna nad Tisou	nie	571,04	14,02	557,02
Dobrá	nie	67,21	0,27	66,94
Klin nad Bodrogom	nie	14,4	1,76	12,64
Kráľovský Chlmec	áno	1755,60	90,53	1665,07
Ladmovce	nie	61,95	14,61	47,34
Leles	nie	280,60	13,19	267,41
Malé Trakany	nie	127,31	2,75	124,56
Malý Horeš	nie	138,22	6,08	132,14
Malý Kamenec	nie	70,42	7,37	63,05
Paňany	nie	36,36	2,19	34,17
Pribeník	nie	168,67	4,14	164,53
Rad	nie	94,09	1,75	92,34
Soľníčka	nie	31,64	0,75	30,89
Somotor	nie	227,48	3,09	224,39
Strážne	nie	77,89	2,02	75,87
Streda nad Bodrogom	nie	317,89	9,50	308,39
Svätá Mária	nie	65,36	2,64	62,72
Svätušej	nie	56,51	2,58	53,93
Svinice	nie	13,93	1,65	12,28
Veľké Trakany	nie	122,74	3,08	119,66
Veľký Horeš	nie	123,64	2,53	121,11
Veľký Kamenec	nie	83,74	2,16	81,58
Viničky	nie	61,98	1,68	60,30
Vojka	nie	9,39	2,18	7,21
Zatín	nie	87,07	3,42	83,65
Zemplín	nie	51,48	4,30	47,18
Spolu:	1	5390,27	235,29	5154,98

Zdroj: Združenie obcí pre separovaný zber Zemplín, 11 obcí, (stav k 31.12.2008)
Fura, s.r.o., 23 obcí (stav k 31.12.2008)

Pozn: Združenie obcí pre separovaný zber Zemplín, 11 obcí
 Fura, s.r.o., 23 obcí

V subregionálnom meradle je trendom komunálny odpad skládkovať (95,6%), zhodnocovať (4,4%).

1.3. Osídlenie a výstavba

1.3.1. Osídlenie

Sledované územie predstavuje spolu 34 obcí z toho dva mestá. **Najväčšia obec je Streda nad Bodrogom** (2402 obyvateľov) **a najmenšia obec je Klin nad Bodrogom** (198 obyvateľov).

Deväť obcí má viac ako tisíc obyvateľov (Biel, Boľany, Borša, Leles, Malé Trakany, Malý Horeš, Somotor, Streda nad Bodrogom, Veľké Trakany) – 28,13 %. V skupine obcí od 500 do 1000 obyvateľov je 13 obcí – 40,63 % (Bačka, Boľ, Poľany, Pribeník, Rad, Strážne, Svätá Mária, Svätuše, Veľký Horeš, Veľký Kamenec, Viničky, Vojka, Zátín.). Do 500 obyvateľov je v 10 obciach – 31,25% (Bara, Černochovej, Čierna, Dobrá, Klin nad Bodrogom, Ladmovce, Malý Kamenec, Solnička, Svinice, Zemplín).

Mesto **Kráľovský Chlmec** má 7862 obyvateľov a mesto **Čierna nad Tisou** má 4162 obyvateľov.

Tabuľka č. 5: **Veľkostná štruktúra sídiel subregiónu Medzibodrožie podľa počtu obyvateľov**

Veľkostná skupina	Obec	Počet obcí	%
5000 - 9999	Kráľovský Chlmec	1	2,94
2000 - 4999	Čierna nad Tisou, Streda nad Bodrogom	2	5,88
1000 -1999	Biel, Boľany, Borša, Leles, Malé Trakany, Malý Horeš, Somotor, Veľké Trakany	8	23,53
500 - 999	Bačka, Boľ, Poľany, Pribeník, Rad, Strážne, Svätá Mária, Svätuše, Veľký Horeš, Veľký Kamenec, Viničky, Vojka, Zátín	13	38,24
200 - 499	Bara, Černochovej, Čierna, Dobrá, Ladmovce, Malý Kamenec, Solnička, Svinice, Zemplín	9	26,47
Do 199	Klin nad Bodrogom	1	2,94
	Spolu:	34	100

Zdroj: ŠÚ SR 2009

Podľa údajov Štatistického úradu SR zo sčítavania ľudu, domov a bytov v rokoch 1991 a 2001 ubudlo v sledovaných obciach spolu 56 domov, čo je pokles o 0,50%, napriek tomu je 1157 neobývaných domov (10,28%), čo je nárast o 1,22% v porovnaní s rokom 1991. (tabuľka č. 6)

Väčšina budov je v súkromnom vlastníctve (rodinné domy, súkromné zariadenia obchodu a služieb, výrobných objektov).

V niektorých obciach je zaznamenaný nárast záujmu o neobývané domy na chalupárske účely, resp. sa tu prejavuje tendencia sťahovania sa mestského obyvateľstva znova na vidiek s dobrou dostupnosťou do najbližšieho mesta.

Avšak treba poznamenať, že niektoré väčšie mestá sa snažia zbaviť svojho „problémového“ obyvateľstva rôznymi formami podpôr ich presťahovania aj do subregiónu Medzibodrožie. Sociálne azda najslabší región Slovenska s vysokou mierou nezamestnanosti takto ešte viac oslabujú. Masa nevzdelaného, neprispôsobivého obyvateľstva sa objavuje práve tam kde je najmenej zdrojov na riešenie ich problémov. Naďalej ich priťahuje nízka cena rodinných domov v niektorých obciach s vyšším počtom neobývaných domov.

Tabuľka č. 6: **Vývoj počtu obývaných domov v subregióne Medzibodrožie v období 1991 a 2001**

Obec	Počet trvale obývaných domov		Počet neobývaných domov		Počet domov spolu		Prírastok a úbytok domov
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	
Bačka	153	145	6	9	159	154	-5
Bara	130	118	27	41	157	159	2
Biel	332	331	29	36	361	367	6
Boľ	186	194	23	17	209	211	2
Boťany	282	271	17	19	299	290	-9
Borša	359	339	42	72	401	411	10
Černochovej	92	80	19	30	111	110	-1
Čierna	133	124	17	27	150	151	1
Čierna nad Tisou	228	219	6	11	234	230	-4
Dobrá	114	105	15	21	129	126	-3
Klín nad Bodrogom	58	61	6	7	64	68	4
Kráľovský Chlmec	1039	1068	116	109	1155	1177	22
Ladmovce	113	103	29	40	142	143	1
Leles	451	436	33	43	484	479	-5
Malé Trakany	287	282	31	44	318	326	8
Malý Horeš	334	313	75	38	409	351	-58
Malý Kamenec	131	130	12	12	143	142	-1
Poľany	123	129	38	24	161	153	-8
Pribeník	279	275	54	43	333	318	-15
Rad	154	153	32	27	186	180	-6
Soľníčka	78	79	9	6	87	85	-2
Somotor	394	390	54	35	448	425	-23
Strážne	181	175	15	23	196	198	2
Streda nad Bodrogom	593	611	48	76	641	687	46
Svätá Mária	160	156	25	30	185	186	1
Svätuše	264	247	20	35	284	282	-2
Svinice	88	79	13	24	101	103	2
Veľké Trakany	413	391	47	71	460	462	2
Veľký Horeš	274	257	54	50	328	307	-21
Veľký Kamenec	252	228	35	59	287	287	0
Viničky	156	165	25	16	181	181	0
Vojka	133	124	16	21	149	145	-4
Zatín	214	207	17	19	231	226	-5
Zemplín	118	108	15	22	133	130	-3
Spolu:	10287	10094	1020	1157	11307	11251	-56

Zdroj: www.statistics.sk, 2009

Národné kultúrne pamiatky

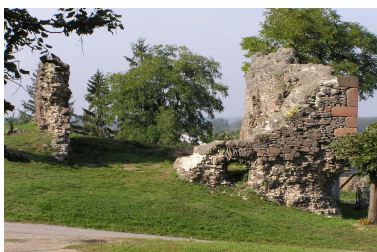
V jednotlivých obciach evidujeme nasledovné kultúrne pamiatky a pamätihodnosti:

Tabuľka č. 7: **Nehnutel'né národné kultúrne pamiatky v subregióne Medzibodrožie**

Obec	Pamiatkový objekt	Bližšie určenie	Ulica
Bačka	Kostol	r. k. sv. Imricha	V strede obce
Bara	Kostol		V strede obce
Biel	Kaštieľ a park	kaštieľ	Biel
	Kaštieľ a park	anglický park	Pri kaštieli
	Pomník	padlí v I. sv. vojne	V strede obce
Bol'	Kostol	r. k. sv. Mikuláša	V strede obce
Boľany	Kostol	r. k. Božského srdca	SZ časť obce
Borša	Kaštieľ		Borša
	Kostol	reformovaný	V strede obce
Černochovo	Kostol		V strede obce
Klin nad Bodrogom	Kostol	r. k. Zjavenia Pána	Klin nad Bodrogom
Kráľovský Chlmec	Administratívna budova	solitér	Majláthova ul. 2
	Hrad	ruina	Podhradská ul. 13
	Kaštieľ		Lórántffyova ul. 10
	Kostol	r. k. sv. Ducha	Hrdinov nám. 2
Leles	Kláštor premonštrátov	kláštor premonštrátov	Leles
	Kláštor premonštrátov	kaplnka	V objekte kláštora
	Kláštor premonštrátov	r. k. sv. Kríža	Leles
	Kláštor premonštrátov	solitér	Pri kláštore
	Kríž	liatina	Na rázcestí
	Kríž	liatina	Pred kláštrom
	Most	kameň	Na ceste za obcou
Malé Trakany	Kostol	reformovaný	Malé Trakany
Malý Horeš	Kostol	reformovaný	Malý Horeš
Pol'any	Kostol	gr.k. Narodenia P.M.	V strede obce
Pribeník	Kaštieľ s areálom	park	Pri kaštieli
	Kaštieľ s areálom	kaštieľ	Pribeník
	Kaštieľ s areálom	vodojem	V parku kaštieľa
Somotor	Kostol	reformovaný	Somotor
Svätuše	Kostol	reformovaný	V strede obce

Obec	Pamiatkový objekt	Bližšie určenie	Ulica
Streda nad Bodrogom	Kaštieľ a park	park	Hlavná ul.
	Kaštieľ a park	kaštieľ	Hlavná ul. 174
	Kostol	gr. k. sv. Michala	Hlavná ul.
	Kostol	r. k. P. M. Karmelskej	Letná ul.
	Pomník	padlí v I. sv. vojne	Ružová ul.
Svätuše	Pomník	padlí v I. sv. vojne	V parku
Veľké Trakany	Kostol s areálom	Stromoradie (zeleň)	Okolo kostola
	Kostol s areálom	r.k. Narodenia P.M.	V strede obce
	Kostol s areálom	sv. Ján Nepomucký	Pri r.k. kostole
Veľký Horeš	Kostol	reformovaný	V strede obce
Veľký Kamenec	Hrad s areálom	ruína	Nad obcou
	Hrad s areálom	ruína	Nad obcou
	Kaštieľ	solitér	Pod hradom Veľ. Kamenec
	Kostol	r. k. sv. Jozefa	V strede obce
Viničky	Kaplnka	r. k. sv. Jozefa	V parku kaštieľa
	Most na rieke Bodrog	železný	Na rieke Bodrog
	Vínna pivnica	kameň	1 Areál Vinárskych záv
Vojka	Kaštieľ	kaštieľ	Vojka
	Kostol	r.k. Nanebovstúpenia Pána	V strede obce
Zatín	Kostol	r. k. sv. Štefana	V strede obce
Zemplín	Župný dom		V strede obce
	Kostol	reformovaný	Zemplín
	Kostol	gr. k. Nanebovzatia P.M	Zemplín

Zdroj: Pamiatkový úrad SR - register nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, 2008

Obrazy: kaštieľ v Pribeníku, zrúcaniny hradu v Kráľovskom Chlmci a kaštieľ v Streda nad Bodrogom.

Historické hodnoty územia

Údaje v tabuľke č. 7 nám potvrdzujú, že predmetný región sa môže pýšiť množstvom národných kultúrnych pamiatok, teda má čo ponúknuť z bohatej histórie aj pre návštevníkov širšieho okolia. To spolu s prírodnými bohatstvami môže byť základným pilierom pre rozvoj turistiky.

Z historických objektov sú osobitne významné najmä hradisko a župný dom v Zemplíne (archeologické a kultúrno-historické), kaštieľ v Borši (rodisko Františka II. Rákócziho) a v Pribeníku, historické vinné pivnice vo Viničkách, Malom Horeši a Kráľovskom Chlmcí a ďalšie. Pre ochranu je navrhované historické jadro Černochova a Bary. Okrem toho sú zvlášť hodnotné objekty ľudovej kultúry v prostredí viníc bez vplyvov novej výstavby, ulička v Borši a Viničkách, hlinené domy a pod.

Charakteristickým znakom väčšiny obcí je:

- radová zástavba pozdĺž obecných a krajských ciest
- estetizácia verejných priestranstiev, ale zvyčajne bez projektov, svojpomocne a bez koncepcie
- nová drobná architektúra v MR (autobusové zastávky) je v každej obci iná, málo sa využíva prírodný materiál (drevo, kameň), bez leitmotívu a charakteristík pre subregión Medzibodrožie

Veľkým prínosom pre rozvoj cestovného ruchu je rozmiestnenie jednotných informačných tabúľ na celom území Medzibodrožia, ktoré zabezpečovalo o.z. Bodrogtour.

1.3.2. Výstavba

Potreba mať schválenú územnoplánovaciu dokumentáciu (ÚPD) obce je v mnohých obciach, najmä malých, značne podceňovaná. Situácia sa v súčasnosti najmä v dôsledku finančných dotácií z fondov EÚ zlepšuje.

Tabuľka č.8: **Stav územnoplánovacej dokumentácie obcí v subregióne Medzibodrožie**

Obec	Schválená	Rozpracovaná	Bez ÚPD
Bačka			x
Bara	x		
Biel	x		
Boľ	x		
Boľany	x		
Borša	x		
Černochovej	x		
Čierna	x		
Čierna nad Tisou	x		
Dobrá	x		
Klin nad Bodrogom			x
Kráľovský Chlmec		x	
Ladmovce	x		
Leles	x		
Malé Trakany	x		
Malý Horeš	x		
Malý Kamenec		x	
Paľany			x
Pribeník		x	
Rad			x
Soľníčka			x
Somotor		x	
Strážne	x		
Streda nad Bodrogom	x		
Svätá Mária			x
Svätuše	x		
Svinice			x
Veľké Trakany	x		
Veľký Horeš		x	
Veľký Kamenec		x	
Viničky	x		
Vojka			x
Zatín			x
Zemplín	x		
Spolu:	19	6	9

Zdroj: Úrad KSK

Územné plány obcí a programy hospodársko-sociálneho rozvoja obcí sú základnými koncepčnými dokumentmi. Územný plán obce rieši využitie celého katastrálneho územia vrátane zastavanej časti obce, zhodnocuje kultúrnohistorický a prírodný potenciál a dokumentuje limity územia. Vyše polovica obcí má vypracovaný územný plán, 9 obcí nemá ani rozpracovanú ÚPD, to hlavne z finančných dôvodov.

1.4. Technická infraštruktúra

Dopravná infraštruktúra

Po stránke štátneho a verejnoprávneho usporiadania, Medzibodrožie sa nachádza v okrese Trebišov a je súčasťou Košického samosprávneho kraja.

V okrese Trebišov sú cesty I., II. a III. triedy s celkovou dĺžkou 477 km, okres je bez diaľničného napojenia. Cesty I. triedy sú v dĺžke 99,03 km, 38,93 km majú cesty II. triedy a 328,70 km cesty III. triedy. Cez severnú časť okresu vedie medzinárodný cestný ťah E 50 (Košice -Užhorod).

Súčasnú parametre cesty E 571 v okrese nevyhovujú platným požiadavkám pre cesty tohto významu. V súčasnom období je v okrese 99,03 km ciest I. triedy, 38,93 km II. triedy a 328,70 km III. triedy. Stav cestnej siete je na mnohých úsekoch kritický.

Subregiónom prechádza železničný koridor medzinárodného významu: Žilina - Košice - Čierna nad Tisou – súčasť európskeho transmodálneho koridoru V, zaradená do dohody AGTC a AGC ako trasa E40.

Dôležitým železničným uzlom medzinárodného významu v kraji je železničná prekládková stanica s normálnou a širokorozchodnou traťou v Čiernej nad Tisou, ktorá má významné postavenie v preprave tovarov smerom na Ukrajinu a opačne.

V Dobrej pri Čiernej nad Tisou sú vybudované terminály pre kombinovanú dopravu cesta - železnica. Terminál Dobrá a prekladisko tovarov Čierna nad Tisou vytvárajú priaznivé podmienky pre rozvoj trojstrannej spolupráce s Maďarskom a Ukrajinou.

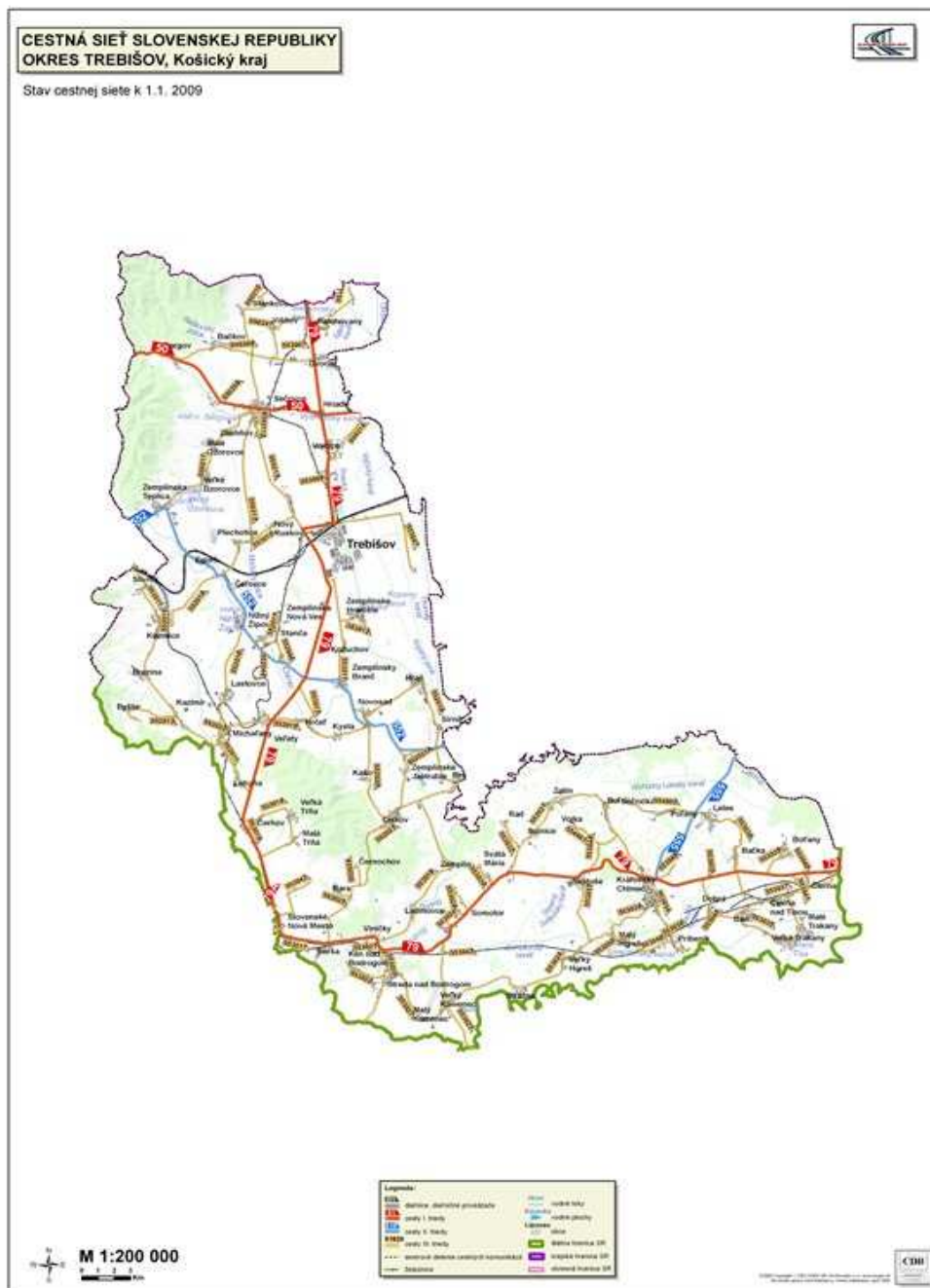
Na území okresu sa nachádzajú železničné trate celoštátneho a medzinárodného významu, nakoľko v Čiernej nad Tisou sa nachádza prekládková stanica s normálnym a širokým rozchodom koľajníc smerom na Ukrajinu a späť. Táto trať má odbočku aj smerom na územie Maďarskej republiky v Slovenskom Novom Meste.

Z hľadiska turistiky majú význam železničné stanice subregiónu: Borša, Streda nad Bodrogom, Somotor, Veľký Horeš, Pribeník, Dobrá, Biely a Čierna nad Tisou.

Okres Trebišov obsluhujú tri hlavné cestné dopravné osi:

- vo východo - západnom smere je to cesta I/50 (Košice – Michalovce), pozdĺžna severojužná dopravná os tvorená cestou I/79 v trase Vranov nad Topľou – Hriadky – Trebišov – Slovenské Nové Mesto – Kráľovský Chlmec – Čierna nad Tisou – štátna hranica SR/UA. Južná časť okresu je napojená 43 cestou II/552 v trase Košice – Slanec – Zemplínsky Klečenov – Zemplínske Jastrabie – smer Veľké Kapušany.

Obrázok č. 4: Mapka cestnej infraštruktúry okresu Trebišov

Zdroj: Slovenská správa ciest

Ďalej dopravný skelet okresu Trebišov tvoria:

- vo východo – západnom smere cesta I/50 (Košice – Michalovce) a plánovaná trasa diaľnice D-1. Súbežnú cestu I/50 sa uvažuje ponechať v pôvodnej kategórii, na území okresu sa uvažujú 2 napojovacie uzly na diaľnicu - Dargov a Hriadky

- pozdĺžna severojužná dopravná os okresu tvorená cestou I/79 (bývalá cesta II/553) v trase Vranov nad Topľou – Hriadky (D-1a I/50) – Trebišov – Zemplínsky Klečenov – Slovenské Nové Mesto – Kráľovský Chlmec – Čierna nad Tisou – štátna hranica SR/UA. Komunikácia bude mať dôležitý dopravný nadregionálny význam s pomerne silným dopravným zaťažením pre kategóriu S-11,5/80. Cesta vyžaduje prioritné riešenie dopravných problémov trasy v obchvatoch sídiel: Sečovská Polianka – Parchovany – Hriadky – Trebišov, Čerhov – Slovenské Nové Mesto – Borša a obchvat obce Svätuša a Čierna - cesta II/552 v trase Košice – Slanec – Zemplínsky Klečenov – Zemplínske Jastrabie – smer Veľké Kapušany. Cesta v návrhovej kategórii S – 9,5/70 vyžaduje územné rezervy na preložky okolo sídiel Zemplínska Teplica, Egreš a Zemplínsky Branč

- úsek cesty II/555 Kráľovský Chlmec – Leles – Veľké Kapušany má dôležitý hospodársky medzi okresný význam, navrhovaná kategória je S-9,5/70

- navrhované komunikačné prepojenie v kategórii cesty II. Triedy S-9,5/70 ciest č. II/552 a I/79 v úseku **Zemplínske Jastrabie – Bodrog – Svätá Mária** využíva existujúce cesty III. tr. Č. 55223 a 55319 nahradzuje pôvodne plánované prepojenie cesty II/554 Oborín – Boľ – Kráľovský Chlmec, ktoré je z dôvodov ochrany prírody nereálne

- **rozvoj mesta Kráľovský Chlmec vyžaduje riešiť východný obchvat mesta ako preložku cesty III/55334 vrátane nadjazdu nad hlavnou železničnou traťou v Pribeníku s prepojením na Biel (cesta III/55335) a plánovaný miestny hraničný priechod Pribeník – Lácacséke (resp. Dámóc MR)**

- vyžaduje si aj naďalej ponechať výhľadovú územnú rezervu na cestné prepojenie terminálu Dobrá na pôvodne uvažovaný terminál „Dámóc“ na maďarskej strane štátnej hranice

Na jednotlivých úsekoch cesty I/50 bola zaznamenaná intenzita dopravy až 10 000 - 15 000 automobilov za deň, s približne 30 % - ným podielom ťažkých vozidiel pri jazdnej rýchlosti 60 km/h.

Výhľadovo sa počíta aj s riečnou dopravou. Umožňujú to prístavy, ktoré sa nachádzajú v Strede nad Bodrogom a v blízkosti obce Ladmovce na rieke Bodrog (je to nákladný prístav využívaný sezónne a podľa stavu vody v koryte rieky).

Vybavenosť s technickou infraštruktúrou

Ako z výsledkov analýzy vyplýva (vid' tabuľka č. 9) u jednotlivých obcí sú výrazné rozdiely vo vybavenosti technickou infraštruktúrou. Najlepšia je situácia v plynofikácií a v napojenosti na verejný vodovod - všetky obce sú napojené. Najhoršia je situácia v oblasti výstavby čističiek odpadových vôd a kanalizácie – iba v piatich obciach predmetného regiónu je vybudovaná kanalizácia čiastočne a v štyroch obciach je čistička odpadových vôd.

Tabuľka č. 9: **Stav vybavenosti obcí subregiónu Medzibodrožie technickou infraštruktúrou**

Obec	Pošta	Káblová televízia	Verejný vodovod	Verejná kanaliz.	Kan. sieť pripojená na ČOV	Rozvod. sieť plynu
Bačka	-	-	+	-	-	+
Bara	-	-	+	-	-	+
Biel	+	-	+	+	+	+
Bol'	+	-	+	-	-	+
Boťany	+	-	+	-	-	+
Borša	+	-	+	+	+	+
Černochovo	-	-	+	-	-	+
Čierna	-	-	+	-	-	+
Čierna nad Tisou	+	+	+	+	+	+
Dobrá	-	-	+	-	-	+
Klin nad Bodrogom	-	-	+	-	-	+
Kráľovský Chlmec	+	+	+	+	+	+
Ladmovce	+	-	+	-	-	+
Leles	+	-	+	-	-	+
Malé Trakany	-	-	+	-	-	+
Malý Horeš	+	+	+	-	-	+
Malý Kamenec	-	-	+	-	-	+
Poľany	-	-	+	-	-	+
Pribeník	+	-	+	-	-	+
Rad	+	-	+	-	-	+
Soľníčka	-	-	+	-	-	+
Somotor	+	-	+	-	-	+
Strážne	-	-	+	-	-	+
Streda nad Bodrogom	+	+	+	-	-	+
Svätá Mária	-	-	+	-	-	+
Svätuše	+	-	+	-	-	+
Svinice	-	-	+	-	-	+
Veľké Trakany	+	-	+	-	-	+
Veľký Horeš	+	-	+	-	-	+
Veľký Kamenec	+	-	+	-	-	+
Viničky	-	-	+	-	-	+
Vojka	-	-	+	-	-	+
Zatín	-	-	+	-	-	+
Zemplín	-	-	+	-	-	+

Zdroj: ŠÚ SR 2009

Voda

Vodovod je vo všetkých obciach. Vodné zdroje sú využívané tiež pre Trebišov a Sátoraljaujhely (MR). Východná časť subregiónu je napojená na vodný zdroj v Boľanoch. Územie je zásobárňou podzemných vôd. V okolí obcí Borša a Viničky je výskyt termálnych vôd (teplota 37.8).

Územím mikroregiónu pretekajú rieky Tisa, Latorica a Bodrog (sútok Latorice a Ondavy nad obcou Zemplín, dĺžka 27 km) s najnižšou nadmorskou výškou v SR (96,5 m). Proti povodni je polder v Beši. Plánuje sa vodná nádrž v Ladmovciach (resp. v Zemplíne).

Pitná voda

V okrese Trebišov žije 101 551 obyvateľov. Počet obyvateľov zásobovaných z verejného vodovodu je 61 550 obyvateľov, čo predstavuje 60,61 %. Z toho - v správe Východoslovenskej vodárenskej spoločnosti (VVS) 58 761 obyvateľov, v správe obecných úradov 2 789 obyvateľov.

Počet obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu je 28 615 obyvateľov, čo je 28,18 %. Z toho - v správe spoločnosti VVS 28 130 obyvateľov - v správe obecných úradov 485 obyvateľov.

Počet obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV je 28046, čo je 27,62 %.

Z toho - v správe spoločnosti VVS 25 561 obyvateľov - v správe obecných úradov 485 obyvateľov.

Okres je zásobovaný pitnou vodou z 2 - och skupinových vodovodov: SKV Pobodrožský – Boľany a SKV Sečovce – Trebišov, z 3 miestnych vodovodov a z 8 vodovodov v správe obecných úradov.

Ako zdroje vody sú využívané najmä podzemné zdroje vody, a to: z náplavov Ondavy, zo studní v lokalite Trebišov – Park (4 l.s -1), Božčice (60 l.s -1), Andrejka – Kopaný jarok (50 l.s -1) a Dargov (13 l.s -1). Uvedené zdroje sú z hľadiska kvality nevyhovujúce, perspektívne sa s nimi neuvažuje, preto zásobovanie okresu pitnou vodou sa rieši napojením na povrchový zdroj vody VN Starina cez SKV Starina.

Bilancia zdrojov a potrieb vody

V súčasnosti sa z využiteľných zdrojov povrchových a podzemných vôd určených pre vodárenské účely v Trebišovskom okrese využíva $129,2 \text{ l.s}^{-1}$, potreba je $140,7 \text{ l.s}^{-1}$ situácia v zásobovaní pitnou vodou je nepriaznivá. V sumárnom číselnom vyjadrení pre Košický kraj je situácia lepšia. Kapacitne možných je $3\,106 \text{ l.s}^{-1}$, a spotreba je $2068,9 \text{ l.s}^{-1}$. Dôvodom nižšej spotreby je enormný pokles spotreby vody od roku 1990 do roku 1997, v priemere o 10 % ročne. Príčinou poklesu je nielen sporenie s vodou pre vyššiu cenu vody pre obyvateľstvo i priemysel, orientácia podnikov na vlastné zdroje, ale aj zrušenie celého radu podnikov používajúcich pitnú vodu vo výrobe.

Odvádzanie a čistenie odpadových vôd

V súčasnosti mesto Čierna nad Tisou má vybudovanú kanalizáciu, ČOV na ktorú je napojená aj obec Biel'. Čiastočne vybudovanú kanalizáciu má mesto Kráľovský Chlmec, ktorá sa má ďalej budovať v rámci projektu „Odkanalizovanie Južného Zemplína ...“ ČOV potrebuje rekonštrukciu a modernizáciu.

Obec Borša má čiastočne vybudovanú kanalizáciu s ČOV v Borši. Obce Bara, Černochovo, Viničky, Ladmovce a Zemplín len pripravujú budovanie kanalizácie a napojenie na ČOV v Borši. Obec Somotor má tiež len čiastočne vybudovanú kanalizáciu.

Bilancia odkanalizovania ukazuje nedostatočné vybavenie obcí kanalizáciami a čistiarnami odpadových vôd (ČOV), ktoré je podstatne nižšie ako celoštátny priemer. K negatívnym javom z prírodného prostredia sa pridáva aj nedostatočná vodnosť vhodných recipientov na vypúšťanie vyčistených odpadových vôd, čo má za následok potrebu dlhých kanalizačných privádzačov na vhodné miesto umiestnenia čistiarní, a tým zvýšenú ekonomickú náročnosť budovania kanalizačných zariadení. Jestvujúce ČOV boli budované na nižšie množstvá odpadových vôd a ich technologická úroveň je zväčša zastaraná. Kanalizačné siete boli väčšinou budované v tzv. akciách „Z“ a ich stavebné vyhotovenie má znaky neprofesionálnych postupov a preto vykazujú nedostatky.

Program integrovaného manažmentu vodných zdrojov na Zemplíne

Program integrovaného manažmentu vodných zdrojov na Zemplíne s dôrazom na zlepšenie kvality vôd v Zemplínskej Šírave s názvom “Zemplínske vody pre ľudí“ bol vypracovaný pre projekt VODA BEZ HRANÍC finančne podporený blokovým grantom Nórskeho finančného mechanizmu spravovaný Nadáciou pre podporu občianskych aktivít opisuje súčasný stav vodného hospodárstva v subregióne Zemplína.

Plynofikácia

Hlavným zásobovačom zemného plynu je medzinárodný plynovod Bratstvo, resp. VTL privody napojené cez prepúšťacie stanice Kapušianske Kľačany a Hradištská Moľva. Ďalšími zdrojmi sú zberné plynové strediská Ptrukša I a Ptrukša II a ich napojenie na VVTL plynovody smerom Vojany a Kapušianske Kľačany – Kráľovský Chlmec.

Zdroje: Život medzi riekami, monografia krajinného manažmentu Medzibodrožia, Úrad KSK, Územný plán veľkého územného celku Košického kraj, Štatistický úrad SR.

1.5. Ľudské zdroje**1.5.1. Obyvateľstvo**

Charakteristickým znakom štruktúry osídlenia Medzibodrožia kraja je hustá sieť stredných a malých sídiel, čo svedčí o značnej rozdrobenosti osídlenia. Na území subregiónu Medzibodrožie býva v jednej obci (bez miest Kráľovský Chlmec, Čierna nad Tisou) v priemere 813 obyvateľov. Vidiecke osídlenie Medzibodrožia je rozptýlené do veľkého počtu malých sídiel, pričom prevažujú malé vidiecke sídla s veľkosťou do 1000 obyvateľov (23 obcí).

Tabuľka č. 10: Vývoj počtu obyvateľov v rokoch 1991-2007 v obciach subregiónu Medzibodrožie

Obec	1991 Počet obyv.	2001 Počet obyv.	2006 Počet obyv.	2007 Počet obyv.	Prírastok a úbytok za posledných 16 rokov	Index rastu/poklesu 1991/2007
Bačka	575	597	626	630	551	1,09
Bara	356	336	341	349	-7	-0,98
Biel	1256	1353	1452	1437	181	1,14
Boľ	702	730	705	688	-14	-0,98
Boľany	1157	1201	1283	1283	126	1,10
Borša	1409	1298	1248	1242	-167	-0,88
Černochovo	268	228	220	220	-48	-0,82
Čierna	465	452	410	405	-60	-0,82
Čierna nad Tisou	4744	4645	4231	4162	-582	-0,87
Dobrá	366	372	424	424	58	1,16
Klin n. Bodrogom	225	195	201	198	-27	-0,88
Kráľovský Chlmec	7963	8031	7910	7862	-101	-0,99
Ladmovce	413	348	353	340	-73	-0,82
Leles	1908	1900	1808	1808	-100	-0,95
Malé Trakany	1007	1054	1185	1210	203	1,20
Malý Horeš	1241	1149	1108	1112	-129	-0,90
Malý Kamenec	529	485	444	444	-85	-0,84
Pol'any	466	517	530	526	60	1,13
Pribeník	923	914	967	980	57	1,06
Rad	560	561	584	582	22	1,04
Sol'nička	254	258	255	248	-6	-0,98
Somotor	1648	1679	1661	1645	-3	-0,99
Strážne	708	696	683	681	-27	-0,96
Streda n. Bodrogom	2252	2459	2420	2402	150	1,07
Svätá Mária	599	578	607	600	1	1,00
Svätušie	936	914	884	885	-51	-0,95
Svinice	263	237	222	217	-46	-0,83
Veľké Trakany	1373	1344	1430	1448	75	1,05
Veľký Horeš	978	1005	963	968	-10	-0,99
Veľký Kamenec	903	848	815	818	-85	-0,90
Viničky	499	522	509	519	20	1,04
Vojka	437	434	513	513	76	1,17
Zatín	781	788	776	789	8	1,01
Zemplín	406	399	397	390	-16	-0,96
Spolu:	38570	38527	38165	38025	-545	-0,99

Zdroj: ŠÚ SR

Pri porovnávaní počtu obyvateľov Medzibodrožia za roky 1991, 2001, 2006 a 2007 môžeme konštatovať **celkovú klesajúcu tendenciu v počte obyvateľov subregiónu Medzibodrožie**. Za posledných 16 rokov ubudlo spolu 545 obyvateľov, pričom tento trend sa vyskytuje až v dvadsiatich obciach, vrátane dvoch miest subregiónu. V prípade mesta Čierna nad Tisou je tento pokles veľmi markantný, 12,27 % - ný (- 582 obyvateľov). Počet obyvateľov v období 1991 - 2007 mierne klesal aj v samotnom centre regiónu v Kráľovskom Chlmcu (-101 obyvateľov), pritom mesto venuje pozornosť výstavbe bytov pre mladé rodiny a pre sociálne bývanie. (viď. tabuľka č. 10)

Z nasledujúceho prehľadu v tabuľke č. 11 vyplýva, že vo viacerých obciach je nepriaznivý index vitality, kde prevažuje obyvateľstvo v poproduktívnom veku nad predproduktívnu zložkou obyvateľstva. (viď. tabuľka č. 11 a graf č. 1)

Tabuľka č. 11: **Demografická charakteristika obyvateľstva (stav k 31.12.2007)**

Obec	Počet obyvateľov			Vek predprodukt.		Vek produktívny				Vek poprodukt		Narodení	zomrelí	Úbytok a prírastok
	Spolu	Muži	Ženy	Spolu	%	Spolu	%	Muži	Ženy	Spolu	%			
Bačka	630	289	341	142	22,5	371	59	198	173	117	18,5	11	7	6
Bara	349	170	179	60	17,4	204	58,3	114	90	85	24,3	6	7	8
Biel	1437	692	745	244	17	903	63	474	429	290	20	10	23	-15
Bol'	688	329	359	95	14	435	63	226	209	158	23	6	11	-17
Boľany	1283	651	632	271	21	791	62	440	351	221	17	13	9	0
Borša	1242	600	642	158	13	796	65	438	358	288	23	13	15	-6
Černochovej	220	90	130	26	12	121	55	68	53	73	33	0	4	0
Čierna	405	182	223	54	13	255	63	117	138	96	24	6	9	-5
Čierna nad Tisou	4162	2024	2138	813	20	2800	67	1492	1308	549	13	51	38	-69
Dobrá	424	207	217	76	12	266	63	142	124	82	19	4	5	0
Klin n. Bodrogom	198	102	96	24	12	121	61,2	72	49	53	26,8	0	5	-3
Kráľ. Chlmec	7862	3781	4081	1232	16	5347	68	2786	2561	1283	16	82	81	-48
Ladmovce	340	168	172	61	18	206	60,5	94	112	73	21,5	4	3	-13
Leles	1808	860	948	329	18	1130	62,5	572	558	349	19	26	22	0
Malé Trakany	1210	582	628	235	19,4	755	62,4	405	350	220	18,2	13	14	25
Malý Horeš	1112	541	571	134	12	716	64,5	387	329	262	23,5	11	16	4
Malý Kamenec	444	204	240	47	10	283	65	145	138	114	25	0	4	0
Poľany	526	258	268	107	20,4	328	62,3	174	154	91	17,3	6	6	-4
Pribeník	980	465	515	124	13	643	65	343	300	213	22	11	13	13
Rad	582	275	307	95	16,5	350	60	191	159	137	23,5	1	7	-2
Soľníčka	248	110	138	28	11,3	145	58,4	74	71	75	30,3	1	4	-7
Somotor	1645	793	852	281	17	1029	62,5	545	484	334	20,3	23	27	-16
Strážne	681	335	346	107	15,7	420	61,7	227	193	154	22,6	5	11	-2
Streda n. B.	2402	1117	1285	333	13,9	1602	66,7	815	787	467	19,5	16	27	-18
Svätá Mária	600	298	302	92	15,3	376	62,7	197	179	132	22	5	12	-7
Svätuše	885	417	468	122	13,8	533	60,2	285	248	230	26	6	17	1
Svinice	217	120	97	19	8,8	128	59	83	45	70	32,2	1	3	-5
Veľké Trakany	1448	711	737	242	16,7	904	62,4	491	413	302	20,8	14	26	18
Veľký Horeš	968	477	491	151	15,6	617	63,7	346	271	200	20,7	8	15	5
Veľký Kamenec	818	393	425	120	14,7	495	60,5	275	220	203	24,8	8	15	3
Viničky	519	237	282	82	15,8	336	64,7	175	161	101	19,5	8	7	10
Vojka	513	258	255	125	24,4	309	60,2	170	139	79	15,4	5	4	0
Zatín	789	385	404	125	15,8	461	58,4	249	212	202	25,6	7	10	13
Zemplín	390	193	197	71	18,2	248	63,6	138	110	71	18,2	1	9	-7
Spolu:	38025	18314	19711	6225	100	24424	100	12858	11476	7374	100	382	486	-138
Percentuálne	100			16,4		64,2				19,4				

Zdroj: www.statistics.sk, 2009

Veková štruktúra obyvateľstva

Z celkového počtu obyvateľov subregiónu je vidieť nižšie zastúpenie skupiny obyvateľov v produktívnom veku (15 – 64 r.), kde regionálny priemer dosahuje hodnotu 64,2% (tab. č. 11). V porovnaní s regionálnym priemerom (16,4 %) výrazný nepomer je u obyvateľov v predproduktívnom veku v obciach Svinica (8,8%), M. Kamenec (10%), Soľníčka (11%), Klin nad Bodrogom (12%), Černochovej (12%), Malý Horeš (12%). Naopak výrazne vysoký podiel obyvateľov v predproduktívnom veku je v obciach s významným zastúpením rómskeho obyvateľstva (Vojka 24,4, Bačka – 22,5%, Boľany 21%, Čierna nad Tisou 20%, Leles 18% a pod.).

Veková skladba je nepriaznivá, pomer obyvateľstva v predproduktívnom veku 16,4% a poproduktívnom veku 19,4% signalizuje rýchle starnutie a vymieranie obyvateľstva sledovaných obcí. Pomer počtu živonarodených (382) a zomrelých (486) len podčiarkuje dlhodobu negatívne sa vyvíjajúce demografické ukazovatele.

Kým prirodzený úbytok obyvateľov subregiónu v rokoch 1991 – 2007 (priemer za 16 rokov) bol 545 obyvateľov, v roku 2007 už za jeden rok ubudlo 138 obyvateľov. V subregióne podľa údajov z roku 2007, najvýraznejšie klesalo obyvateľstvo v mestách Kráľovský Chlmec (-48) a Čierna nad Tisou (-69) a veľkých strediskových obcí Streda nad Bodrogom (-18), Somotor (-16), Biel (-17) a Boľ (-15). (viď. tabuľka č. 10)

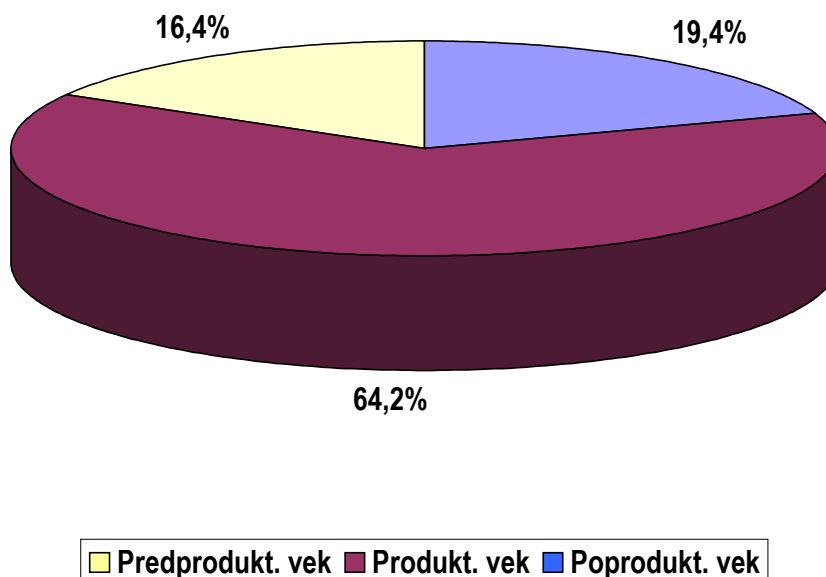
Najväčší podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva v produktívnom veku majú obce: Kráľovský Chlmec (68%), Čierna nad Tisou (67%), Streda nad Bodrogom 67%, Pribeník (65%), Borša (65%), Viničky (65%) a Malý Kamenec (65%). (viď. tabuľka č. 11)

Najnižší podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva v produktívnom veku majú obce: Černochovej (55%), Bara (58,3%), Zátin (58,4%) a Soľníčka (58,4%).

Najväčší podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku majú obce: Černochovej (33%), Svinice (32,2%), Soľníčka (30,3%), Klin n/B (26,8%), Svätuš (26%), Zátin (25,6%), M. Kamenec (25%), V. Kamenec (24,8%), Bara (24,3%) a Čierna (24%). (viď. tabuľka č. 11)

Z uvedených prehľadov vidieť, že veková štruktúra obyvateľstva subregiónu sa postupne mení v prospech starších vekových kategórií. V rámci subregiónu bolo zistené, že mladšie obyvateľstvo je zastúpené najmä v obciach s významným zastúpením rómskeho etnika.

Graf č.1: **Veková štruktúra obyvateľstva (stav k 31.12.2007)**

Tabuľka č. 12: Národnostné zloženie trvale bývajúceho obyvateľstva subregiónu Medzibodrožie

Obec	Trvale bývajúce obyvateľstvo	z toho národnosť									
		Slovenská	Maďarská	Rómska	Česká	Rusínska	Poľská	Ukrajinská	Nemecká	Chorvátska	Nezistená
Bačka	597	18	575								4
Bara	336	96	235	4	1						
Biel	1353	315	1021	7	1	2		1			6
Bol'	730	87	629	14							
Bot'any	1201	112	863	216		1		2			7
Borša	1298	626	653		2						17
Černochovej	228	52	176								
Čierna	452	32	405	5							10
Čierna nad Tisou	4645	1554	2792	249	15	6		11			18
Dobrá	372	36	317	18	1						
Klin nad Bodrogom	195	76	112			2					
Kráľovský Chlmec	8031	1515	6179	262	30	8		8			29
Ladmovce	348	33	302								18
Leles	1900	238	1434	217	1	1		4			5
Malé Trakany	1054	67	926	51	1	1		2			6
Malý Horeš	1149	49	1098			1					1
Malý Kamenec	485	27	456								2
Poľany	517	72	429	5				1			10
Pribeník	914	167	721	9	3	2		1			11
Rad	561	123	426		4	5		1			2
Sol'nička	258	30	226	1		1					
Somotor	1679	443	1162	28		3					43
Strážne	696	52	641	1							2
Streda nad Bodrogom	2459	896	1476	12	2	1		1			71
Svätá Mária	578	70	506								2
Svätušej	914	33	872		5			1			3
Svinice	237	7	211	19							
Veľké Trakany	1344	213	1115	4	1	4		3			4
Veľký Horeš	1005	146	845	7				1			6
Veľký Kamenec	848	85	752	6	1	2		2			
Viničky	522	191	327		2						2
Vojka	434	52	377		2			1			2
Zatín	788	109	663	13							3
Zemplín	399	113	256	25	4						1
Spolu:	38527	7735	29178	1173	76	40		40			285
Percentuálny podiel	100	20,08	75,74	3,04	0,20	0,10		0,10			0,74

Zdroj: www.statistics.sk, SODB 2001

V skúmanom subregióne sú významne zastúpené len slovenská 20%, maďarská 76% a rómska národnosť 3% (tabuľka č. 12). Ostatné národnostné skupiny a etniká sú zastúpené akcesoricky. Z nich sú najsilnejšie zastúpení obyvatelia českej národnosti. V tejto súvislosti je potrebné konštatovať, že **národnostná štruktúra obyvateľstva podporuje multikulturálny charakter regiónu, z hľadiska neexistujúcej jazykovej bariéry má región dobré podmienky pre rozvoj cezhraničnej spolupráce hlavne na maďarskej strane hranice, kde je vnútorný schengenský priestor.**

Rómske obyvateľstvo

Podľa údajov z SODB 2001 najväčšie zastúpenie rómskeho obyvateľstva na populácií je zaznamenané v obciach Boľany (18%), Leles (11,5%), Svinice (8%), Zemplín (6,26%), Čierna nad Tisou (5,4%), Malé Trakany a Dobrá (4,8%), Boľ (1,9%), Kráľovský Chlmec (3,26%), Somotor (1,7%). Bez rómskeho obyvateľstva je evidovaných 12 obcí. Z uvedených štatistických údajov vyplývajú výrazné rozdiely medzi jednotlivými obcami.

Tabuľka č. 13: **Podiel rómskych obyvateľov v obciach subregiónu Medzibodrožie**

Obec	Počet obyvateľov	Zastúpenie rómskej národnosti v obciach	Zastúpenie rómskej národnosti v obc. v %
Bačka	597	170	28,4
Bara	336	4	1,19
Biel	1353	176	13
Boľ	730	46	6,3
Boľany	1201	328	27,3
Borša	1298	0	0
Černochovej	228	0	0
Čierna	452	5	1,23
Čierna nad Tisou	4645	995	21,3
Dobrá	372	54	14,4
Klin nad Bodrogom	195	0	0
Kráľovský Chlmec	8031	1600	19,8
Ladmovce	348	0	0
Leles	1900	532	26,8
Malé Trakany	1054	150	14,2
Malý Horeš	1149	0	0
Malý Kamenec	485	0	0
Poľany	517	113	21,9
Pribeník	914	28	3
Rad	561	2	3,8
Soľníčka	258	1	0,39
Somotor	1679	144	8,7
Strážne	696	1	0,14
Streda nad Bodrogom	2459	150	6
Svätá Mária	578	0	0
Svätuše	914	0	0
Svinice	237	24	10,3
Veľké Trakany	1344	100	7,4
Veľký Horeš	1005	133	5,5
Veľký Kamenec	848	17	2
Viničky	522	0	0
Vojka	434	190	18,9
Zatín	788	90	11,4
Zemplín	399	25	6,27
Spolu:	38527	5078	13,18

Zdroj atlas rómskych komunít SR, 2009

Treba zdôrazniť, že ide o údaje, ktoré občania uvádzali v dotazníkoch na základe vlastného uváženia, takže nie všetci Rómovia v dotazníku uviedli svoju národnosť, resp. materinský jazyk ako rómsky. Preto bolo v roku 2004 uskutočnené podrobné sociografické mapovanie rómskych osídlení na Slovensku. Jeho výsledky boli zverejnené v Atlase rómskych komunít.

Z mapovania je jasné, že najväčšia koncentrácia rómskej populácie (61,6%) v rámci subregiónu je sústredená v troch obciach: Kráľovský Chlmec, Čierna nad Tisou a Leles. (viď. tab. č. 13) V samotnom centre subregiónu, v meste Kráľovský Chlmec žije 31,5 % rómskeho obyvateľstva subregiónu. Z analýzy je evidentné, že v hustejšie osídlených obciach sa nachádza vyšší podiel rómskeho obyvateľstva ako v redšie osídlených vidieckych sídlach, resp. v mestách.

Podľa uvedených údajov najvyššia koncentrácia rómskeho obyvateľstva sa nachádza vo východnej časti subregiónu – Kráľovský Chlmec, Čierna nad Tisou, Leles, Boľany, Bačka, Poľany a Vojka.

V súčasnosti však plošné rozloženie rómskeho obyvateľstva už pokrýva takmer celé územie skúmaného subregiónu. Rómske obyvateľstvo v tomto regióne nežije v separovaných rómskych osadách, ale sú integrovaní medzi ostatné obyvateľstvo jednotlivých obcí.

Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva

V porovnaní s výsledkami výberového zisťovania pracovných síl Štatistického úradu SR z roku 2005 (percentuálne zastúpenie uvedené v poslednom riadku tabuľky č. 14), vo vzdelanostnej štruktúre Horného Medzibodrožia najväčší podiel obyvateľov má základné **32,66%** – né zastúpenie tejto zložky v porovnaní s očakávaným priemerom SR (25,60, s najvyššími výchyľkami v obciach Klin nad Bodrogom (50%), Vojka (47%), Černochovo (46%), Boľany (44%), Bara (42,5%) a Bačka (42%) – teda u obcí s vysokým podielom zastúpenia obyvateľstva v poproduktívnom veku, alebo rómskeho obyvateľstva.

Na druhom mieste **učňovské vzdelanie bez maturity**, zastúpenie tejto skupiny (**20,34%**) oproti celkovému priemeru výberového zistenia SR (26,10%) nižší o 5,76%, ktoré prevláda len v obciach Biel a Soľnička. V ostatných obciach jednoznačnú dominanciu má základné vzdelanie. Naopak takmer šesťnásobne vyššie je zastúpenie absolventov stredných odborných škôl bez maturity. Bez vzdelania a neukončené základné vzdelanie má len 0,72 % obyvateľov.

Pre porovnanie je vybraný podiel zastúpenia vysokoškolsky vzdelaných, ktorý v priemere za subregión tvorí len 4,16% v porovnaní s priemerom SR - 9,90%. Keď chceme dosiahnuť ekonomický rozvoj regiónu je nevyhnutné klásť dôraz na zvýšenie vzdelanostnej úrovne obyvateľstva subregiónu Medzibodrožie a taktiež vytvárať primerané nové pracovné príležitosti s priemernou nominálnou mesačnou mzdou pre udržanie vzdelanej pracovnej sily v produktívnom veku v tomto regióne.

Tabuľka č. 14: **Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva obcí subregiónu Medzibodrožie**

Obec	Základné	Učňovské bez maturity	Stredné odborné bez maturity	Úplné stredné učňovské s maturitou	Úplné stredné odborné s maturitou	Úplné stredné všeobecné	Vyššie	VŠ spolu	Ostani bez udania školského vzdelania	Ostani bez školské vzdelania
Bačka	42,02	15,96	5,62	4,27	12,36	9,66	1,12	6,07	2,92	0
Bara	42,49	20,87	16,84	3,66	9,52	2,56	0,37	2,20	2,56	0
Biel	31,34	37,59	0,19	3,69	13,26	9,19	0,47	3,22	0,47	0,57
Boľ	30,10	28,74	7,65	3,06	19,39	6,12	0,51	2,55	0,51	1,36
Boľany	43,88	27,15	2,68	7,51	8,15	7,83	0,21	1,61	0,32	0,64
Borša	25,66	15,78	9,43	8,61	21,76	11,33	0,54	5,89	1	0
Černochovej	46,32	14,74	21,05	0	13,16	3,68	0,53	0,53	0	0
Čierna	29,62	15,22	14,95	3,53	21,47	11,41	1,09	2,17	0,54	0
Čierna nad Tisou	28,71	15,88	18,67	7,13	15,21	9,2	0,64	3,49	1,01	0,06
Dobrá	44,17	16,61	10,25	2,83	14,13	4,59	0,35	4,24	2,12	0,71
Klin nad Bodrogom	50,90	11,98	16,77	2,4	16,77	0,60	0,60	0	0	0
Kráľovský Chlmec	25,73	19,13	10,36	5,16	16,99	11,34	0,84	8,41	0,68	1,35
Ladmovce	37,85	22,57	18,75	3,47	10,07	3,82	0	0,35	2,78	0,35
Leles	38,28	20,24	11,29	5,01	12,83	7,21	0,53	3,01	0,47	1,14
Malé Trakany	39,98	15,43	15,43	3,16	13,97	7,05	0,36	1,94	0,12	2,55
Malý Horeš	36,45	20,98	13,29	2,91	15,47	6,23	0,52	3,74	0,31	0,10
Malý Kamenec	28,03	26,26	0	5,56	25,51	6,82	0,25	6,57	0,51	0,51
Pol'any	34,40	17,94	10,32	0,98	16,71	8,35	0	2,95	2,70	5,65
Pribeník	33,97	14,23	14,74	3,46	16,03	11,28	0,90	2,31	2,95	0,13
Rad	34,29	18,14	17,70	2,65	18,36	5,75	0,44	1,11	1,33	0,22
Sol'nička	30,97	31,86	3,54	6,19	16,81	6,64	0,44	1,33	2,21	0
Somotor	33,51	32,68	2,70	4,05	14,02	6,07	0,30	3,75	2,17	0,75
Strážne	36,84	15,61	19,60	1,09	15,97	8,71	0,36	1,27	0,36	0,18
Streda nad Bodrogom	28,39	18,13	16,96	3,15	19,25	5,99	0,36	4,11	3,00	0,66
Svätá Mária	32,55	16,92	18,42	1,71	19,70	6,64	0,21	2,78	0,64	0,43
Svätúše	36,57	16,06	12,82	1,75	20,65	7,96	0	3,51	0,40	0,27

Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie

Obec	Základné	Učňovské bez maturity	Stredné odborné bez maturity	Úplné stredné učňovské s maturitou	Úplné stredné odborné s maturitou	Úplné stredné všeobecné	Vyššie	VŠ spolu	Ostani bez udania školského vzdelania	Ostani bez školské vzdelania
Svinice	37,25	16,18	18,14	3,92	15,20	4,90	0	2,94	0,49	0,98
Veľké Trakany	38,43	23,88	11,07	6,59	9,97	6,95	0,73	2,01	0,09	0,27
Veľký Horeš	35,83	23,00	13,21	3,56	12,71	7,24	0,51	3,94	0	0
Veľký Kamenec	35,11	21,58	11,94	4,46	13,09	9,64	0,14	2,01	1,87	0,14
Viničky	36,65	22,62	12,67	3,17	15,61	4,30	0,45	3,85	0,23	0,45
Vojka	47,16	27,16	7,16	2,69	11,04	3,28	0,30	0,30	0,90	0
Zatín	41,51	18,75	12,18	3,21	13,94	8,17	0,16	0,80	0,64	0,64
Zemplín	39,20	14,20	24,38	2,47	15,12	1,85	0,93	0,62	0	1,23
Za subregión:	32,66	20,34	12	4,59	15,68	8,31	0,54	4,16	1,01	0,72
Výsledky výberového zisťovania prac. síl SR r. 2005 ŠÚ SR	25,60	26,10	2,10	3,70	25,90	5,70	0,70	9,90	0	0,40

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2009

Tabuľka č. 15: **Materské školy v obciach subregiónu Medzibodrožiec (stav k 15.9.2008)**

	Názov zariadenia	Obec	Počet detí
1.	Materská škola s VJM	Bačka	16
2.	Materská škola s VJM	Bara	11
3.	Materská škola	Biel	15
4.	Materská škola s VJM	Biel	14
5.	Materská škola pri ZŠ s VJM	Boľ	16
6.	Materská škola pri ZŠ	Borša	24
7.	Materská škola s VJM	Boťany	22
8.	Materská škola s VJM	Čierna	11
9.	Materská škola	Čierna nad Tisou	68
10.	Materská škola s VJM	Dobrá	10
11.	Materská škola	Kráľovský Chlmec - Fábryho	42
12.	Materská škola s VJM	Kráľovský Chlmec - Fábryho	21
13.	Materská škola	Kráľovský Chlmec - Kossutha	44
14.	Materská škola s VJM	Kráľovský Chlmec - Kossutha	20
15.	Materská škola s VJM	Kráľovský Chlmec - Fejséš	15
16.	Materská škola	Kráľovský Chlmec - Mierová	23
17.	Materská škola s VJM	Kráľovský Chlmec - Mierová	21
18.	Materská škola	Leles	18
19.	Materská škola s VJM	Leles	20
20.	Materská škola s VJM	Malé Trakany	41
21.	Materská škola s VJM	Malý Horeš,	22
22.	Materská škola s VJM	Malý Kamenec	16
23.	Materská škola s VJM	Poľany	18
24.	Materská škola s VJM	Pribeník	22
25.	Materská škola s VJM	Rad	10
26.	Materská škola	Somotor	16
27.	Materská škola s VJM	Somotor	17
28.	Materská škola s VJM	Strážne	15
29.	Materská škola	Streda nad Bodrogom	36
30.	Materská škola s VJM	Streda nad Bodrogom	16
31.	Materská škola s VJM	Svätá Mária	19
32.	Materská škola s VJM	Svätušie	21
33.	Materská škola s VJM	Veľké Trakany	37
34.	Materská škola s VJM	Veľký Horeš	23
35.	Materská škola s VJM	Veľký Kamenec	23
36.	Materská škola	Viničky	16
37.	Materská škola s VJM	Vojka	16
38.	Materská škola pri ZŠ s VJM	Zatín	15
39.	Materská škola	Zemplín	17
Spolu:			847

Zdroj: <http://www.uips.sk/siete-skol-adresare-prehlady/prehlady-skol>, 2009

Vysvetlivka: VJM - vyučovací jazyk maďarský

Tabuľka č. 16 : **Základné školy v obciach subregiónu Medzibodrožie (stav k 15.9.2008)**

	Názov školy	Obec	Počet žiakov
1.	Základná škola, roč.1.- 4. s VJM	Bačka	21
2.	Základná škola s VJM	Biel	251
3.	Základná škola, ZŠ s MŠ s VJM	Boľ	145
4.	Základná škola s MŠ	Borša	180
5.	Základná škola, roč.1.- 4 s VJM	Boťany	59
6.	Základná škola, roč.1.- 4 s VJM	Čierna	10
7.	Základná škola	Čierna nad Tisou	361
8.	Základná škola s VJM	Čierna nad Tisou	117
9.	Základná škola s VJM	Kráľovský Chlmec	407
10.	Základná škola	Kráľovský Chlmec	484
11.	Základná škola, roč.1.- 4 s VJM	Ladmovce	12
12.	Základná škola	Leles	132
13.	Základná škola s VJM	Leles	12
14.	Základná škola, 1.- 4.roč. s VJM	Malý Horeš	22
15.	Základná škola, 1.- 4. roč.	Pribeník	7
16.	Základná škola, roč.1.- 4 s VJM	Pribeník	15
17.	Základná škola s VJM Somotor	Somotor	90
18.	Základná škola	Somotor	155
19.	Základná škola s VJM	Streda nad Bodrogom	148
20.	Základná škola	Streda nad Bodrogom	183
21.	Základná škola, roč.1.- 4 s VJM	Svätuš	17
22.	Základná škola s VJM	Veľké Trakany	170
23.	Základná škola s VJM	Veľký Horeš	89
24.	Základná škola, roč.1.- 4	Veľký Horeš	27
25.	Základná škola, roč.1.- 4	Veľký Kamenec	18
26.	Základná škola a MŠ, roč.1.- 4	Zatín	17
Spolu:			3149
Špeciálne základné školy			
27.	Špec. základná škola	Kráľovský Chlmec	20
28.	Špec. základná škola s VJM	Kráľovský Chlmec	46
Spolu:			66
Základné umelecké školy			
29.	Základná umelecká škola	Kráľovský Chlmec	529
30.	Základná umelecká škola	Čierna nad Tisou	184
Spolu:			713

Zdroj: <http://www.uips.sk/siete-skol-adresare-prehlady/prehlady-skol>, 2009

Vysvetlivka: VJM - vyučovací jazyk maďarský

Tabuľka č. 17: **Stredné školy v subregióne Medzibodrožie (stav k 15.9.2008)**

Názov školy	Obec	Forma štúdia	Počet žiakov
Gymnázium	Kráľovský Chlmec	denná	523
Spojená škola DOSŠ,SOU,OA,	Kráľovský Chlmec	denná	487
		externá	12
Stredná odb. vinár - ovoc,	Viničky	denná	21
SOU poľnohospodárske,	Viničky	denná	88
		externá	37
Špeciálna stredná škola - Odborné učilište i.	Viničky	denná	114
SOU poľnohospodárske,	Pribeník	denná	274
		externá	72
Spolu:			1628

Zdroj <http://www.uips.sk/siete-skol-adresare-prehlady/prehlady-skol>, 2009

Situácia v školstve v tejto oblasti nie je ideálna. Najlepšia je asi na najnižšom stupni v predškolských zariadeniach – materské školy. Materskú školu nemá iba 5 obcí: Černochovej, Klin nad Bodrogom, Ladmovce, Svinice a Solníčka. Kráľovský Chlmec má 4 škôlky a Čierna nad Tisou 2. (tabuľka č. 15)

Nepriaznivejšia situácia je v oblasti rozšírenia základných škôl. Až 11 obcí nemá školu s ročníkmi 1.-9. Po 2 majú strediskové mesta a obce Kráľovský Chlmec, Čierna nad Tisou, Somotor, Streda nad Bodrogom. Podľa počtu žiakov najviac žiakov navštevuje ZŠ v Kráľovskom Chlmcu spolu 891 žiakov. (tabuľka č. 16)

Z hľadiska počtu stredných škôl v subregióne dominuje mesto Kráľovský Chlmec. (tab.č.17)
Zo stredných škôl v subregióne pôsobia:

Spojená škola v Kráľovskom Chlmcu - študijné a učebné odbory: mechanik - elektronik, spotrebná elektronika, operátor odevnej výroby, krajčír - dámske odevy, murár, maliar, stolár. Mechanik strojov a zariadení, mechanik silnoprúdových zariadení, operátor prevádzky a ekonomiky dopravy, komerčný pracovník v doprave - zasielateľstvo a colná deklarácia, mechanik opravár - cestné motorové vozidlá, železničiar - dopravná cesta

Gymnázium v Kráľovskom Chlmcu - študijné a učebné odbory:

Gymnázium - cudzie jazyky (8-ročné s vyuč. jazykom maďarským a slovenským)

Gymnázium - (4-ročné s vyuč. jazykom maďarským a slovenským)

Stredné odborné učilište poľnohospodárske v Pribeníku - študijné a učebné odbory: agropodnikateľ - poľnohospodárska prevádzka, mechanizátor rastlinnej výroby, poľnohospodár – farmárstvo, pekáč, cukráč, poľnohospodárska výroba, pracovník pre záhradnú tvorbu, agromechanizátor.

Stredná odborná škola so zameraním na vinohradníctvo a ovocinárstvo Viničky (SOUP)

-štvorročné študijné odbory: vinohradníctvo a ovocinárstvo – prevádzka, hotelová akadémia, škola podnikania, drevárstvo a nábytkárstvo.

-dvojročné pomaturitné štúdium: vinohradníctvo - agroturistika vidiecka, turistika, ekonomika pôdohospodárstva.

Z výsledkov v tabuľke č. 17 vyplýva, že pomer počtu žiakov, navštevujúcich stredné odborné školy k počtu gymnazistov bol približne 3 : 1. Je evidentné, že školstvo v území flexibilne reaguje na potreby pracovného trhu a zohľadňuje charakter regionálnych investícií.

1.5.2. Nezamestnanosť a vzdelanostná štruktúra nezamestnaných

Nezamestnanosť je prirodzeným fenoménom a atribútom slobodnej spoločnosti založenej na trhovom mechanizme a demokracii. Jej existencia vyplýva z potrieb pohybu pracovníkov a zo slobodného rozhodovania osôb o tom, či budú závislé od príjmov a zo zamestnania alebo iných príjmov (dávok sociálneho zabezpečenia, podpory v nezamestnanosti a pod.).

Tabuľka č. 18: **Nezamestnanosť obyvateľov obcí v regióne podľa pohlavia a dĺžky evidencie v rokoch 2006 – 2008**

Obce	2006			2007			2008		
	Spolu	Ženy	Dlho-dobo	Spolu	Ženy	Dlho-dobo	Spolu	Ženy	Dlho-dobo
Bačka	126	56	99	118	55	78	117	57	61
Bara	42	23	26	32	16	14	27	10	9
Biel	152	82	76	119	58	64	138	72	50
Boľ	111	56	70	93	45	59	102	54	54
Boťany	96	57	57	85	49	50	92	51	48
Borša	220	90	141	194	84	116	214	97	78
Černochovej	15	6	6	15	8	6	18	7	6
Čierna	58	29	35	54	24	26	52	29	13
Čierna nad Tisou	499	300	287	412	245	204	432	256	169
Dobrá	67	34	52	67	34	39	77	38	36
Klin nad Bodrogom	23	14	13	19	11	9	34	19	12
Kráľovský Chlmec	1159	593	698	995	498	588	1024	518	434
Ladmovce	50	29	31	42	25	31	43	24	28
Leles	324	150	224	277	133	182	288	146	147
Malé Trakany	168	83	117	177	91	85	175	103	60
Malý Horeš	120	58	65	106	59	58	115	59	50
Malý Kamenec	44	25	30	40	20	22	50	23	22
Poľany	87	41	61	85	39	53	83	45	42
Pribeník	115	53	73	106	52	64	95	46	43
Rad	114	50	89	101	43	75	105	45	56
Sol'nička	35	14	23	33	13	19	31	14	17
Somotor	298	142	195	261	125	189	258	124	132
Strážne	78	41	63	76	32	44	85	35	27
Streda nad Bodrogom	254	114	163	235	111	130	257	125	84
Svätá Mária	69	31	38	77	42	42	76	39	40
Svätuše	115	68	83	89	52	57	94	54	52
Svinice	36	12	34	37	14	30	32	11	18
Veľké Trakany	183	81	128	172	82	104	183	94	79
Veľký Horeš	119	63	71	128	59	61	139	72	73
Veľký Kamenec	117	56	90	98	49	78	110	51	57
Viničky	69	34	42	55	24	40	62	26	29
Vojka	100	47	72	79	35	50	91	39	31
Zatín	111	54	73	104	59	64	110	57	55
Zemplín	50	17	32	48	20	24	52	22	24
Spolu:	5224	2603	3357	4629	2306	2755	4861	2462	2136

Zdroj: ÚPSVaR, Trebišov, 2009

Územie Medzibodrožia patrilo k výrazne agrárnym, hospodársky slabo rozvinutým oblastiam a patrí k okresom s prevažujúcou nepriemyselnou výrobou a poľnohospodárstvom. Významným zamestnávateľom bol a je železničný uzol v Čiernej nad Tisou, ktorý sa podieľal na zamestnanosti regiónu až 32%-mi. V súčasnosti pracovných príležitostí je nepomerne menej aj v blízkych oblastiach. Úpadok poľnohospodárstva je evidentný (pôvodná zamestnanosť pribl. 60 %), v súčasnosti sa podieľa veľmi nízkymi percentami približne 2%. V súčasnosti je na ústupe poľnohospodárska, ako aj priemyselná výroba.

Medzibodrožie teda dlhodobo bojuje s vysokou mierou nezamestnanosti. Vo všeobecnosti možno okres Trebišov, do ktorého patrí skúmané územie označiť za región, kde transformačné procesy a s nimi súvisiaca reštrukturalizácia neboli úspešné.

Vývoj zamestnanosti v priebehu roku 2008, podobne ako v predchádzajúcich, ovplyvňovala predovšetkým ekonomická situácia v regióne.

Najväčším problémom subregiónu Medzibodrožie je nedostatok pracovných príležitostí. V okrese Trebišov k 30.6.2009 bola celková miera nezamestnanosti **27,43 % - 12320 UoZ** a disponibilná miera nezamestnanosti bola **24,47 % - 10992 UoZ**.

V rámci okresu Trebišov skúmaný subregión Medzibodrožia vykazuje ešte horšiu štatistiku, v niektorých obciach presahujúcu aj 40% až 50% - nú mieru nezamestnanosti.

Pravidelné znižovanie ekonomickej sily firiem v regióne priamo ovplyvňoval stav zamestnanosti. Globálne sa rozširujúca finančná kríza negatívne zasiahla podniky, čo vedie k ďalšiemu zníženiu zamestnanosti.

Najväčšími zamestnávateľmi pre subregión sú: SE a.s., lokalita Vojany, Slovtransgaz a.s., závod Veľké Kapušany, prekládková stanica Čierna nad Tisou, avšak aj u týchto zamestnávateľov došlo v posledných rokoch k značnému uvoľňovaniu zamestnancov.

Zhoršená dopravná dostupnosť a odľahlosť obvodu vytvára nevýhodné lokalizačné podmienky pre priemyselnú výrobu. Dopravné napojenie na hlavné cestné ťahy je nedostatočné a preto nie je zaznamenaný ani príliv investorov. V poslednom čase zaznamenávame ďalší útlm poľnohospodárskej výroby a stavebnej produkcie, aj nízku mieru podnikateľskej aktivity. Pretrvávajúcim nedostatkom je malá finalizácia výroby. K vývojovým zmenám došlo aj v organizačnej štruktúre firiem, ich veľkosti, v počte zamestnancov a vlastníckych vzťahov.

Rozhodujúci zamestnávatelia, ktorí zamestnávali stovky ľudí z nášho regiónu, v tomto roku zastavili, alebo rušia svoju činnosť – napr. M.B.E Kráľovský Chlmec a ROSS Kráľovský Chlmec. Prekládkové stanice v Čiernej nad Tisou a Maťovciach, v dôsledku nedostatku objednaných služieb, fungujú približne na 40% svojich prepravných kapacít.

Veľký hospodársky význam nielen z regionálneho, ale aj celoslovenského hľadiska má železničné prekladisko v Čiernej nad Tisou. Z tohto dôvodu, by plánované predĺženie širokorozchodnej železnice až po Bratislavu malo širokosiahle negatívne dôsledky pre riešený región, hlavne z dôvodu zvýšenej nezamestnanosti.

Tabuľka č. 19: **Vzdelanostná štruktúra nezamestnaných v subregióne Medzibodrožie v rokoch 2006 – 2008**

Obec	2006									2007									2008								
	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez maturity	SOU s maturitou	Gymnázium	SOŠ s maturitou	Vyššie vzdelanie	VŠ	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez maturity	SOU s maturitou	Gymnázium	SOŠ s maturitou	Vyššie vzdelanie	VŠ	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez maturity	SOU s maturitou	Gymnázium	SOŠ s maturitou	Vyššie vzdelanie	VŠ
Bačka	26	47	31	0	8	4	9	0	1	25	48	29	0	4	2	9	0	1	21	51	25	0	2	5	12	0	1
Bara	0	15	20	1	5	1	0	0	0	0	12	15	0	4	0	1	0	0	0	7	15	0	4	0	1	0	0
Biel	13	48	61	0	19	3	7	1	0	12	34	47	0	10	7	8	0	1	16	48	48	0	10	6	9	0	1
Boľ	1	33	48	0	7	7	13	0	2	1	30	41	0	1	4	14	0	2	1	34	44	0	6	3	12	0	2
Boľany	0	14	43	0	13	10	11	3	2	0	13	40	0	10	6	14	1	1	0	13	31	0	18	9	16	0	5
Borša	47	80	65	0	13	9	5	0	1	43	67	53	1	16	7	5	1	1	45	70	60	1	15	9	11	2	1
Černochovej	0	3	8	0	3	1	0	0	0	0	4	9	0	1	0	1	0	0	0	6	7	0	3	0	2	0	0
Čierna	2	22	24	0	3	2	5	0	0	3	21	19	0	0	4	6	0	1	1	16	18	0	5	6	4	0	2
Čierna nad Tisou	54	171	191	2	33	16	28	1	3	43	141	151	1	36	11	24	2	3	47	136	158	1	47	16	24	1	2
Dobrá	5	30	27	0	1	0	4	0	0	5	26	31	0	0	1	2	0	2	4	31	32	0	3	2	4	0	1
Klin nad Bodrogom	0	5	12	0	4	0	2	0	0	0	5	10	0	3	0	1	0	0	0	10	16	0	6	0	2	0	0
Kráľovský Chlmec	77	413	402	2	76	64	108	3	14	72	354	336	3	72	57	86	4	11	68	358	352	3	73	63	84	5	18
Ladmovce	1	9	28	0	4	3	5	0	0	1	8	21	0	6	2	4	0	0	1	8	21	0	6	2	5	0	0
Leles	55	111	113	0	14	10	18	1	2	49	86	98	0	17	9	16	1	1	43	103	97	0	17	10	15	0	3
Malé Trakany	12	67	64	0	11	4	9	0	1	13	61	65	1	16	7	13	0	1	16	53	71	1	11	7	13	2	1
Malý Horeš	0	20	52	0	20	9	17	0	2	0	23	45	0	10	4	21	0	3	0	22	42	0	16	5	24	1	5
Malý Kamenec	0	3	17	0	6	6	11	1	0	0	3	16	0	6	4	11	0	0	0	2	25	0	6	5	11	0	1
Polľany	6	22	36	0	9	7	5	0	2	8	21	24	0	14	7	10	0	1	5	23	25	0	11	7	10	0	2

Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie

Obec	2006									2007									2008								
	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez maturity	SOU s maturitou	Gymnázium	SOŠ s maturitou	Vyššie vzdelanie	VŠ	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez maturity	SOU s maturitou	Gymnázium	SOŠ s maturitou	Vyššie vzdelanie	VŠ	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez maturity	SOU s maturitou	Gymnázium	SOŠ s maturitou	Vyššie vzdelanie	VŠ
Pribeník	7	24	47	0	20	6	9	1	1	8	25	32	0	17	10	12	1	1	6	16	32	0	18	9	12	0	2
Rad	2	31	52	0	7	4	16	1	1	2	27	47	0	9	4	10	2	0	2	30	45	0	6	5	15	1	1
Sol'níčka	2	5	20	0	1	0	6	1	0	1	4	18	1	2	1	5	1	0	1	6	15	1	2	1	5	0	0
Somotor	12	77	141	1	23	14	28	1	1	9	68	121	1	17	13	29	1	2	9	64	126	1	14	12	28	1	3
Strážne	1	26	40	1	4	2	4	0	0	1	23	41	1	8	1	1	0	0	0	24	41	1	9	3	7	0	0
Streda nad Bodrogom	5	74	125	0	20	9	17	1	3	4	66	106	0	19	10	27	2	1	5	70	107	0	26	11	36	1	1
Svätá Mária	1	17	41	0	2	0	8	0	0	1	18	40	0	4	4	10	0	0	1	18	38	0	7	1	11	0	0
Svätuše	2	23	47	1	10	12	19	0	1	2	19	38	1	6	5	17	0	1	2	16	43	1	8	5	17	1	1
Svinice	1	6	23	0	2	0	4	0	0	1	5	24	0	3	1	3	0	0	2	4	20	0	1	1	4	0	0
Veľké Trakany	18	64	80	0	11	1	8	0	1	18	61	65	0	12	2	11	2	1	13	57	71	0	20	10	8	0	4
Veľký Horeš	3	35	64	0	8	3	6	0	0	2	30	66	0	15	2	11	0	2	4	38	66	0	11	8	9	1	2
Veľký Kamenec	3	26	62	1	8	6	9	0	2	1	24	49	1	6	6	9	1	1	2	29	48	1	9	5	10	2	4
Viničky	1	11	42	0	4	3	6	1	1	1	10	32	0	5	2	4	1	0	1	11	36	0	6	3	4	1	0
Vojka	5	48	34	0	4	0	8	1	0	4	39	28	0	0	0	7	0	1	7	39	31	0	6	3	5	0	0
Zatín	3	29	50	0	7	8	14	0	0	4	27	47	0	5	9	12	0	0	2	30	45	0	9	11	13	0	0
Zemplín	2	23	23	0	2	0	0	0	0	2	17	21	0	5	1	2	0	0	4	19	23	0	3	1	2	0	0
Spolu:	367	1632	2133	9	382	224	419	17	41	336	1420	1825	11	359	203	416	20	39	329	1462	1874	11	414	244	445	19	63
Percentuálne vyjadrenie (%)	7	31,2	41	0,2	7,3	4,3	8	0,3	0,8	7,3	30,7	39,4	0,2	7,8	4,4	9	0,4	0,8	6,8	30	38,6	0,02	8,5	5	9,2	0,4	1,3

Zdroj: ÚPSVaR Trebišov, 2009

Pri skúmaní vzdelanostnej štruktúry nezamestnaných v subregióne Medzibodrožie narážame aj na paradox, že kým počet obyvateľov s ukončeným VŠ vzdelaním je hlboko pod celoslovenským priemerom, počet nezamestnaných v rokoch 2006-2008 aj v tejto kategórii nezamestnaných narástol o 24, ale rástol aj počet nezamestnaných so stredoškolským a vyšším vzdelaním. Súvisí to so zameraním programov ÚPSVaR v Trebišove na zvýšenie zamestnanosti v jednotlivých regiónoch okresu. (viď. tabuľka č. 19)

Tabuľka č.20: **Vývoj celkovej nezamestnanosti v obciach subregiónu Medzibodrožie v rokoch 2001 – 2008**

Obce	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Zmena 2001-2008	Zmena 2001-2008 v % - ách
Bačka	112	119	128	137	129	126	118	117	5	4,46
Bara	52	56	56	59	49	42	32	27	-25	-48,08
Biel	175	185	176	174	179	152	119	138	-37	-21,14
Boľ	160	148	143	137	126	111	93	102	-58	-36,25
Boľany	175	152	140	126	128	96	85	92	-83	-47,43
Borša	242	262	259	246	250	220	194	214	-28	-11,57
Černochovo	27	31	31	26	18	15	15	18	-9	-33,33
Čierna	55	68	77	76	71	58	54	52	-3	-5,45
Čierna nad Tisou	858	832	746	684	635	499	412	432	-426	-49,65
Dobrá	53	61	71	72	75	67	67	77	24	45,28
Klin nad Bodrogom	33	25	28	32	33	23	19	34	1	3,03
Kráľovský Chlmec	1566	1586	1518	1422	1278	1159	995	1024	-542	-34,61
Ladmovce	66	64	69	63	65	50	42	43	-23	-34,85
Leles	431	414	419	403	367	324	277	288	-143	-33,18
Malé Trakany	187	189	200	185	202	168	177	175	-12	-6,42
Malý Horeš	174	186	195	189	134	120	106	115	-59	-33,91
Malý Kamenec	60	65	66	53	56	44	40	50	-10	-16,67
Poľany	111	104	93	88	97	87	85	83	-28	-25,23
Pribeník	151	166	165	167	145	115	106	95	-56	-37,09
Rad	138	140	132	126	118	114	101	105	-33	-23,91
Soľníčka	50	51	44	50	45	35	33	31	-19	-38,00
Somotor	374	358	359	334	299	298	261	258	-116	-31,02
Strážne	115	123	113	122	110	78	76	85	-30	-26,09
Streda nad Bodrogom	471	443	386	382	344	254	235	257	-214	-45,44
Svätá Mária	102	114	105	99	91	69	77	76	-26	-25,49
Svätuš	155	149	131	127	112	115	89	94	-61	-39,35
Svinice	55	40	42	44	47	36	37	32	-23	-41,82
Veľké Trakany	282	267	237	220	238	183	172	183	-99	-35,11
Veľký Horeš	147	168	188	156	151	119	128	139	-8	-5,44
Veľký Kamenec	160	171	142	137	123	117	98	110	-50	-31,25
Viničky	65	73	78	80	79	69	55	62	-3	-4,62
Vojka	126	131	127	131	124	100	79	91	-35	-27,78
Zatín	148	157	171	148	125	111	104	110	-38	-25,68
Zemplín	105	85	91	82	66	50	48	52	-53	-50,48
Spolu:	7181	7183	6926	6577	6109	5224	4629	4861	-2320	-32,31

Zdroj: ÚPSVaR Trebišov, 2009

Nezamestnanosť, pokiaľ sa nestáva masovou, nie je považovaná za vážny ekonomický alebo sociálny problém. Masová nezamestnanosť, čo je javom súčasnej našej ekonomiky, prináša pre spoločnosť problémy rôzneho charakteru – najcitlivejšie sú problémy finančného charakteru (náklady súvisiace s pasívnou politikou zamestnanosti – podpory v nezamestnanosti, ohrozenie sociálneho zmiernu, sociálnych a ekonomických reforiem).

Dlhodobá nezamestnanosť sa stala vážnym sociálno – politickým problémom s multiplikačným efektom: čím sú ľudia dlhšie bez zamestnania, tým je u nich menšia šanca opäť si nájsť prácu.

Z toho pohľadu je potešujúci fakt, že za posledné tri roky (2006-2008) došlo k výraznému poklesu práve v kategórii dlhodobo nezamestnaných o 1221 nezamestnaných (23%), na druhej strane celkový počet nezamestnaných v predmetnom období klesol len o 363, pritom už v roku 2008, aj v dôsledku celosvetovej krízy došlo k miernemu nárastu nezamestnaných oproti roku 2007 o 232 osôb. (vid'. tabuľka č. 18)

Výrazný pokles v kategórii dlhodobo nezamestnaných je výsledkom programov Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR) v Trebišove na zamestnanie predovšetkým tejto kategórie nezamestnaných (napr. rôzne formy podpor pre M.B.E. Kráľovský Chlmec, kde sa zamestnalo vyše 500 nezamestnaných).

V rokoch 2001 - 2008 vo vývoji nezamestnanosti bol zaznamenaný postupný pokles počtu nezamestnaných v predmetnom subregióne, zníženie - 2320 nezamestnaných, čo predstavuje 32%-ný pokles. Oproti pôvodnému počtu 7181 nezamestnaných v roku 2001 sa znížil na 4861 v roku 2008. V niektorých obciach došlo k zníženiu počtu nezamestnaných až okolo 50% - Bara, Boľany, Dobrá, Čierna nad Tisou, Streda nad Bodrogom, Zemplín. Je zaujímavé, že v obciach Dobrá, Bačka a Klin nad Bodrogom v skúmanom období došlo k miernemu nárastu počtu nezamestnaných. (vid'. tabuľka č. 20)

Zo štatistického zisťovania vidíme, že dôsledky začínajúcej sa celosvetovej krízy v roku 2008 sa okamžite prejavili v raste počtu nezamestnaných v porovnaní s rokom 2007.

1.6. Ekonomika regiónu

Štruktúra podnikateľskej sféry podľa odvetví a podľa právnej formy

Podľa údajov ŠÚ SR (tab. č. 21) sa podnikanie v subregióne Medzibodrožie koncentruje vo forme **fyzických osôb (66,5%)**. **Právnické osoby (16,5%)** sú tvorené najmä obchodnými spoločnosťami. **Neziskové organizácie tvoria 17%** z ekonomických subjektov subregiónu. Z geografického hľadiska jednoznačným centrami ekonomickej aktivity subregiónu sú mestá **Kráľovský Chlmec 32,5%**, **Čierna nad Tisou (8,5%)** a obec **Streda nad Bodrogom (7,4%)**, kde je sústredených takmer 50% ekonomických subjektov. Hospodársky významnejšími centrami s väčšou koncentráciou ekonomických subjektov sú ešte obce Somotor (4,5%), Pribeník (4%) a Leles (3,5%)

Tabuľka č. 21: **Ekonomické subjekty v subregióne Medzibodrožie podľa právnej formy**

Obec	Spolu za subr.		Práv. osoby		Fyz. osoby		Neziskové	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Bačka	18	0,89	1	0,30	14	1,04	3	0,87
Bara	25	1,23	11	3,28	10	0,74	4	1,16
Biel	39	1,92	5	1,49	28	2,08	6	1,73
Boľ	32	1,58	4	1,19	22	1,63	6	1,73
Boľany	32	1,58	2	0,60	24	1,78	6	1,73
Borša	75	3,70	8	2,39	50	3,71	17	4,91
Černocho	8	0,39	2	0,60	2	0,15	4	1,16
Čierna	24	1,18	1	0,30	19	1,41	4	1,16
Čierna nad Tisou	172	8,49	26	7,76	110	8,17	36	10,40
Dobrá	21	1,04	1	0,30	13	0,97	7	2,02
Klin n. Bodrogom	7	0,35	0	0	4	0,30	3	0,87
Kráľovský Chlmec	659	32,51	154	45,97	404	30,01	101	29,19
Ladmovce	14	0,69	2	0,60	9	0,67	3	0,87
Leles	71	3,50	6	1,80	52	3,86	13	3,76
Malé Trakany	37	1,83	3	0,90	28	2,08	6	1,73
Malý Horeš	55	2,71	10	3,00	40	2,97	5	1,45
Malý Kamenec	24	1,33	1	0,30	18	1,34	5	1,45
Poľany	24	1,33	1	0,30	20	1,48	3	0,87
Pribeník	72	3,55	26	7,76	38	2,82	8	2,31
Rad	17	0,84	0	0	13	0,97	4	1,16
Soľníčka	11	0,54	1	0,30	8	0,60	2	0,58
Somotor	91	4,49	8	2,40	62	4,61	21	6,07
Strážne	18	0,89	7	2,10	7	0,52	4	1,16
Streda nad Bodr.	150	7,40	22	6,57	111	8,25	17	4,91
Svätá Mária	23	1,13	3	0,90	18	1,34	2	0,58
Svätuše	58	2,86	5	1,50	45	3,34	8	2,31
Svinice	42	2,07	0	0	40	2,97	2	0,58
Veľké Trakany	41	2,02	2	0,60	30	2,23	9	2,60
Veľký Horeš	35	1,73	3	0,90	26	1,93	6	1,73
Veľký Kamenec	26	1,28	2	0,60	18	1,34	6	1,73
Viničky	38	1,87	11	3,28	19	1,41	8	2,31
Vojka	11	0,54	0	0	7	0,52	4	1,16
Zatín	36	1,78	3	0,90	26	1,93	7	2,02
Zemplín	21	1,04	4	1,20	11	0,82	6	1,73
Spolu za subr.:	2027	100	335	16,5	1346	66,5	346	17

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2009

V odvetvovej skladbe právnických osôb (tabuľka č. 22) v subregióne jednoznačne prevládajú podniky terciárneho sektora – až 39% v oblasti obchodu a 35% v oblasti ostatných služieb. Priemysel tvorí 13%-ný a poľnohospodárstvo 12%-ný podiel na ekonomickej činnosti podnikateľov. Priemysel je výraznejšie zastúpený len v Kráľovskom Chlmcí a v Strede nad Bodrogom, prípadne v Čiernej nad Tisou, Malom Horeši, Lelesi a Pribeníku. Nízke je zastúpenie podnikov v oblasti cestovného ruchu (2,3%), a to aj napriek zjavne veľkému potenciálu územia v tomto odvetví. Najvyšší podiel podnikov cestovného ruchu je v Kráľovskom Chlmcí s 33%-ným podielom na podnikoch subregiónu Medzibodrožie.

Tabuľka č. 22: **Ekonomické subjekty podľa ekonomických činností**
(v súlade so štatistickou kvalifikáciou ekon. činností SK NACE)

Obce	Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	Ťažba a dobývanie	Priemyselná výroba	Dodávka elektriny, plynu a st. vzduchu	Dodávka vody	Stavebníctvo	Veľkoobchod, maloobchod, opr.m.v.	Doprava a skladovanie	Ubytovanie a stravovanie	Informácie a komunikácia	Finančné a poisťovacie čin.	Činnosti v oblasti nehnuteľností	Odborné ved. a tech. činnosti	Administratívne a podporné služby	Vzdelávanie	Zdravotníctvo	Umenie, zábava a rekreácia	Ostatné činnosti	Fyzické a právnické osoby spolu
Bačka	7					5		1		2									15
Bara	1		2			14	1			3									21
Biel	4		6		1	2	15		2	1				1			1		33
Boľ	6		3			2	12	1				1						1	26
Boľany	8		1			1	12	1	1		1			1					26
Borša	8		7			4	26				4		2	3			1	3	58
Černochovej	0		0			1	0	2			1								4
Čierna	10		4			0	4	1						1					20
Čierna n. T.	3		10		2	11	70	7	2		4	1	2	8		6		10	136
Dobrá	6		2			0	5											1	14
Klín n. B.	1		0			1	2												4
Kráľ. Chlmec	17	1	81	1	8	36	235	25	13	9	11	9	33	10	4	37	1	27	558
Ladmovce	2		0			3	5							1					11
Leles	12		11			3	16		5	1	1		1	1	1	1		5	58
Malé Trakany	9		6			4	9						2					1	31
Malý Horeš	3		10			6	19	2		1	2		2	2	1			2	50
Malý Kamenec	5		3			1	6		1				3						19
Poľany	13		0			0	7						1						21
Pribeník	8		9		1	5	26	5	1		3		3	1		1		1	64
Rad	2		4			2	3				1		1						13
Sofnička	5		0			0	4												9
Somotor	6		8			0	4	27	4	1	3	4		6	4			3	70
Strážne	3		0			0	2	6	1		1						1		14
Streda n. B.	17		22			8	52	5	2		3	1		4	2	7		10	133
Svätá Mária	3		4			0	9			1	1	1	1	1					21
Svätúše	10		3			5	21	4	1	1	2		2					1	50
Svinice	0		9			9	9	5	3	1			2					2	40
Veľké Trakany	15		2			1	11							1				2	32
Veľký Horeš	4		2			2	16		1		2				1			1	29
Veľ. Kamenec	6		4			1	3	3		2		1							20
Viničky	5		3			3	18				1								30
Vojka	1		1			0	4				1								7
Zatín	5		3			3	6	3		1			3	1				4	29
Zemplín	3		4			1	4		1		1		1						15
Spolu:	208	1	224	1	12	115	654	98	39	19	48	18	58	43	12	53	4	74	1681

Zdroj: ŠÚ SR 2009

Ekonomické subjekty podľa počtu zamestnancov

Z analýzy vyplýva, že s počtom 1411 firiem, teda najvyššie zastúpenie v subregióne majú subjekty s počtom 0 - 4 zamestnancov (viď. tab. č. 23). Spolu 259 subjektov zamestnáva 5 – 19 zamestnancov, 8 subjektov 20 – 49 zamestnancov a 2 subjekty od 50 do 249 zamestnancov. Viac než 250 zamestnancov má iba 1 subjekt. Ak sledujeme veľkosť podnikov podľa počtu zamestnancov najviac je tzv. mikropodnikov – t.j. podniky do 10 zamestnancov (84%), ktoré prevládajú v terciárnom i sekundárnom sektore (v obchode a v priemysle), potom malé podniky (15,4%), stredné a veľké podniky tvoria spolu iba 0,65% z celkového počtu subjektov.

Najviac ekonomických subjektov subregiónu je v centre, v meste Kráľovský Chlmec (33%).

Tabuľka č. 23: **Ekonomické subjekty v subregióne Medzibodrožie podľa počtu zamestnancov** (v súlade so štatistickou kvalifikáciou ekon. činností SK NACE)

Obce	Malé		Stredné		Veľké	Celkový počet ekon.subj.
	0-4	5-19	20-49	50-249	250 a viac	
Bačka	13	2				15
Bara	18	3				21
Biel	29	4				33
Boľ	25	1				26
Boľany	23	3				26
Borša	52	6				58
Černochovej	4	0				4
Čierna	20	0				20
Čierna nad Tisou	117	19				136
Dobrá	13	1				14
Klin nad Bodrogom	4	0				4
Kráľovský Chlmec	449	101	5	2	1	558
Ladmovce	9	2				11
Leles	50	8				58
Malé Trakany	30	1				31
Malý Horeš	45	5				50
Malý Kamenec	16	3				19
Pol'any	17	4				21
Pribeník	46	17	1			64
Rad	13	0				13
Sol'nička	9	0				9
Somotor	65	5				70
Strážne	10	4				14
Streda nad Bodrogom	104	27	2			133
Svätá Mária	19	2				21
Svätuše	36	14				50
Svinice	39	1				40
Veľké Trakany	28	4				32
Veľký Horeš	22	7				29
Veľký Kamenec	15	5				20
Viničky	24	6				30
Vojka	6	1				7
Zatín	27	2				29
Zemplín	14	1				15
Spolu:	1411	259	8	2	1	1681

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2009

Tabuľka č. 24: Zaradenie obcí subregiónu Medzibodrožia do pólov rastu

Obec	Počet obyvateľov
Inovačný pól rastu - podpora z Operačných programov(NSRR)	
Kráľovský Chlmec	7862
Obec spolu:	1
Obce, ktoré sú kohéznym pólom rastu a ležia v záujmovom území inovačných pólov rastu – podpora z Operačných programov(NSRR)	
Biel	1437
Boľ	688
Borša	1242
Čierna nad Tisou	4162
Dobrá	424
Leles	1808
Pribeník	980
Somotor	1645
Streda nad Bodrogom	2402
Veľké Trakany	1448
Veľký Horeš	968
Viničky	519
Obce spolu:	12
Obce nezaradené do pólov rastu a ležia mimo záujmového územia inovačných pólov rastu – podpora z Programu rozvoja vidieka SR	
Bačka	630
Bara	349
Boľany	1283
Černochovej	220
Čierna	405
Klin nad Bodrogom	198
Ladmovce	340
Malé Trakany	1210
Malý Horeš	1112
Malý Kamenec	444
Poľany	526
Rad	582
Soľníčka	248
Strážne	681
Svätá Mária	600
Svätuše	885
Svinice	217
Veľký Kamenec	818
Vojka	513
Zatín	789
Zemplín	390
Obce spolu:	21
	12440

Zdroj: Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR

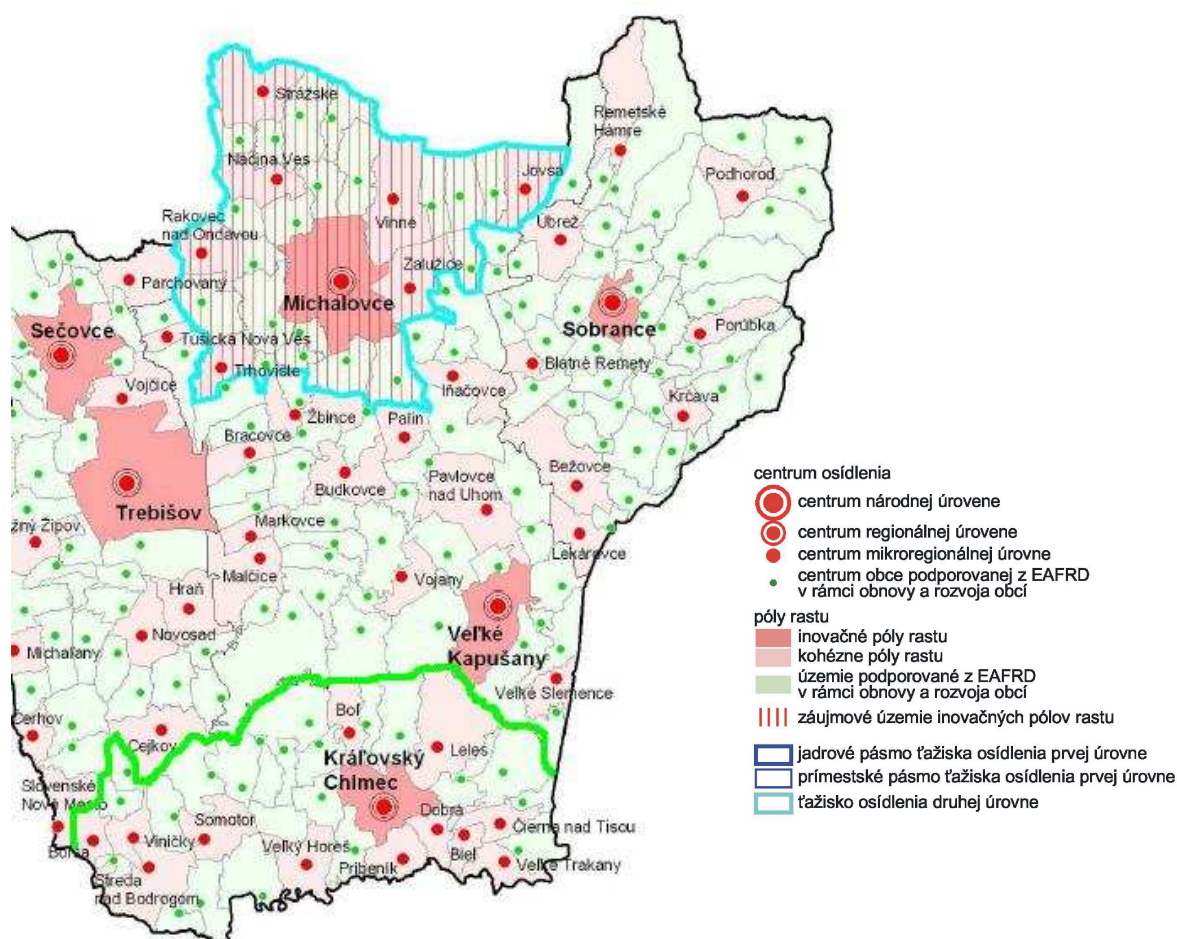
Z tabuľky č. 24 vyplýva, že v súlade s Rozhodnutím ministra výstavby a regionálneho rozvoja SR č. 3/2007, ktorým sa stanovuje Zoznam pólov rastu pre NSRR na roky 2007 – 2013, budú môcť čerpať pomoc z eurofondov v rámci Regionálneho operačného programu a niektorých ďalších operačných programov tieto obce subregiónu:

Kráľovský Chlmec - inovačný pól rastu, Biel, Boľ, Borša, Čierna nad Tisou, Dobrá, Leles, Pribeník, Somotor, Streda nad Bodrogom, Veľké Trakany, Veľký Horeš a Viničky.

Ostatné obce v počte 21 obcí majú možnosť žiadať o finančnú nenávratnú pomoc z EÚ v rámci Programu rozvoja vidieka SR na roky 2007 – 2013, ktorého riadiacou inštitúciou je Ministerstvo pôdohospodárstva SR, resp. v rámci Programu LEADER, kde je podmienkou vytvorenie miestnej akčnej skupiny a vypracovanie Integrovannej stratégie rozvoja, alebo prostredníctvom individuálnych projektov.

Z geografického pohľadu väčšina plochy subregiónu patrí do územia inovačných a kohéznych pólov rastu. (obrázok č. 5)

Obrázok č. 5: **Potenciálne centrá ekonomického rozvoja subregiónu Medzibodrožie**

Zdroj: Úrad KSK

1.6.1. Poľnohospodárstvo

Okres Trebišov je typickým poľnohospodárskym okresom s prevládajúcou poľnohospodárskou výrobou a spracovateľským potravinárskym priemyslom. Rastlinná výroba je zameraná na pestovanie obilnín, repky olejnej, slnečnice, kukurice a hrozna. V južnej časti okresu sa nachádza Tokajská vinohradnícka oblasť a z Východoslovenskej vinohradníckej oblasti – Kráľovskochlmecký rajón.

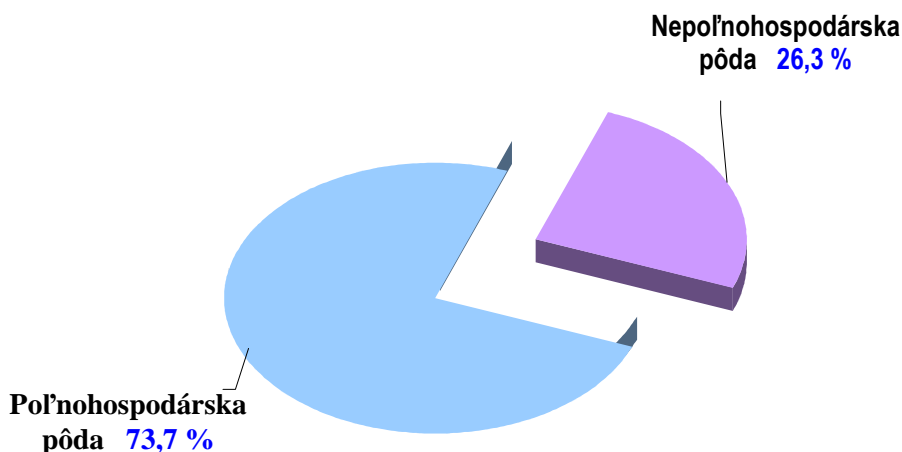
Podľa druhu vlastníctva najviac poľnohospodárskej pôdy obhospodarujú poľnohospodárske družstvá, súkromné obchodné spoločnosti a samostatne hospodáriaci roľníci.

Privatizácia poľnohospodárskeho sektora sa realizovala postupne, často veľmi špekulatívnym spôsobom, najmä so zameraním na „privatizáciu“ ŠM - rozpredať a zobrať čo sa dá. V dôsledku takýchto praktík väčšina bývalých poľnohospodárskych areálov je „rozobratých“ sociálne slabším obyvateľstvom. Existenciu bývalých poľnohospodárskych firiem pripomínajú už iba ich názvy. (ŠM Kráľovský Chlmec, ŠM - Veľkovýkrmňa ošípaných v Pribeníku a pod.) Vo väčšine prípadov podnikové manažmenty nedokázali udržať technologickú a finančnú disciplínu, úroveň vnútropodnikového riadenia a zosúladiť štruktúru rastlinnej a živočíšnej výroby s požiadavkami trhu.

Reformné opatrenia, súvisiace s prechodom slovenskej ekonomiky na trhové hospodárstvo, mali na poľnohospodárstvo subregiónu veľmi negatívny dopad. Zanikli veľmi významné firmy v okrese Trebišov, ktoré zabezpečovali spracovanie poľnohospodárskych produktov – Frucona Trebišov, Cukrovar Trebišov, Mliekareň Trebišov a Kráľovský Chlmec, Konzerváreň Trebišov, Zelenina Pribeník, Deva Trebišov, Bitúnok Trebišov a Kráľovský Chlmec, Zeotov Trebišov a pod. Časť pôdy sa prestala intenzívne obrábať, postupne klesajú pestovateľské plochy chemicky menej zaujímavých a ťažko resp. nevýhodne odbytovateľných plodín. Dôsledkom štrukturálnych zmien v živočíšnej výrobe je celkový pokles produkcie objemových krmív na ornej pôde s výrazným poklesom využitia lúk, najmä pasienkov. V strategických prognózach sa predpokladá časť poľnohospodárskeho pôdneho fondu (PPF) delimitovať do lesného pôdneho fondu (LPF) a postupne zalesniť.

Dotačná politika EU pre zachovanie lúk a pasienkov má v praxi špekulatívny charakter s cieľom dostať čo najvyššie dotácie na rekultivácie, pri súčasnom stave využívania krajiny neprináša úžitok ani z krátkodobého hľadiska pre subregión.

Graf č. 2: **Členenie poľnohospodárskej pôdy v subregióne**

Pozemková charakteristika

Tabuľka č. 25: **Pozemková charakteristika a pôdny fond obcí subregiónu Medzibodrožie**

OBEC (kataster)	Celková výmera katastra		Orná pôda	Vinica	Záhrady	Ovocné sady	TTP	Lesné porasty	Vodné plochy	Zastavané plochy	Ostatné plochy
	Spolu	Poľn. pôda									
Bačka	9578313	8535636	6833660	7647	399743	0	1294586	0	456447	506088	80142
Bara	6252189	5352623	1470160	1852276	308490	0	1721697	401080	13016	414902	70568
Biel	7458893	6042286	4181837	94543	622225	28332	1115349	55925	241076	646380	473226
Bol'	12602754	9964774	6247862	85670	323743	5560	3301939	69110	1507168	587270	474432
Boťany	19521613	11155296	9186661	0	487792	0	1480843	5389509	1310763	778296	887749
Borša	9540269	8120643	5484547	1532	660755	0	1973809	0	547875	629342	242409
Černochovo	6156435	3326615	1377907	1122837	130602	0	695269	2466350	19323	300632	43515
Čierna	4243833	3608586	1630652	0	322679	0	1655255	0	182513	265179	187555
Čierna nad Tisou	9370439	5497517	4979066	0	52587	0	465864	0	361546	3102525	408851
Dobrá	8320238	6910795	5196167	0	267205	0	1447423	74785	387212	661362	286084
Klín n. Bodrogom	3661660	2613328	2388637	51763	113004	0	59924	199662	255577	238913	354180
Kráľovský Chlmec	23808754	15897527	11199506	1089049	544081	751	3064140	3280072	962420	2410995	1257740
Ladmovce	11322863	5474340	3847409	393922	160003	0	1073006	2079655	622312	467794	2678762
Leles	33686118	24403909	14140252	156878	629246	0	9477533	2281258	3056539	1321205	2623207
Malé Trakany	11014319	8732219	5273969	8734	469745	0	2979771	595176	553442	562155	571327
Malý Horeš	19209628	16169954	8543055	124671	380764	8185	7113279	1112646	616542	903060	407426
Malý Kamenec	5639791	5093170	2335261	167197	170765	0	2419947	0	92496	373125	81000
Poľany	18505460	11478860	7697356	0	291646	0	3489858	4345804	1658862	500200	521734
Pribeník	12331105	9873969	8252627	4617	593677	0	1023048	112248	311163	1314607	719118
Rad	6789034	5581135	4266303	5392	401169	0	908271	0	395364	624519	188016
Sofnička	6157487	5178628	2265615	0	120875	0	2792138	48432	584886	199755	145786
Somotor	16309379	13072037	9631212	446643	855707	60011	2078464	1515	1094745	1328716	812366
Strážne	16710004	14307415	7577456	101282	365865	0	6262812	205711	1396214	739354	61310
Streda n Bodrogom	22632746	17436945	11133138	1195194	932638	206	4175769	1836925	780112	1580925	997839
Svätá Mária	12942247	5446068	4637568	0	434296	2604	371600	5399259	1226171	429987	440762
Svätuše	10157350	8740226	6093294	336485	427175	0	1883272	44637	266596	581609	524282
Svinice	5259703	4235279	3504962	43474	171417	0	515426	265507	304856	306330	147731
Veľké Trakany	10679661	8660549	5277653	0	734447	0	2648449	0	813413	648511	557188
Veľký Horeš	18235469	15840198	9794154	228	547893	0	5497923	0	662256	1246237	486778
Veľký Kamenec	12722810	10889820	7549470	955089	470891	0	1914370	396958	523286	613916	298830
Viničky	8841746	3888222	1752580	1138865	248766	53673	694338	3454196	526076	471427	501825
Vojka	8738084	7547905	5914270	427941	297882	30330	877482	3339	675490	343198	168152
Zatín	21779789	15012040	9015504	0	363244	31409	5601883	1448303	1700873	756550	2862023
Zemplín	14666901	8935655	5034547	405531	218981	0	3276596	3707328	904553	438558	680807
Spolu v m²:	424847084	313024169	203714317	10217460	13519998	221061	85351333	39275390	25011183	26293622	21242720
Spolu v ha :	42484,7	31302,4	20371,4	1021,7	1352	22	8535,1	3927,5	2501,1	2629,4	2124,3
Zastúpenie na celkovej výmere %:	100	73,67	47,94	2,40	3,18	0,05	20,08	9,24	5,88	6,18	5,00

Zdroj: katasterportal.sk, 2009

V Medzibodroží v súčasnosti vysoko prevládajú poľnohospodárske areály s ornou pôdou nad lesnými a poloprirodnými, ako aj urbanizovanými a priemyselnými areálmi. To súčasne vo veľkej miere limituje a predurčuje potenciál krajiny a jeho využívanie prevažne na poľnohospodárske produkčné účely. (viď. tabuľka č. 25 a graf č. 2)

Na základe analýzy typologicko-produkčných kategórií poľnohospodársky využívaného územia Medzibodrožia najviac plochy zaberajú potenciálne orné pôdy (65,6%). Na ornej pôde sa pestujú hlavne obilniny a olejniny (repka olejná), trvalé trávne porasty sa využívajú na chov hovädzieho dobytku, v malom rozsahu na chov oviec.

Využívanie ornej pôdy a trvalých trávnych porastov (TTP) či už lúky alebo pasienky, ktorých podiel v rámci výmery poľnohospodárskej pôdy sa neustále mení. Tieto pomery súvisia tiež s dotačnou politikou EU. Zarastené plochy sa rekultivujú na lúky a pasienky a opačne orná pôda zostáva bez intenzívneho využívania z rôznych dôvodov - či už špekulatívno-ekonomického, zanedbania poľnohospodárskej výroby, ale aj momentálnych ekologických podmienok akými sú extrémne sucha, alebo zamokrenie.

Z hľadiska potravno-energetického je zaujímavá potenciálna výroba proteínov. Teoretická vodná plocha je vyše 2500 ha.

Podiel TTP má stúpajúcu tendenciu a tento stav je potrebné podporovať. Prechod na iný spôsob využívania je vždy problematický, ale pokiaľ sa bude postupne osvedčovať v praxi, pri určitej dávke propagandy má nádej na úspech.

Tabuľka č. 26: **Vývoj produkcie vybraných poľnohospodárskych plodín (t) v okrese Trebišov v rokoch 2000-2007**

Poľnohosp. plodina	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2000, 2007 pokles/rast
Zemiaky	1316	10578	8087	11008	6534	6600	773	-543
Obilniny	54016	104176	66230	119090	103906	72913	87566	33550
Zrniny	55386	104972	67532	120525	104787	74247	88605	33219
Olejniny	13524	24121	21912	31456	28629	26999	24790	11266
Cukrová repa	19102	41953	41495	0	0	0	0	- 19102
Viacročné krmoviny	10853	11334	7334	12028	9698	6087	7161	-3692

Zdroj: statistics.sk, 2009

Jednoznačne negatívny trend v pestovaní poľnohospodárskych plodín po zániku významných firiem v okrese Trebišov, ktoré zabezpečovali spracovanie poľnohospodárskych produktov nám ukazujú výsledky v tabuľke č. 26. Napríklad po zániku Cukrovaru Trebišov v predmetnom území cukrová repa sa prestala pestovať. Naopak v dôsledku dopytu trhu po energetických plodinách vzrástla produkcie olejní v roku 2007 o 11266 ton oproti roku 2000.

Živočišna výroba

V okrese Trebišov pretrváva pokles živočišnej výroby. Situáciu negatívne ovplyvnil prebiehajúci transformačný proces, zánik poľnohospodárskych firiem, odchod odborníkov z poľnohospodárskej prvovýroby, nevhodná úverová, dotačná a cenová politika. Napríklad počet ošípaných v roku 2008 bol o 22067 kusov nižší oproti roku stavu v roku 2000. (tabuľka č. 27)

V živočíšnej výrobe má subregión Medzibodrožie potenciálne možnosti produkovať všetky živočíšne výrobky, t. j. mlieko, jatočný hovädzí dobytok, ošípané, ovce, hydinu, vajcia a pod.

Situácia vo výmere vodných plochách je určovaná klimatickými podmienkami. Ich využívanie na chov rýb je v súčasnosti zanedbateľné a slúžia iba čiastočne pre rekreačné využitia lokálnej populácie. Evidovaná plocha v jednotlivých katastrach je priaznivá, avšak v dôsledku zníženej hladiny podzemnej vody i celkovej klimatickej situácie sa znížila iba na niekoľko sto ha z pôvodných 2501 ha (5,8%) celkovej výmery a to napriek tomu, že táto krajina je krajinou riek. (tabuľka č. 25)

Tabuľka č. 27: **Vývoj stavu vybraných hospodárskych zvierat (ks) v okrese Trebišov v rokoch 2000-2008**

Hosp. zvierat	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2000, 2008 pokles/rast
Hovädzí dobytok	9666	9675	8218	8194	7930	7138	7091	7152	-2514
Jalovičky	0	0	429	391	539	508	503	505	505
Kravy doj. typu	2784	2893	2084	2156	2163	1874	1877	1860	-924
Ošípané	37957	35989	27802	22542	20351	19056	19141	15890	-22067
Ovce	5549	5405	6871	7000	7519	8220	7287	7087	1538
Kozy	1075	1109	1114	1039	1078	1101	1055	966	-109
Kone	168	152	119	111	111	96	94	66	-102
Hydina	225507	286074	238249	235935	250813	226690	233778	254994	29487

Zdroj: statistics.sk, 2009

Ovocinárstvo

Veľmi nízke je zastúpenie ovocných sádov - 22 ha (0,05%), pričom pestovateľské podmienky sú veľmi priaznivé. V minulosti sa pozdĺž Latorice pestovali charakteristické hrušky, ale aj jablone. Je potrebné nájsť pôvodné kultivary a tieto pestovať ako jedinečný genofond. V medzihrádzových podmienkach sú tiež dobré pestovateľské podmienky. Skúsenosti s mandľovými sádmi v Strede nad Bodrogom sú toho dôkazom. Je len na škodu, že tieto pionierske pokusy nemali nasledovníkov. Pomologická štúdia využitia tohto územia je nevyhnutná.

Vinohradníctvo a vinárstvo

Vinice, spadajúce do vinohradníckeho regiónu, sa nevyužívajú v plnom rozsahu, ale v poslednom období sledujeme postupnú obnovu viacerých vinohradov predovšetkým v Tokajskej vinohradníckej oblasti.

Na základe zákona č. 283/2007 Z.z. o vinohradníctve a vinárstve, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 182/2005 Z.z. a príslušnej vyhlášky Ministerstva pôdohospodárstva SR č. 237/2005, ktorou sa vykonávajú ustanovenia zákona, patria zo sledovaného územia do:

a) Vinohradníckej oblasti Tokaj obce: **Bara, Černochovo, Viničky**

Do Vinohradníckej oblasti Tokaj patria ešte obce Čerhov, Malá Trňa, Slovenské Nové Mesto a Veľká Trňa, ktoré však nepatria do subregiónu Medzibodrožie.

b) Východoslovenskej vinohradníckej oblasti – do Kráľovskochlmeckého rajónu obce: **Bačka, Biel, Boľ, Klin nad Bodrogom, Kráľovský Chlmec, Ladmovce, Leles, Malé Trakany, Malý Horeš, Malý Kamenec, Poľany, Pribeník, Rad, Somotor, Strážne, Streda nad Bodrogom, Svätá Mária, Svätuš, Svinice, Veľké Trakany, Veľký Kamenec, Vojka a Zemplín.**

Z vyššie uvedeného prehľadu o druhoch pozemkov v subregióne Medzibodrožie (tabuľka č. 25) vyplýva, že vinice sú založené na celkovej rozlohe 1022 ha, čo predstavuje 3,3 % poľnohospodárskej pôdy. Najviac vinogradov je v **obciach Bara (185,5 ha), Streda nad Bodrogom (119,5 ha), Viničky (113,9 ha), Černochovo (112,3 ha) a Kráľovský Chlmec (108,9 ha).**

Združenia, pestovatelia hrozna a výrobcovia vín

A. Tokajská vinohradnícka oblasť:

- Tokaj Regnum - občianske združenie, ktoré bolo založené v roku v roku 2005 výrobcami tokajských vín v zmysle zákona 469/2003 o označovaní pôvodu výrobkov a zemepisných označeniach výrobkov. Združenie je podľa zápisu č. 45 z roku 1974 a jeho dodatkoch, ktorý vydal Ústav priemyselného vlastníctva držiteľom označenia pôvodu „Tokajské víno z oslovenskej oblasti“, a iba členovia tohto združenia môžu svoje vína označovať ako Tokajské víno. Členmi združenia sú : Anna Nagyová – Zlatý stravec Viničky, Chateau k.s.Viničky, Galafruit & CO, s.r.o. Malá Trňa, J&J Ostrožovič, Veľká Trňa, Sanpo s.r.o. Malá Trňa, TOKAJ MACIK WINERY s.r.o., Malá Trňa, Tokaj & CO, s.r.o.Malá Trňa, Tokajská spoločnosť Viničky,

- Tokajské združenie – jeho založenie iniciovali pestovatelia a výrobcovia vína v Tokajskej vinohradníckej oblasti s cieľom ich zastupovania pri rokovaní s orgánmi štátnej správy ako aj Radou tokajských obcí v Maďarskej republike. Zástupcovia združenia sa pravidelne zúčastňujú všetkých medzištátnych rokovaní s Maďarskou republikou ktoré sa týkajú Tokajskej vinohradníckej oblasti. Združenie postupne získalo aj niektoré kompetencie v rámci kontroly a evidencie pestovania hrozna a vína v Tokajskej vinohradníckej oblasti a v zmysle zákona 182/2005 o vinohradníctve a vinárstve je registrované na MP SR.

Tokajská vínná cesta je výsledkom verejno-súkromného partnerstva vinárov, tokajských obcí, združení, cestovných kancelárií, organizácií v pôsobnosti KSK a ďalších aktérov združených s cieľom zabezpečiť rozvoj cestovného ruchu v regióne. Výrobcovia tokajských vín – členovia Tokajskej vínnej cesty: Tokaj Macik Winery s.r.o. Malá Trňa, Tokaj & Co. , s.r.o. Malá Trňa, J. & J. Ostrožovič, Veľká Trňa, Anna Nagyová - Zlatý stravec Viničky, Tokajská spoločnosť, s .r.o. Viničky, Galafruit & CO, s.r.o. Malá Trňa

Ostatní producenti vína – nečlenovia združenia Tokajská vínná cesta: Chateau Viničky, konsignačná spoločnosť, SOŠ vinársko-ovocinárska Viničky, IN VINO TOKAY a.s. Bratislava

Malopestovatelia: Vinofarm Rozvoj Slovakia, s.r.o. Borša

Fyzické osoby zaoberajúce sa výrobou vína: Zlatá putňa – vinohradnícky cech rodu Kášovcov – Borša, Gabriel Čonka - Malá Trňa, Štefan Dóczy - Malá Trňa, František Szatmáry - Malá Trňa, Ladislav Tašani - Malá Trňa, Ing. Jozef Bojkovský - Malá Trňa, Ladislav Rendes – Borša, Zoltán Mihók (správca vinice) – Borša, Obecny úrad Černochovo, Ján Ostrožovič(víno a medovina) - Slovenské Nové Mesto, Tibor Štofira (výroba malých súdkov) - Veľká Trňa, František Sanisló (Tokaj Gazda s.r.o.) – Viničky.

B. Kráľovsko-chlmecká vinohradnícka oblasť

V oblasti sa pestujú sa tradičné sorty hrozna: Ryzling vlašský, Cabernet Sauvignon a iné. Skalina Ladislav (Vinárstvo a penzión Damaskus) - Streda nad Bodrogom, MUDr. Ander Štefan - Kráľovský Chlmec, Pál Géresi - Malý Horeš, Gabriel Varga - Malý Horeš, Gejza Hajdók – Kráľovský Chlmec, Jozef Kužma - Malý Horeš, Csaba Fúrik - Malý Horeš, Ing. Arpád Aszonyi - Malý Horeš, Ing. Ladislav Leto - Svätuš, František Szabó - Svätuš, Jozef Kiš – Svätuš, Ing. Vojtech Ferenc - Svätuš, Jozef Petrovský - Boľany.

Pivnice v Malom Horeši na nachádzajú v agátovom háji a majú „krídlové“ usporiadanie (jeden spoločný vchod sa vetví do viacerých malých súkromných pivníc)

Zdroj: „Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Dolný Zemplín“,

Poľnohospodárstvo v subregióne Medzibodrožie je významnou súčasťou života na vidieku. Na území pôsobí v poľnohospodárstve, poľovníctve a s nimi súvisiacich službách 208 subjektov (12.4%) z celkového počtu 1681 FO a PO (viď. tabuľka č. 22). Najväčšie zastúpenie poľnohospodárskych subjektov je v meste Kráľovský Chlmec (17 subjektov), v obciach Streda nad Bodrogom (17), Veľké Trakany (15), Poľany (13), Svätuš (10) a Čierna (10).

V subregióne Medzibodrožie majú zastúpenie väčšie poľnohospodárske firmy: Poľnohospodárske družstvo (PD) Svätuš, PD Malý Horeš – Pribeník, PD Strážne, Pavo s.r.o., Bačka, Royal Slovakia s.r.o., Galafruit s.r.o., Agrotisa s.r.o. Kráľovský Chlmec a ďalšie, ktorých charakter výroby sa orientuje na:

- **rastlinnú výrobu** – pestovanie hustosiatych obilovín (pšenica, jačmeň, ovos, raž, kukurica), olejní (repka), okopanín (zemiaky), krmovín na ornej pôde.
- **živočíšnu výrobu** – chov hovädzieho dobytku (predovšetkým bez trhovej produkcie mlieka), ošípaných, oviec, koní a jatočnej hydiny (morky a kurčatá).

V poľnohospodárskej výrobe je významné zastúpenie samostatne hospodáriacich roľníkov (SHR), ktorí obrábajú väčšiu časť poľnohospodársky využívanej pôdy – napríklad Štefan Búza – Čierna, Ladislav Parajoš – Čierna, Štefan Vaško - Kr. Chlmec, Imrich Nagy – V. Trakany, Bartolomej Dobos – V. Trakany, Štefan Kosztyu – Bačka, Ing. Jozef Halász – Leles, Mikuláš Takáč – Poľany, František Saxon – Boľ, František Hegedús - Zatin, Jozef Bányácsi – Svinice, Ladislav Zdibák – Svinice, Peter Bohács – Pribeník, Ján Eszenyi – Pribeník, Jozef Wagner – Pribeník, Ladislav Priam – Svätuš, Gejza Helmecci – Streda n. B., Ondrej Sokol – Streda n. B. a ďalší.

Výkup a spracovanie energetických plodín v subregióne zabezpečujú firmy:

- Venas a.s. Streda nad Bodrogom - v profile má výrobu repkového oleja, repkových výliskov; výroba vykurovacích peliet a výrobu produktov racionálnej výživy. Spoločnosť je prevádzkovateľom nákupných stredísk a verejných skladov v obciach Streda nad Bodrogom, Cejkov a Somotor
- Palma – Agro a.s. Sečovce - spracováva repku a slnečnicu na surové oleje, ktoré sa následne spracúvajú v rafinérii v Bratislave
- Sklad a silo v obci Dobrá.

Poľnohospodárski prvovýrobcovia biopotravín: Ing. Halász Jozef - Kráľovský Chlmec, Ing. Priam Jozef - Somotor, Takáčová Anna (agroturistika) - Poľany 63.

Po vstupe Slovenska do EÚ v roku 2004 sú výhody čerpania európskych finančných fondov viac podmienené hľadiskami ochrany životného prostredia, ochrany krajiny, životných podmienok zvierat a zachovaním kultúrneho dedičstva vidieka v každej členskej krajine. Definitívne končí obdobie pohľadu na poľnohospodárstvo iba z hľadiska produkcie potravín. Do popredia začínajú vystupovať nielen mimoprodukčné funkcie poľnohospodárstva, ale aj poskytovanie poľnohospodárskych surovín na netradičné využitie, ako napr. pestovanie plodín na energetické účely, výroba bionafty a bioplynu alebo produkcia obilnín na výrobu bioetanolu ako prímеси do pohonných hmôt a pod.

V súčasnom období sa dostáva do popredia **alternatívne poľnohospodárstvo**, ktoré je založené na prirodzenejšom vzťahu človeka k prírode s preferovaním biologických technológií a vylučovaním chémie a technických prostriedkov. Jeho cieľom nie je zlikvidovať, resp. nahradiť intenzívne poľnohospodárstvo (konvenčné poľnohospodárstvo) v plnom rozsahu, lebo nedokáže plne zabezpečiť výživu ľudstva.

Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 (PRV) podporuje EP v rámci Osi 2 – „Zlepšenie životného prostredia a krajiny“, opatrenie „Agroenvironmentálne platby“, podopatrenie: „Ekologické poľnohospodárstvo“. Výšky podpory v Sk na hektár a v EUR na hektár sú stanovené počas konverzie.

Zdroje: „Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Dolný Zemplín“, Úrad KSK, Veterinárna a potravinová správa Trebišov, APA Trebišov, Štatistický úrad SR.

1.6.2. Lesné hospodárstvo

Povrch územia je vo veľkej miere odlesnený. Z pôvodných lužných lesov, ktoré sprevádzali rieky, sa zachovalo niekoľko nesúvislých fragmentov kultúrnych lesov. V tesnej blízkosti riek majú vytvorené existenčné podmienky lužné lesy.

Vývoj a súčasný stav lesných rastlinných spoločenstiev je podmienený špecifickými prírodnými a antropogénnymi činiteľmi. Súčasná biodiverzita rastlínstva je výsledkom ľudskej činnosti v oblasti poľnohospodárstva a lesníctva. Preto sa tu dnes nevyskytujú prirodzené a prírodné lesné rastlinné spoločenstvá, do ktorých by človek nezasahoval. V okrese Trebišov lesný pôdny fond zaberá 14476,76 ha (porastová plocha 14117,12 ha), čo predstavuje 13,48 % lesnatosť.

V záujmovom území lesy zaberajú 3928 ha, t.j. len 9,2 % celkovej výmery územia, 70 % lesného územia zaberajú jaseňové, brestové, dubové aj lužné lesy, okolo Latorice, Bodrogu a Tisy vřbovo-topoľové lužné lesy, v mieste meandrov Tice slatiniska a slatinné jelšové lesy. Na pieskových dunách sú to ponticko-panonské dubové lesy, konvalinkové a kostravové, na úpäť Tarbucky a Chlmeckých pahorkov dubovo hrabové lesy, pahorkatinové stredové plató a vrchol Chlmeckých pahorkov suchomilné dubové lesy a lesostepi, na Tarbucke dubové a cérovo-dubové lesy.

Po analýze údajov z katastrálnych území obcí Medzibodrožia možno konštatovať, že pri celkovej rozlohe lesov - 3928 ha, lesy disponujú s objemom porastovej zásoby dreva spolu 521 tisíc m³. Ročná ťažba dreva je v týchto lesoch iba 9,36 tisíc m³. Dôvodom je skutočnosť, že značná časť lesov sa nachádza v chránenej oblasti Latorica. (tabuľka č. 28)

Lesy tvoria veľmi významný prvok územného systému ekologickej stability. **Hospodárske využívanie drevnej hmoty na tomto území je regulované a chránené. Lesné hospodárstvo v subregióne nie je rozhodujúcim ekonomickým faktorom.** Prevažuje základné spracovanie dreva, finálna výroba v regióne má nízke zastúpenie.

Rozloha lesov v katastrálnych územiach obcí Medzibodrožia, lesnatosť územia, zloženie lesných porastov a porastová zásoba dreva sú na základe údajov Obvodného lesného úradu (OLÚ) Michalovce uvedené v tabuľke č. 28.

Územia s najväčšou lesnatosťou sú v katastroch obcí Svätá Mária (42%), Černochovej (40%) a Viničky (39%). Významné rozlohy lesov sa nachádzajú ešte v obciach Boľany (28%), Zemplín (25%), Poľany (23%), Ladmovce (18%) a Kráľovský Chlmec (14%). Na ostatnom území je lesnatosť veľmi nízka alebo žiadna.

Najväčšia porastová zásoba dreva sa nachádza v lesoch katastrov obcí Boľany (92 tis.m³) a Svätá Mária (85 tis.m³). Významná zásoba dreva je v katastroch obcí Zemplín (65 tis.m³), Poľany (49 tis.m³), Viničky (41,7 tis.m³), Černochovej (41,6 tis.m³) a Kráľovský Chlmec (35,2 tis.m³).

Podľa druhu vlastníctva prevažujú lesy vo vlastníctve, alebo v správe Lesov SR š.p. (2144 ha), čo predstavuje 54,6 % lesov v subregióne. V súkromnom vlastníctve je 855 ha, cirkevné vlastníctvo 569 ha, obce vlastníctvo 26 ha lesov, spoločenstvá vlastníctvo 33 ha lesov. (tabuľka č. 29)

Lesy v skúmanom území majú veľký potenciál pre aktivity poľovníctva, turistiky na vyznačených chodníkoch a inú záujmovú turistiku.

Tabuľka č. 28: **Lesné hospodárstvo v katastrálnych územiach obcí subregiónu Medzibodrožie**

Obec	Rozloha lesov v katastri (ha)	Lesnatosť územia (%)	Zloženie lesných porastov (%)*	Porastová zásoba dreva (tis.m3)	Ročná ťažba dreva (tis.m3)
Bačka	0	0	0	0	0
Bara	40,11	6,42	db80, hb10, jv10	2,7	0
Biel	5,59	0,75	TŠ 80, js 20	0	0
Bol'	6,91	0,55	Ag 80, db 20	0,1	0
Bot'any	538,95	27,61	Db50, js30, TŠ20	92,0	0,90
Borša	0	0	0	0	0
Černocho	246,64	40,09	Db80, hb10, ag10	41,6	0,20
Čierna	0	0	0	0	0
Čierna nad Tisou	0	0	0	0	0
Dobrá	7,48	0,90	Db70, js10, TŠ20	0	0
Klin nad Bodrogom	19,97	5,45	TŠ80, db10, vr10	0,9	0,10
Kráľovský Chlmec	328,01	13,78	Ag80, db10, TŠ10	35,20	1,30
Ladmovce	207,96	18,37	Db70, hb20, ag10	27,0	0,1
Leles	228,13	6,77	Db40, js30, TŠ30	25,8	0,50
Malé Trakany	59,52	5,40	TŠ60, vr 40	9,6	0,60
Malý Horeš	111,26	5,79	Ag70, db20, js10	7,7	0
Malý Kamenec	0	0	0	0	0
Poľany	434,58	23,48	Db40, js40, TŠ20	49,27	1,0
Pribeník	11,22	0,91	Ag 80, db20	0,2	0
Rad	0	0	0	0	0
Soľníčka	4,84	0,79	TŠ 90, vr 10	0,1	0
Somotor	0,15	0	0	0	0
Strážne	20,57	1,23	Ag 100	0,9	0
Streda nad Bodrogom	183,69	8,12	Ag80, db10, bo10	10,50	0,80
Svätá Mária	540,00	41,72	Db40, TŠ30, js30	85,00	2,50
Svätuše	4,62	0,45	Ag 80, db 20	0	0
Svinice	26,55	5,05	Ag 100	1,20	0
Veľké Trakany	0	0	0	0	0
Veľký Horeš	0	0	0	0	0
Veľký Kamenec	39,70	3,12	Ag 100	3,20	0
Viničky	345,42	39,07	Db90, bo 10	41,70	1,90
Vojka	0,33	0	0	0	0
Zatín	144,83	6,65	Js50, TŠ30, db20	21,00	0,01
Zemplín	370,73	25,28	Db 90, hb 10	65,00	1,35
Spolu:	3 927,76			520,67	9,36

Zdroj: OLÚ Michalovce, 2009

* prevládajúce dreviny (maximálne 3 druhy),

Tabuľka č. 29: **Vlastnícke vzťahy v lesnom hospodárstve v katastrálnych územiach obcí regiónu Medzibodrožie**

Obec	Štátne (ha)	Súkromné (ha)	Spoločenstvá (ha)	Cirkevné (ha)	Obecné (ha)
Bačka	0	0	0	0	0
Bara	0 / 28,82	0	0	0	11,29
Biel	5,59 / 0	0	0	0	0
Boľ	0	6,91	0	0	0
Boľany	527,66 / 11,29	0	0	0	0
Borša	0	0	0	0	0
Černochovej	127,85 / 18,79	0	0	0	0
Čierna	0	0	0	0	0
Čierna nad Tisou	0	0	0	0	0
Dobrá	0 / 7,48	0	0	0	0
Klin nad Bodrogom	0 / 19,97	0	0	0	0
Kráľovský Chlmec	0 / 132,97	195,04	0	0	0
Ladmovce	0	0	168,43	24,89	14,64
Leles	0 / 11,22	150,37	66,54	0	0
Malé Trakany	0 / 55,00	0	0	4,52	0
Malý Horeš	0 / 11,96	65,49	33,81	0	0
Malý Kamenec	0	0	0	0	0
Poľany	0 / 3,52	425,05	6,01	0	0
Pribeník	0 / 7,20	4,02	0	0	0
Rad	0	0	0	0	0
Soľníčka	0	0	4,84	0	0
Somotor	0	0	0	0	0
Strážne	7,37 / 13,20	0	0	0	0
Streda nad Bodrogom	8,25 / 171,46	3,98	0	0	0
Svätá Mária	0	0	0	540,00	0
Svätušej	0	4,62	0	0	0
Svinice	0 / 26,55	0	0	0	0
Veľké Trakany	0	0	0	0	0
Veľký Horeš	0	0	0	0	0
Veľký Kamenec	19,29 / 20,41	0	0	0	0
Viničky	231,91/113,51	0	0	0	0
Vojka	0	0	0	0	0
Zatín	92,16 / 0	0	52,67	0	0
Zemplín	305,81 / 4,84	0	0	0	0
Spolu:	1325,89/818,19	855,48	33,23	569,41	25,93
Lesy SR , š.p.	2 144,08				

Zdroj: OLÚ Michalovce, 2009

Stĺpec Štátne (ha) – 1. číslo lesy vo vlastníctve SR v správe Lesov SR š.p.
2. číslo lesy vo vlastníctve súkromných a iných subjektov, ktorým lesy neboli odovzdané a sú v správe Lesov SR š.p.

1.6.3. Vidiecky turizmus

„**Dar piatich riek**“ (rieky Tisa, Bodrog, Latorica, Ticce a Karča) ako sa zvykne nazývať Medzibodrožie. Je to krajina medzi riekami. Ostrov, ktorý v nás vyvoláva pocit bezpečia, exotiky, úkrytu pred zvyškom sveta. Miesto, kde je všetko zachované tak, ako v biblickom raji.

Medzibodrožie je skutočný ostrov obkolesený tromi riekami a spojený s okolitým svetom iba niekoľkými mostmi. Ostrov ticha, kde večer počuť len kŕkanie žiab a spev vtáčikov. Je už málo regiónov, ktoré majú takú silnú identitu a charakter. A ktoré núkajú tak veľa. Pokiaľ sa chcete plaviť po rieke, ktorá svojím charakterom a prírodou pripomína malú Amazonku, bicyklovať sa po hrádzi a pozeráť, ako pastier napája dobytok z vahadlovej studne, sedieť pri mŕtvych ramenách a pozorovať volavky, kúpať sa v ešte naozaj čistej vode plnej rýb, v prastarých tufových pivniciach ochutnávať miestne vína, vychutnávať „halászlé“ z čerstvých rýb, obdivovať romantické hrady, kaštiele a kostoly, učiť sa jazdiť na koni alebo obdivovať práce miestnych rezbárov.

V celoštátnom, ale aj v európskom meradle je jedinečné, že na tak malom území ako je Medzibodrožie, sa stretávame s tak rozmanitou prírodnou a geografickou biodiverzitou krajiny. Na pomerne malom území, s prekonaním malých vzdialeností môžeme robiť výlety, vychádzky na riekach Bodrog, Latorica, Tisa v unikátnej prírodnej scenérii. Možno spoznávať Medzibodrožie ako európsku krajinu s výnimočnými prírodnými danosťami. Môžu sa tu navštíviť miesta s veľkou kultúrnou a historickou hodnotou, ubytovať sa v kľudných, príjemných obciach, zažiť atmosféru miestnych kultúrnych, umeleckých a gastronomických festivalov.

Tieto danosti Medzibodrožia (v cezhraničnom kontexte) ponúkajú **možnosť vytvorenia komplexného, niekoľko dňového programového balíčka**, vhodného pre pomerne širokú škálu cieľového segmentu.

Združenie Tokajská vína cesta

Tokajská vína cesta (TVC) vznikla na podporu rozvoja turizmu, kultúry, ale i kultúrno-spoločenského života v Tokajskej vinohradníckej oblasti. Podnetom pre jej vznik bola potreba poznávania histórie i súčasnosti tejto oblasti, jej zákutí, zaujímavostí, tradícií a zvykov, ale aj pestovania viniča, technológie jeho spracovania, či výroby tokajských vín.

TVC cesta zahŕňa tokajské obce, pestovateľov a výrobcov vín z tejto oblasti, kultúrne i historické pamiatky, vinotéky, vinárne, poskytovateľov stravovacích a ubytovacích služieb, cestovné kancelárie, remeselníkov, združenia podieľajúce sa na rozvoji Tokajskej vinohradníckej oblasti a pod.

Na organizácii projektu Tokajskej vínnej cesty sa podieľajú: Košický samosprávny kraj, Združenie obcí Tokajského regiónu, mesto Trebišov, samosprávy miest a obcí, Regionálne osvetové stredisko Trebišov, Vlastivedné múzeum Trebišov, producenti tokajského vína, mimovládne organizácie.

Tokajská vína cesta je súčasťou slovenskej časti Tokajskej vinohradníckej oblasti. Tokajská vinohradnícka oblasť je svojou rozlohou 907 ha najmenšou vinohradníckou oblasťou na Slovensku a vo svete vôbec.

Jednou z kľúčových úloh TVC je nájsť a využiť dotačné a grantové možnosti podpory aktivít v záujme zvýšenia atraktívnosti Tokajskej vinohradníckej oblasti, zlepšenia imidžu, marketingu, poskytovaných služieb a tým zvýšenia konkurenčnej výhodnosti tokajského mikroregiónu. Podrobné informácie o činnosti združenia sú uvedené na stránkach www.tvc.sk.

Je zrejmé, že v tomto najmä poľnohospodárskom regióne, je potrebná diverzifikácia zdrojov obživy. Rieky Tisa, Latorica a Bodrog vytvárajú jednotný komplex vodných turistických ciest a preto je potrebná komplexná a jednotná stratégia na využitie týchto ciest, ako aj potenciálov územia. Na druhej strane, potenciál skrytý v turistike má aj celý rad prekážok. Popri nedostatku financií a nedostatočnom regionálnom marketingu jednou z najväčších prekážok rozvoja turistiky je chýbajúca jednotná stratégia rozvoja vodnej turistiky horného (SR) a dolného (MR) Medzibodrožia a najmä slabá spolupráca a komunikácia medzi zástupcami jednotlivých sektorov (turistické inštitúcie, samosprávy, štátne orgány, správy chránených území, podnikatelia, mimovládne organizácie) v oblasti vodnej turistiky.

Zámerom rozvoja cestovného ruchu v Medzibodroží podľa dokumentu „Stratégia rozvoja cestovného ruchu v Medzibodroží“, je podporiť rozvoj tzv. mäkkého turizmu, čo je v súlade s novou Stratégiou rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky, v ktorej sa odporúča vytvoriť podmienky pre pravidelnú systémovú podporu šetrných foriem cestovného ruchu, ktoré nemajú negatívny vplyv na prírodu a krajinu. Budovanie trekingových cyklistických trás (miestnych, regionálnych a medzinárodných) a základnej cyklistickej infraštruktúry, podporovať rozvoj vidieckej turistiky, agroturistiky, vodáctva a plachetnicového športu na vodných plochách. Podporovať jazdectvo, zvyšovať komfort kempov a táborísk, budovať značkovanosť sieť turistických chodníkov, odpočívadlá a prístrešky a pod.

Infraštruktúra turistiky

Západnou bránou Medzibodrožia je obec Borša a cestný a železničný most na rieke Bodrog v Strede nad Bodrogom, kým východnou železničná stanica v Čiernej nad Tisou. Zo severu je prepojené s okolitým svetom cestným mostom cez rieku Latorica. Raritou je visutý most na rieke Latorica v katastri obce Boľany, ktorý je z hľadiska vidieckej turistiky unikátny.

Vodná turistika

Prístavy (možnosti pristátia s loďkami): oficiálne funguje len jeden osobný prístav pod cestným mostom cez Bodrog (pri Strede nad Bodrogom). Ďalšími vhodnými miestami na pristavenie člnov je napr. pláž pri obci Zemplín. Na Latorici je najvhodnejšia plocha pri Leleskom cestnom moste. Celkovo je infraštruktúra vodnej turistiky na veľmi slabej úrovni.

Parkovanie: Na celom toku neexistuje strážené parkovisko lodí v prípade opustenia lode. Inak sa dá parkovať na mnohých miestach hlavne na pravom brehu.

Vstupy: Najlepšie vstupy (betónové) sú v Somotorskom ramene, takže cesty sa odporúčajú začínať na týchto miestach. Gumené člny je možné naložiť na vodu napr. pri Latorických visutých mostoch pri Boľanoch, pri cestnom moste cez Latoricu alebo pri Čičarovskom kanáli. Na Bodrogu sú vhodné miesta pri Zemplíne, Somotore aj Ladmovciach.

Požičovne člnov: V regióne zatiaľ žiaľ nefunguje ani jedna. Najbližšia je Alcea, požičovňa lodí, ktorá pôsobí v regióne horného Zemplína pre rieky Laborec, Ondava a Topľa.

Informačný systém: Na riekach chýbajú informačné tabule a značenia (značenie riečnych kilometrov a pod.), informačné tabule o prírodných hodnotách a zaujímavostiach v okolitej krajine a pod.

Cykloturistika

Nížinný charakter krajiny a sieť udržiavaných ciest vedúcich po korunách hrádzí a v medzihrádzovom priestore tvoria ideálne prostredie pre nenáročný cykloturizmus. Pre potreby cykloturizmu sú určené cyklotrasy:

- I. Prírodovedná okružná trasa
- II. Kultúrno-historická trasa
- III. Malé okružné trasy
- IV. Veľká cezhraničná trasa

Podrobné informácie, vrátane máp sú uvedené na stránkach www.bodrog-tisa.sk.

Pešia turistika

Priamo v regióne sa žiaľ nenachádzajú žiadne značené turistické trasy. Na okraji regiónu vedie turistická trasa zo Slovenského Nového Mesta cez Malú a Veľkú Trňu do Michalian. Niektoré časti regiónu sú vhodné na pešiu turistiku, napríklad:

- vrch Tarbucka pri Strede nad Bodrogom
- Veľký kopec pri Kráľovskom Chlmcí
- poniklecová lúka a Horešské lúky pri Malom Horeši
- vybrané úseky CHKO (Zatínsky luh a pod.)

Záujemcom o turistiku v Medzibodroží podrobné informácie poskytne TIK v Kráľovskom Chlmcí. Na stránkach www.bodrog-tisa.sk a www.tvc.sk možno získať celý rad užitočných informácií o ubytovacích, stravovacích, turistických službách a remeselných produktoch. Sú tu uvedené kalendáre podujatí a programové balíky pre 2-3 dňové pobyty a školské výlety.

Ľudský potenciál cestovného ruchu spočíva najmä:

- v miestnych vzdelaných patriotoch, dlhodobo pracujúcich na pozdvihnutí regiónu, ochrane jeho kultúrneho a prírodného dedičstva, na slovenské pomery - nadpriemerne silnej a aktívnej obci miestnych
- v pomerne silnej vrstve obyvateľstva, ovládajúcej tradičné zručnosti v oblasti
- vinárstva, vinohradníctva, zeleninárstva, gastronómie, chovu zvierat, remesiel a pod.,
- mimovládnych organizácií, združení a spolkov, činných v oblasti ochrany prírody, práce s deťmi, umenia, kultúry a pod.,
- v dvojjazyčnosti, silnej identite, tesnej spätosti s krajinou a pôdou ako aj vo veľmi dobrých cezhraničných vzťahoch medzi ľuďmi.

Potrebné je pokryť celú škálu ubytovní pre rôzne cieľové skupiny:

- kempingy pre prírodne zameraných návštevníkov (ktoré úplne chýbajú v regióne)
- skromné ubytovne pre študentov (napr. drevené chatky – táto úroveň je zastúpená)
- vyšší a vysoký štandard pre náročnejších klientov

Miestne služby sú na jednej strane pomerne kvalitné a dokonca lepšie než v niektorých regiónoch v bezprostrednej blízkosti Košíc, na druhej strane musia ešte zapracovať na zlepšovaní kvality a charakteru (imidžu) svojich zariadení. Chýba väčší dôraz na charakteristické regionálne jedlá a špeciality a najmä na používanie miestnych biopotravín a surovín (zelenina, ovocie, bylinky, mäso).

Veľmi významným potenciálom regiónu sú práve vína (a z ďaleka nie len Tokajské). Spolupráca najmä malých vinárov napríklad pri príprave spoločnej vínnej cesty a spoločnej propagácie je veľmi dôležitou úlohou pre ďalšiu budúcnosť vinárstva v regióne.

Pivnice drobnopestovateľov sú vhodné na pohostenie 10-15 hostí, v malých pivniciach s altánkami a sú schopní zabezpečiť aj vystúpenie folklórnych súborov.

Problém malých producentov je obmedzené a nevyvážené množstvo ponúkaných vín, čo je dané úrodou a ďalšími faktormi.

Úroveň služieb a vybavenie pivníc kvalitným zariadením je v mnohých prípadoch slabá. To platí aj o marketingu a manažmente pivníc, rovnako ako o propagácii a prezentácii produktov, ubytovacích a ďalších služieb u drobnopestovateľov. Nedostatočná je taktiež vzájomná spolupráca vinárov najmä pri tvorbe spoločných programov a ponúk.

Región Medzibodrožia je bohatý nielen na históriu, ale aj na kultúru. Každá obec usporadúva Deň obce, niekde je to dokonca viacdňová slávnosť. V menších obciach sa usporadúva raz za 5 rokov. Rozmanitosť kultúrnych akcií dotvárajú mimovládne organizácie a združenia umelcov. Každoročne sa usporadúvajú rôzne festivaly, vinobranie, súťaže, degustácie. Napr.: Medzinárodné stretnutie folklórnych súborov - Malý Kamenec, v auguste Tekvicový festival - Streda nad Bodrogom, september Degustácia vína súťaž – SOUP Viničky, Májová cena SOUP Pribeník – jazdecká súťaž koní, september – Medzibodrožský festival a Dni mesta Kráľovský Chlmec a pod.(viac na stránkach www.bodrog-tisa.sk a www.tvc.sk)

Zdroje: „Stratégia rozvoja cestovného ruchu v Medzibodroží“, „Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Dolný Zemplín“, www.tvc.sk, www.bodrog-tisa.sk.

1.6.4. Obnoviteľné zdroje energie

Regionálny potenciál obnoviteľných zdrojov energie

Veľké plochy nevyužitej poľnohospodárskej pôdy vhodnej pre poľnohospodársku veľkovýrobu a ekologické poľnohospodárstvo je možné sekundárne využívať ako sekundárny potenciál obnoviteľných zdrojov energie.

Z obnoviteľných zdrojov energie sa v subregióne Medzibodrožie využíva geotermálna voda (napríklad v obciach Borša a Viničky na vykurovanie školských zariadení) a vo veľmi obmedzenom množstve biomasa. Územie má však veľkú perspektívu vo využívaní geotermálnej a slnečnej energie.

Geotermálna energia

Parametre geotermálnych vôd v Košickom kraji predurčujú využívanie tejto energie najmä na energetické účely a rekreačno-liečebné účely. Technický potenciál je výrazne nižší z dôvodu technologických problémov súvisiacich s chemickým zložením geotermálnych vôd.

Ďalšie bohaté zdroje geotermálnej energie je možné – na základe výsledkov prieskumných prác v 70-tych rokoch – očakávať aj v oblasti Východoslovenskej nížiny, kde v hlbokých vrtoch boli zistené teploty nad 140 °C.

Najperspektívnejším obnoviteľným zdrojom energie v subregióne Medzibodrožie je geotermálna energia. Využitie bohatej zásoby a vysoký technicky využiteľný potenciál predpokladá využívanie na rekreačné účely v kombinácii s využitím tepla na vykurovanie.

Zaujímavým riešením OZE pre oblasť sú aj geotermálne prejavy späté s vulkanitmi Zemplínskych vrcholov a Slanského pohoria v obciach Streda nad Bodrogom, Somotor a najmä Borša, kde pri prieskumných vrtoch sa našiel v hĺbke 150 m teplý prameň 45 °C s výdatnosťou 15 litrov/sek.

Slnečná energia

Využívanie slnečnej energie v danom území zatiaľ je minimálne. Vzhľadom na súčasnú energetickú situáciu vo svete, na plynovú krízu v strednej Európe stále sa zväčšujúci tlak na využívanie OZE, preto bude potrebné smerovať aktivity v tejto oblasti aj k využívaniu slnečnej energie. Vedecký výskum v danej oblasti napreduje veľmi rýchlo, možno očakávať, že v pomerne krátkom čase sa na trhu objavia oveľa lacnejšie a efektívnejšie solárne panely, než aké sa vyrábajú teraz. Nový systém na zachytávanie a využívanie slnečnej energie sa nazýva luminiscenčný slnečný koncentrátor (LSC) a bude schopný vyprodukovať desaťnásobne väčšie množstvo energie ako dnes využívané slnečné články.

Územie subregiónu Medzibodrožie sa nachádza v pásme s pomerne vysokou hodnotou energie slnečného žiarenia dopadajúceho za rok na 1 m² plochy v rozmedzí **1400 – 1450 kWhodm²/rok. Najväčší celkový potenciál pre subregión teda má slnečná energia.** Vzhľadom k finančným a technologickým možnostiam je predpoklad využitia slnečnej energie najmä na výrobu tepla a teplej úžitkovej vody reálny.

V súčasnosti využívanie slnečnej energie v subregióne sa rozbieha predovšetkým vďaka záujmu podnikateľských subjektov investovať do výstavby fotovoltaických elektrární. Prípravné práce sú v obciach Malý Kamenec, Svätušie a ďalšie. Viaceré obce rokujú s potenciálnymi investormi – napr. Svätá Mária, Ladmovce a Kráľovský Chlmec.

Využitie solárneho tepla nie je obmedzené disponibilnými plochami, ale je limitované predovšetkým spotrebou nízkopotenciálneho tepla v letnom období. Hlavný potenciál pre

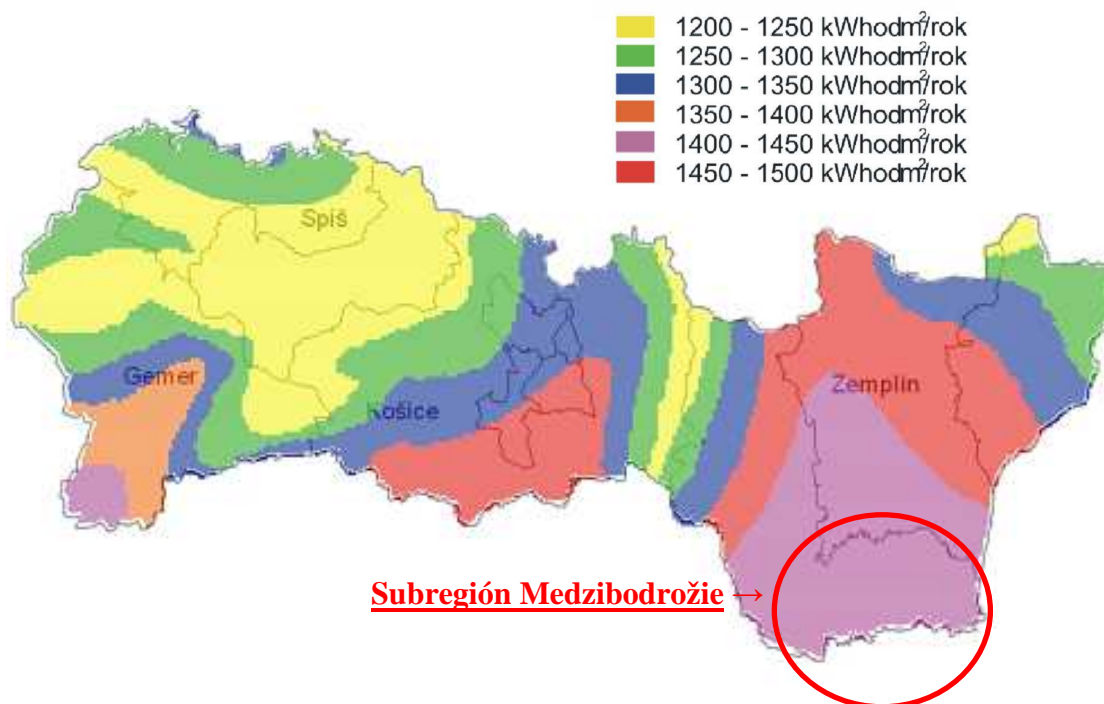
slnecnú energiu predstavujú rodinné a bytové domy, v ktorých dosluhuje existujúci systém vykurovania a je nevyhnutné investovať do nového systému.

Z hľadiska merných investičných nákladov sú veľmi zaujímavé systémy centrálného zásobovania teplom so stálym odberom tepla, kde solárny systém môže pracovať s malou, alebo žiadnou akumuláciou tepla. V prípade bytových domov, veľkých hotelov a nemocníc sa solárny systém často dimenzuje iba na čiastočný predohrev TÚV v lete.

Využívanie slnečných kolektorov vo verejných budovách je najmä na prípravu TÚV, a to najmä v školách, v zdravotníckych zariadeniach, v hoteloch a v športových strediskách, kde sa teplá voda vyžaduje po celý rok. Bolo, by žiaduce, aby sa budovy a zariadenia vo vlastníctve KSK, nachádzajúce sa v subregióne, postupne prestavali na takýto druh energie, s efektívnym využitím zdrojov z EU.

Značný potenciál využitia slnecnej energie je v oblasti pasívnych solárnych systémov, kde sa zlepšením tepelnoizolačnej kvality budov dajú minimalizovať straty a zvýšiť možnosti využitia solárneho zdroja (špeciálne zasklenie, orientácia sklenených plôch do optimálneho smeru). Tieto opatrenia sa dajú použiť len v nových bytových domoch a v budovách terciárneho sektora.

Obrázok č. 6: **Intenzita slnečného žiarenia, dopadajúceho na územie Košického kraja a subregiónu Medzibodrožie**

Vodná energia

Najviac využívaným obnoviteľným zdrojom na výrobu elektriny je vodná energia, ktorá pokrýva vyše 98% slovenskej výroby elektriny z OZE.

Z celkového technického potenciálu vodnej energie 900 GWh je možné v malých vodných elektrárnach využiť 140 GWh, čo predstavuje 15% potenciálu. Z technického potenciálu pre

MVE sa v súčasnosti využíva 11%. Ku koncu roku 2004 bolo v Košickom kraji využívaných 28 malých vodných elektrární s inštalovaným výkonom 6,7 MW.

Zostávajúci technický potenciál je 125 GWh. Z tohto potenciálu je po zohľadnení najmä environmentálnych hľadísk možné ešte využiť 60 - 65 GWh, čo zodpovedá inštalovanému výkonu na úrovni 30 MW.

Tabuľka č. 30: **Primárny technicky využiteľný hydroenergetický potenciál povodia v regióne Medzibodrožie**

Názov	Tok	Vodohospodárske zariadenie	Výkon /MW/	Výroba /GWh/	Poznámka
Zemplín (Ladmovce)	Bodrog	hať	3,5	27,980	navrhované

Zdroj: SAŽP CKEP Prešov

Potenciál veternej energie

V poslednom období je zvýšený záujem o výstavbu veterných parkov v lokalitách, ktoré vykazujú dobre veterné podmienky na základe vlastných meraní rýchlosti vetra jednotlivých investorov. Vhodnými miestami na využitie veternej energie sú tie oblasti, kde priemerná ročná rýchlosť vetra dosahuje vo výške 60 m minimálne 6,0 m/s. Vhodné oblasti pre inštalovanie veterných elektrární ležia v horských oblastiach a na nížinách.

Výstavba veterných turbín je vylúčená v chránených územiach. Okrem dobrých veterných podmienok, rozhodujúcim faktorom pre výstavbu veterného parku je aj možnosť pripojenia do distribučnej siete a nezasahovanie do chránených krajinných území. Uvedené skutočnosti vylúčili veľa veterne vhodných lokalít na Medzibodroží.

Možností využívania poľnohospodárskej pôdy na energetické účely

Najvyššie zastúpenie i najvyššie úrody majú husto siate obilniny, ďalej kukurica, slnečnica a repka. Podiel týchto dopestovaných plodín môže byť nepotravinársky využitý jednak k výrobe biopalív (zo zrna), ďalej na energetické účely - k výrobe bioplynu (siláž, slama) a tiež na priame spaľovanie (slama - cca 1/3 produkcie). Ostatné množstvo slamy z týchto plodín je využívané ku kŕmeniu a na podstielku hospodárskych zvierat (cca 1/3) a zostatok (tak isto cca 1/3) je zaorávané do pôdy k navráteniu živín do pôdneho komplexu. Keďže produkcia uvedených plodín je v tejto oblasti najvyššia je možné vyššie uvedenými spôsobmi využiť prípadné nadbytky týchto plodín.

Ďalšie možnosti využívania poľnohospodárskej pôdy na energetické účely sú v rozšírení krajinnej vegetácie: vetrolamy, remízky, prícestnú vegetáciu a porasty pozdĺž vodných tokov, ktorá zlepšuje biologické, ekologické i krajinárske hodnoty týchto oblastí, prispeje k ochrane územia a v konečnom dôsledku materiál orezaný pri údržbe krajinnej vegetácie bude možné použiť ako surovinu k energetickým účelom – na výrobu bioplynu i priame spaľovanie.

Značné zastúpenie majú aj vinice, „zelený“ odpad obcí a sady. Zostatky zo spracovania týchto kultúr (odpady z výroby vína a tiež drevný odpad vzniknutý pri ich agrotechnike môže byť využitý v energetike – na výrobu bioplynu i ako biomasa na spaľovanie).

Územia nevhodné na pestovanie plodín na ornej pôde (plytké, kamenité, svahovité, zamokrené pôdy), ktoré sa vyskytujú v rôznom rozsahu na území subregiónu, je možné

zatravníť a surovinu získanú pri kosení je možné okrem použitia na kŕmne účely a podstielanie využiť i na energetické účely (výroba bioplynu, spaľovanie).

Na časti územia sa vyskytujú prirodzené a poloprirodzené trávne porasty, ktoré sú cenné výskytom vzácných druhov flóry a fauny a vyžadujú si tradičné formy obhospodarovania: kosenie (raz, dvakrát za rok) a likvidáciu samonáletu. Materiál získaný pri ich údržbe je takisto možné použiť k energetickým účelom.

Najpreferovanejší spôsob využívania poľnohospodárskej pôdy na nepotravinárske účely, pestovanie energetických plodín, môžeme rozčleniť na:

- Pestovanie rastlín pre výrobu energie (elektrickej a tepelnej):

výroba bioplynu: z rôznych druhov rastlín (trávy, siláž), rastlinných zostatkov z polí (slama, skrojky), zostatky z konzervárenskej, vinárskej výroby (šupky, výlisky), odpadu z agrotechniky a údržby rastlín, drevín;

priame spaľovanie: rastlinné zostatky z polí, trvalých trávnych porastov, viníc, sadov (slamy obilnín, repky, kukurice, prebytky/nekvalitná - dlhodobu skladovaná rastlinná produkcia, lúčne seno, odpad vzniknutý pri agrotechnike vo viniciach, sadoch, nálet z trvalých trávnych porastov, odpad vzniknutý pri údržbe krajinej vegetácie), špeciálne pestované energetické rastliny - štiav, láskavec, slez, komonica, cirok a špeciálne pestované rýchlorastúce dreviny - vrba, topol, jelša.

- Pestovanie rastlín pre výrobu biopalív:

výroba **bioetanolu** – z obilia, kukurice, cukrovej repy,

výroba **bionafty** (MERO) – predovšetkým z repky olejnej, slnečnice.

Množstvo biomasy bude závisieť od trendov na trhu s potravinárskymi komoditami, od potravinovej potreby, od množstva hospodárskych zvierat (prevažne dobytku) a zabezpečenia ich výživy. Nie menej výrazný regionálny význam sa bude odvíjať aj od cien palív a energií.

Vyčíslenie celkového energetického potenciálu obnoviteľných zdrojov energie v mikroregióne Medzibodrožie by bolo len na základe tejto analýzy problematické, pretože si to vyžaduje odborný prístup expertov znalých tejto problematiky. Metodika formy a nástroje pre využívanie obnoviteľných zdrojov energie sú uvedené v strategickom materiály schválenom Zastupiteľstvom KSK a pre konkrétnu realizáciu sa pripravujú ďalšie štúdie uskutočniteľnosti.

Väčšina energie, ktorá sa v subregióne využíva, pochádza z mimoregionálnych zdrojov. Vo využívaní obnoviteľných zdrojov energie má územie rezervy. Pri plánovaní z hľadiska budúcnosti je možné povedať, že pri vyhodnocovaní potenciálov daného regiónu sa nezabudlo ani na moderné spôsoby získavania energie z obnoviteľných zdrojov, ako je geotermálna energia.

V roku 2009 sa začali nádejné rokovania mesta Kráľovský Chlmec a niektorých ďalších obcí o využívaní potenciálu geotermálnej vody na vykurovanie bytových domov a priemyselných objektov. Zámer predložila skupina podnikateľov, ktorá je schopná zabezpečiť finančné krytie investícií.

Je však potrebné upozorniť na fakt, že aj napriek veľkej snahe o využitie obnoviteľných zdrojov energie, zostanú pre výrobu elektriny a tepla v subregióne naďalej prioritné fosílné druhy palív.

Pre potreby regiónu je potrebné spracovať :

1. Akčný plán OZE subregiónu Medzibodrožie.
2. Regionálnu koncepciu využívania OZE.
3. Návrh skupiny projektov využívania biomasy podľa lokalít.

Základným environmentálnym cieľom v tejto oblasti je:

- minimalizácia dopadov na životné prostredie,
- racionálna spotreba energie,
- zásobovanie energiami v podmienkach trvalo udržateľného rozvoja (TUR)

Vzhľadom k tomu, že u niektorých druhov OZE je vysoký predpoklad negatívnych vplyvov na faunu a flóru (predovšetkým pri vodných elektrárňach v návrhu je vodná elektráreň Ladmovce - Zemplín), ako aj krajinný ráz (pri veterných parkoch – v Tokajskej oblasti to nie je prijateľná alternatíva), pri ich umiestňovaní rešpektovať požiadavky a limity stanovené orgánmi ochrany prírody a krajiny a rovnako vyplývajúcimi z Európskeho dohovoru o krajine (EDOK). Rešpektovaním týchto požiadaviek sa dosiahne trvalo udržateľné využívanie týchto zdrojov a zníži sa ich produkčný energetický potenciál. Rovnako zostane zachovaný potenciál krajiny pre iné spôsoby multifunkčného využívania.

Zdroj: Obnoviteľné zdroje energie – vzdelávacia príručka (KSK 2008), Možnosti využitia geotermálnej energie pre rozvoj vidieka (2008) - RNDr. Milan Husár, ORR

2. STRATEGICKÁ ČASŤ

2.1. Rozvojová vízia subregiónu Medzibodrožie

V celoštátnom, ale aj v európskom meradle je jedinečné, že na tak malom území ako je Medzibodrožie, sa stretávame s tak rozmanitou prírodnou a geografickou biodiverzitou krajiny. Na pomerne malom území, s prekonaním malých vzdialeností môžeme robiť výlety, vychádzky na riekach Bodrog, Latorica, Tisa v unikátnej prírodnej scenérii. Môžeme spoznať Medzibodrožie ako európsku krajinu s výnimočnými prírodnými danosťami.

Môžeme tu navštíviť miesta s veľkou kultúrnou a historickou hodnotou, môžeme sa ubytovať v kľudných, príjemných obciach, zažiť atmosféru miestnych kultúrnych, umeleckých a gastronomických festivalov.

S dôrazom na zachovanie hodnotného prírodného a kultúrneho dedičstva vidieckej krajiny chceme vybudovať zo subregiónu Medzibodrožie prosperujúcu oblasť Košického samosprávneho kraja s využitím typických jedinečností pre tento región.

Vychádzame z nasledujúcich zdrojov a z nich vyplývajúcich príležitostí:

- svetová jedinečnosť prírodné a historické hodnoty predmetného územia - svetové dedičstvo Tokajskej histórie v UNESCO
- širokého portfólia (pestrosti ponuky) oblastí (kúpeľníctvo a starostlivosť o zdravie, aktívny cestovný ruch, poznávací cestovný ruch, intenzívny cestovný ruch), foriem (liečebné pobyty, pešia turistika, cykloturistika, agroturistika, jazdecko, poznávanie historických, architektonických, prírodných, kultúrnych a remeselníckych zvláštností), produktov (Tokajská a Chlmecká vínná cesta, Po stopách Ferenc II. Rákocziho, Splav Latoricou, Tisou a Bodrogom, Fauna a flóra nížin a močiarov Slovenska, Medzibodrožie pešo a na kolesách, Týždenný výcvik jazdeckva a lukostrelby, Vinobranie v Medzibodroží po Tokajsku a Chlmecku) a produktových balíkov (Kráľovstvo vody, Krajina rodisko bojovníkov za slobodu) dobre organizovaného cestovného ruchu (zastrešeného a reprezentovaného „Asociáciou cestovného ruchu“), spojeného s geografickou, prírodnou, historickou a kultúrnou pestrosťou
- výnimočne zachovalej, nepoškodenej a malebnej prírody nížinného charakteru a zdravého životného prostredia, spojeného s výnimočnými klimatickými podmienkami, v západnej (na úpätiach Zemlínových vrchov medzi Tokajskými vinicami a vínnymi pivnicami) a východnej časti regiónu (na Východoslovenskej nížine v objatí troch riek - Bodrogu, Tisy a Latorice)
- výnimočnej a špecifickej histórie vidieckeho života a súčasnosti (región premien) (historické remeslá a poľnohospodárska produkcia, produkcia vína a ovocia, rybolov a chov domácich zvierat, moderné potravinárske výroby na celej ploche regiónu), kongresovej a podnikateľskej súčasnosti (množstvo historických budov využiteľných pre kongresové a školiace možnosti v kľudnom a príjemnom prostredí) na celom území subregiónu
- viaceré existujúce a nevyužitie liečebné pramene (Borša, Malý Kamenec), klimatické liečebné centrá (Hatfa, atď.), ponúkajúce využitie špecifických miestnych prírodných liečebných zdrojov (klíma, jodobromové vody, špecifické liečebné postupy postavené pôsobením na miestnom prostredí)

- výhodná poloha regiónu v strede Európy a na východných hraniciach EU (ako z pohľadu geografického, tak z pohľadu kultúrneho a hospodárskeho)
- širokého zázemia blízkeho cezhraničného trhu cestovného ruchu, tvoreného významnými miestami cestovného ruchu v pohraničnej časti Maďarskej republiky (celá Tokajská oblasť, termálne kúpaliská Sárospatak, Kisvárd, turistické centrum - lyžiarsky vleč, aj umelá dráha v Sátoraljaújhely s celoročnou prevádzkou, množstvo udržiavaných historických pamiatok spoločných dejín)
- vysokej kvality poskytovaných služieb (služby – ubytovania, stravovania atď. a charakter služieb – pohostinnosť, ústretovosť), zodpovedajúcich medzinárodným štandardom (predovšetkým štandardom EU, ale spĺňajúce i požiadavky, typické pre významné zámorské krajiny ako USA, Japonsko atď.) a požiadavkám domácich a zahraničných návštevníkov regiónu.

Subregión poskytne priestor pre:

A. kvalitný život

- zlepšovanie podmienok na kvalitný život, zábavu a uplatnenie obyvateľov všetkých vekových kategórií zvyšovaním úrovne služieb, infraštruktúry, bývania, sociálneho zázemia a ochrany prírodného prostredia.

B. rozvoj ľudských zdrojov

- subregión bude územím vzdelanosti s vyváženou ponukou študijných odborov a špecializácií a s bohatými možnosťami na trvalé vzdelávanie. Bude miestom otvorených, tolerantných a vzdelaných ľudí, ktorí sú na svoj región právom hrdí.

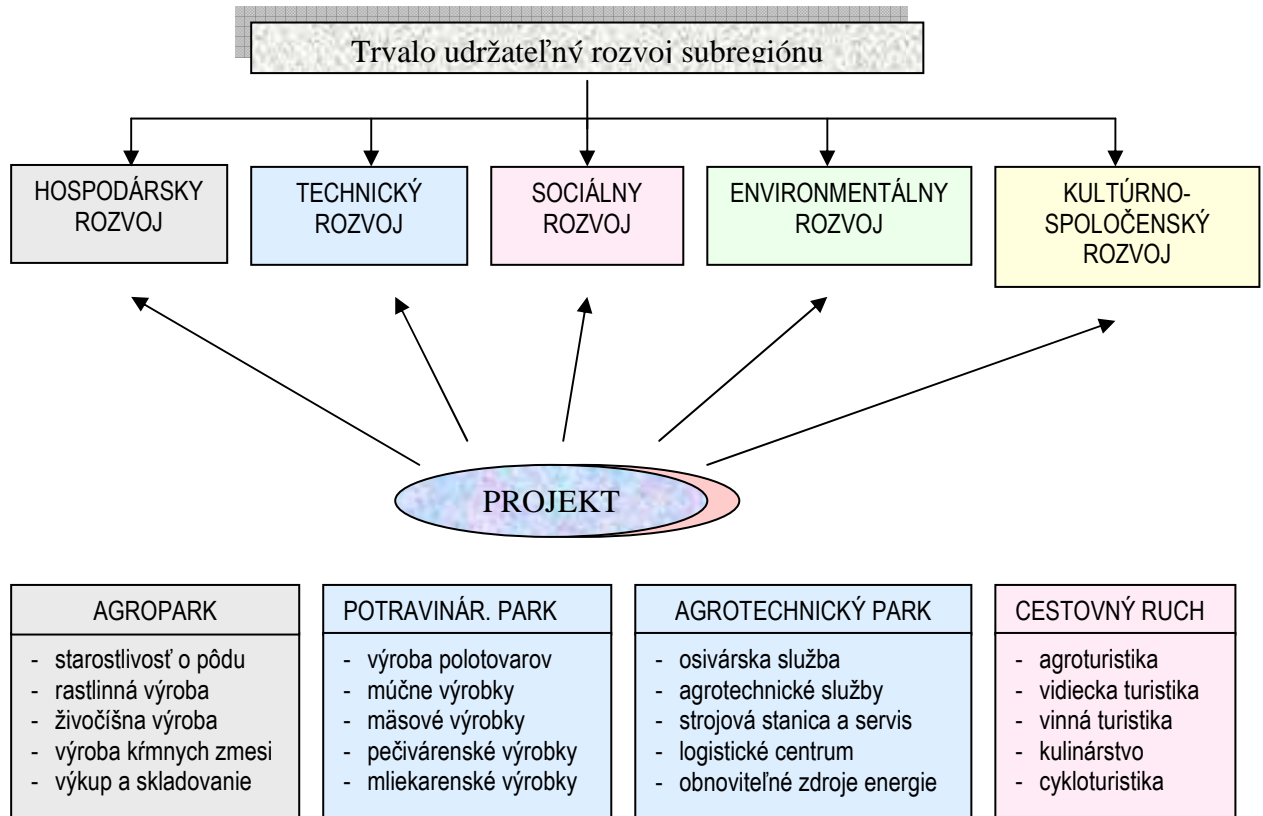
C. rozvoj podnikania

- bude vytvorené priaznivé prostredie na vznik nových a rozvoj existujúcich podnikateľských subjektov tým, že budú:

- dobré podmienky na nákup a predaj nehnuteľností na podnikanie
- vybudované dobré väzby a intenzívna komunikácia medzi podnikateľmi a úradmi/inštitúciami
- vybudované služby a infraštruktúra na rozvoj podnikateľských subjektov.

D. vonkajšie investície

- vytvoriť postavenie subregiónu ako významného logistického a obchodného uzla prilákaním zahraničných a domácich investícií do výroby a služieb, ktoré budú diverzifikovať miestnu hospodársku základňu a budú zdrojom nových kvalitných pracovných miest.

2.2. SWOT ANALÝZA SUBREGIÓNU MEDZIBOROŽIE

SWOT analýza - ĽUDSKÉ ZDROJE

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Živé ľudové tradície • Priaznivá veková štruktúra obyvateľstva v kategórii produktívny vek • Pravidelné kultúrne podujatia spojené s vinobraním, festivaly • Ochota občanov aktívne sa podieľať na skrášľovaní obce • Skúsená a kvalifikovaná poľnohospodárska pracovná sila • Zapájanie nezamestnaných do prác na rozvoji a zveľaďovaní obce • Medzinárodné historické väzby 	<ul style="list-style-type: none"> • Nerozvinuté podnikateľské zručnosti • Vysoká nezamestnanosť • Nepriaznivá vzdelanostná štruktúra • Nedostatok bytov pre mladé rodiny • Odchod mladých ľudí z obce • Nedostatočná tvorba nových pracovných miest • Vysoký počet dlhodobo evidovaných nezamestnaných • Nerozvinutá podnikateľská infraštruktúra v okrese • Absencia protidrogovej prevencie • Nedostatočná starostlivosť o starších a osamelých občanov
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • Posilňovanie lokálpatriotizmu • Vzdelávanie zamerané na uchovávanie vidieckych tradícií a cestovný ruch • Vzdelávanie novej generácie vinárov pre subregión • Vytváranie sociálnych podnikov • Zabezpečenie bývania pre mladých vytvorením predpokladov pre výstavbu nových rodinných domov • Rozvoj služieb pre občanov • Vytváranie pracovných miest v CR • Usporiadanie rekvalifikačných kurzov priamo v obci • Vytváranie priestoru pre kultúrne vyžitie mládeže • Vytváranie priestoru pre športové aktivity • Prehĺbenie partnerskej spolupráce (Úrad práce, ŽP, ... • Získanie finančných prostriedkov z ESF a nadácií na celoživotné vzdelávanie a získavanie pracovných návykov a zručností 	<ul style="list-style-type: none"> • Odchod obyvateľov v produktívnom veku z regiónu • Nedobudovanie podnikateľskej infraštruktúry • Zvyšovanie nezamestnanosti a apatia z dlhodobej nezamestnanosti • Pokles životnej úrovne obyvateľstva a narastanie sociálneho napätia • Konkurencia na trhu s vínom • Absencia aktívnej politiky zamestnanosti • Sociálne odlúčenie vidieka • Nedostatok bytov • Prehľbovanie sociálneho vylúčenia mladých nezamestnaných • Zvyšovanie kriminality • Riziko nárastu užívania alkoholu, drog a iných návykových látok • Nárast ľahostajnosti k tradíciám a životnému prostrediu • Návyk na „projektové“ peniaze neschopnosť podniknúť vlastné aktivity po skončení financovania projektov

SWOT analýza - ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Prírodné hodnoty - 2 Ramsarské územia, 3 národné prírodné rezervácie, 8 prírodných rezervácií, 7 území NATURA 2000 a takmer celý subregión patrí do Chráneného vtáčieho územia Medzibodrožie • Atraktívne krajinné štruktúry • Priaznivý prírodný a ľudský potenciál • Prítomnosť ústia rieky Bodrog • Dar krajiny piatich riek a vina • Zdroje termálnej vody • Dostatok zdrojov pitnej a mineralizovanej vody • Čistička odpadových vôd - ČOV na území obcí • Vodovod a kanalizácia na území obce • Separovaný zber odpadu TKO • Zachované prírodné prostredie • Pozitívny postoj samosprávy k ochrane ŽP • Zásobovanie pitnou vodou, každá obec je napojená na verejný vodovod • Prebiehajúca estetizácia obcí 	<ul style="list-style-type: none"> • Divoké skládky odpadu • Absencie zberných dvorov a kompostovísk • Nedostatočná osvetová činnosť zameraná na environmentálnu výchovu a propagovanie OZE • Znečistené miestne potoky • Nedostatočná sieť zariadení ochrany prírody a krajiny • Spoločné čističky odpadových vôd používajú starú a nevyhovujúcu technológiu čistenia • Netesnosť miestnych žump • Ovzdušie ohrozované splodinami áut • Hluk z dopravy • Nedobudovaná kanalizácia a ČOV, len 16 % obcí má čiastočne vybudovanú kanalizáciu • Nedostatok obecnej zelene • Nedoriešenie parkových úprav v okolí bytových domov
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • Zriadenie zberných dvorov a kompostovísk • Minimalizácia tvorby odpadu, separovaný zber • Zefektívnenie ochrany prírody • Výroba zdravie podporujúcich potravín • Reprofilácia poľnohospodárstva • Efektívne čerpanie prostriedkov z fondov EÚ pre životné prostredie • Využitie recyklačného fondu na zlepšenie environmentálnej infraštruktúry a nakladania s odpadmi • Možnosť využitia biomasy • Zvyšovanie stupňa ekologickej stability dôslednou ochranou existujúcich biocentier a biokoridorov • Pestovanie priemyselných plodín • Využívanie obnoviteľných zdrojov energie • Posilnením environmentálnej výchovy skvalitniť životné prostredie – ŽP • Dobudovanie kanalizácií a ČOV 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatok finančných prostriedkov • Nedostatočná úroveň úpravy odpadových vôd • Zanedbanie rizík z existujúcich skládok • Tvorba nových skládok • Ťažba nerastných surovín ohrozujúcich jedinečnosť krajiny • Otváranie banských prevádzok • Vybudovanie elektrárne v Trebišove • Nedobudovanie protipovodňovej ochrany • Znečistenie podzemných vôd z presakujúcich žump • Nezníženie energetickej náročnosti • Nedobudovanie administratívnych kapacít pre ochranu prírody • Zvyšovanie ekologického dlhu • Nedostatočná úroveň environmentálneho podvedomia obyvateľstva

SWOT analýza – TECHNICKÁ INFRAŠTRUKTÚRA

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Existujúci rozvod zemného plynu • Vybudovaná pevná a mobilná telekomunikačná a informačná sieť v každej obci • Inštitucionálne zázemie na lokálnej úrovni SŠ, ZŠ, MŠ, pošta, matrika • Využitie geotermálnej vody v obci Borša, Boľany, Malé Trakany • Existujúce bezdrôtové internetové siete (WIFI) • Pravidelné využívanie verejného rozhlasu na informovanosť občanov • Napojenosť na európsku cestu I/79 • Hlavný železničný ťah • Vodná dopravná cesta – Bodrog, Tisa • Dobrá situácia v zásobovaní s plynom, vodou a elektrikou (každá obec je napojená) • Dostatok zdrojov pitnej vody 	<ul style="list-style-type: none"> • Chýba informačný systém obcí • Neuspokojivý technický stav ciest a chodníkov • Verejné osvetlenie vyžadujúce rekonštrukciu • Potreba rekonštrukcie verejného rozhlasu • Absencia kvalitnej drobnej obecnej architektúry • Nedokončená rekonštrukcia kaštieľa v Borši a Bieli • Nedostatok športovísk • Neúplná sieť ciest a chodníkov • Chýbajúce ihriská pre malé deti • Neuspokojivý stav v odkanalizovaní obcí, až 29 obcí (85%) je bez kanalizácie v 4 – och obciach je vybudovaná kanalizácia čiastočne. • Absencia čističiek odpadových vôd, nevyhovujúci stav technológií existujúcich čističiek
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rekonštrukcia verejného osvetlenia • Rekonštrukcia verejného rozhlasu • Vybudovanie komplexného IS • Širšie využitie termálnej vody • Výstavba nových bytových domov pre mladé rodiny (využitie SFRB) • Výstavba kúpalísk • Efektívne čerpanie prostriedkov z fondov Európskej únie a z environmentálneho fondu • Predovšetkým v menších obciach zavádzať malé domové ČOV, následným využitím vyčistenej vody na zavlažovanie a iné technické účely • Rozvoj sídelnej dopravnej infraštruktúry • Využitie štátnej podpory na OZE • Budovanie fotovoltaických a termálnych elektrární • Zainvestovanie územia pre bytovú výstavbu • Príprava územia pre investorov • Priestorové podmienky pre vybudovanie podnikateľskej infraštruktúry 	<ul style="list-style-type: none"> • Pretrvávajúca stagnácia hospodárskeho rozvoja • Podkapitalizovanie rozvoja vidieka • Nedostatočný systém financovania dopravnej infraštruktúry • Stret rozvojových záujmov a ochrany životného prostredia • Zmena pravidiel štátnych dotácií podľa záujmov vládnucich politických síl • Platobná neschopnosť obcí pri splácaní úveru • Nízky záujem obyvateľov obcí o napojenie na technickú infraštruktúru z dôvodu rastu cien vodného a stočného • Nevysporiadanosť pozemkov • Rastúce cenové relácie práce • Zdražovanie stavebných materiálov • Nenasmerovanie európskej pomoci do zaostávajúcich regiónov • Menová politika • Neprehĺbenie cezhraničnej spolupráce

SWOT analýza – SLUŽIEBY A CESTOVNÉHO RUCHU

Silné stránky

- Atraktivita oblasti z hľadiska CR
- Hodnotné prírodné prostredie
- Najnižšia nadmorská výška v SR
- Potenciál pre rozvoj vinnej turistiky v Kráľovskochlmeckej a Tokajskej vinohradníckej oblasti
- Možnosť vytvorenia komplexných turistických produktov s prepojením na susedné regióny (aj na území Maďarskej republiky s celoročnou prevádzkou)
- Prítomnosť termálnych prameňov
- Zdroje mineralizovaných vôd
- Vypracovaný technický projekt na rekreačno-rehabilitačné centrum v obci Borša
- Sústava rybníkov – rybochov a rybolov
- Rieky Tisa, Bodrog a Latorica, – rekreačné rybárstvo a vodáctvo
- Existencia rozvojových plôch pre podnikanie
- Podmienky pre rozvoj agroturistiky
- Existencia Zemplínskej vinnej cesty
- Pretrvávajúce vinohradnícke tradície
- Zachovaný folklór, náboženské tradície a remeslá
- Jestvujúce rozvojové štúdie
- Úspešné fungovanie Bodrogtour n.o. a TIC v Kráľovskom Chlmcí
- Podmienky pre ovocinárstvo a poľnohospodársku výrobu

Slabé stránky

- Nedostatočne rozvinuté služby v CR
- Absencia komplexných turistických produktov s prepojením na susedné regióny (aj na území Maďarskej republiky s celoročnou prevádzkou)
- Málo turisticky značených chodníkov a cyklotrás
- Absencia doplnkových služieb pre návštevníkov
- Absencia združení CR a produktov v CR
- Absencia spoločných marketingových aktivít
- Nedostatočná propagácia územia
- Málo možností celoročného kultúrneho vyžitia
- Nevybudované zariadenia pre aktívny oddych
- Nevyužívanie miestnych zdrojov
- Chýbajúca infraštruktúra pre CR
- Nevysporiadanosť pozemkov
- Nedostatok miestnych investícií
- Nedostatočná spolupráca medzi podnikateľmi v CR
- Nepripravenosť plôch pre investorov
- Nedobudovaný informačný systém CR
- Úhorom ležiaca pôda, neudržiavané trvalé porasty
- Nedostatočná spolupráca medzi jednotlivými sektormi, subjektmi a záujmovými skupinami

Príležitosti

- Rozvoj cezhraničnej spolupráce
- Podpora regionálneho marketingu
- Vybudovanie turistickej infraštruktúry – čerpanie finančných prostriedkov z Programu rozvoja vidieka
- Realizácia projektov v rámci programu cezhraničnej spolupráce SK-HU, SK-HU-RO-UA
- Rozšírenie parkovísk
- Rast významu sektoru CR
- Rozšírenie ubytovacích možností
- Podpora rozvoja agroturistiky
- Financovanie CR z fondov EÚ
- Dostatok voľných plôch na oddych

Ohrozenia

- Nedocenenie významu agroturistiky
- Demotivujúce podnikateľské prostredie
- Silná konkurencia z Maďarska
- Nedobudovanie podnikateľskej infraštruktúry a následne nevybudovanie služieb CR
- Pokles aktívneho cestovného ruchu
- Nezájem investorov o územie
- Nedobudovanie cestnej siete vrátane obchvatov a nových mostov
- Nedostatok odborného personálu
- Zásah prírodných živlov a výrazné zmeny klimatických podmienok
- Nezdjednotenie cieľov v regióne

- Využitie štátnej podpory smerovania investícií do zaostalých regiónov
- Zručnosť a tradícia vo výrobe vín
- Zachovalosť diverzity a rozmanitosti prírodného, kultúrneho a historického dedičstva
- Zachovanie kultúrneho rázu krajiny obhospodarovaním pôdy
- Potenciál pre vybudovanie strediska sústredeného CR
- Stagnácia prihraničnej spolupráce
- Nedosiahnutie konsenzu medzi majiteľmi pozemkov a investormi
- Vyludňovanie regiónu
- Nezáujem nezamestnaných o prácu
- Nízka vnímavosť obyvateľstva k potrebám turistov
- Nepochopenie významu poľnohospodárstva pri krajinotvorbe
- Nezdravý konkurenčný boj o zákazníka

SWOT analýza - EKONOMIKA VIDIEKA:

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • pomerne silné zastúpenie terciárnej sféry v ekonomike • ekonomické aktivity viazané na miestny prírodný a ľudský potenciál • výrazný nárast kvality vína vyrobeného z miestnej produkcie 	<ul style="list-style-type: none"> • málo drobných spracovateľských a výrobných prevádzok (spracovanie ovocia a zeleniny, tradičné remeslá, stolárstvo a pod.) • málo prevádzok služieb • absencia sociálnych podnikov • sivá ekonomika
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • možnosti zriadenia menších výrobných prevádzok na zhodnocovanie miestnych zdrojov • využívanie štátnych podporných programov pre MSP • využívanie štátnych podporných programov pre živnostníkov 	<ul style="list-style-type: none"> • blokovanie podnikateľských aktivít zo strany fungujúcich subjektov • obavy z konkurencie • zvýšené riziko ekologickej zaťaženia prostredia pri činnosti väčšieho množstva malých prevádzok

SWOT analýza - POĽNOHOSPODÁRSTVO:

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • rozloženie rastlinnej a živočíšnej výroby zhruba kopíruje možnosti vyplývajúce zo zloženia a druhov poľnohospodárskej pôdy • udržiavanie tradície pestovania hrozna a výroby vína • nárast počtu súkromne hospodáriacich roľníkov • ochota zavádzať agroenvironmentálne výrobné postupy a zásady životných podmienok zvierat 	<ul style="list-style-type: none"> • útlm živočíšnej výroby • nedostatočné využívanie TTP na chov • zastaraný strojový park v sektore • vysoké vstupné náklady, nízke odbytové ceny • malý podiel druhovýroby • málo rozvinuté pestovanie biopotravín • absencia predajní miestnych poľnohospodárskych produktov • klesajúci záujem mladých o štúdium na strednej poľnohospodárskej škole, resp. na poľnohospodárskych učilištiach

Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • možnosti čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ na poľnohospodársku činnosť a na diverzifikáciu smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam • užšia spolupráca s Ústavom agroekológie pri zavádzaní nových agrotechnických postupov, pri pestovaní a výrobe biopotravín a pri pestovaní energetických rastlín (ozdobnica čínska a pod.) 	<ul style="list-style-type: none"> • silná závislosť o vývin počasia • cenové turbulencie na trhoch s poľnohospodárskymi komoditami

SWOT analýza - LESNÉ HOSPODÁRSTVO:

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • poľovníctvo - kvalitné poľovnícke revíry s trofejovou zverou • rozvojové projektové zámery pre využívanie dendromasy ako OZE - • dobré odborné spravovanie lesov hlavne zo strany najväčšieho majiteľa Lesy SR, š.p. 	<ul style="list-style-type: none"> • zastaraná technika u dodávateľov prác pre Lesy, š.p. (fyzické osoby) • nekoordinovanosť postupov pri obhospodarovaní lesov a ťažbe dreva medzi jednotlivými vlastníkmi • menej kvalitné a menej udržiavané lesné cesty

Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • rastúci záujem o dendromasu ako obnoviteľný zdroj energie • nárast záujmu o drevo ako prírodný stavebný a výrobný materiál 	<ul style="list-style-type: none"> • možné kalamitné výskyty škodcov • klimatické zmeny -stále častejšie a početnejšie ničivé víchrice

SWOT analýza - OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE:

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • silný energetický potenciál slnečnej energie • potenciál pre pestovanie energetických rastlín • dostatok dendromasy a fytomasy • dostatok disponibilných pozemkov na pestovanie fytomasy, na zalesnenie 	<ul style="list-style-type: none"> • nevyužívanie dendromasy • nevyužívanie OZE • vysoké finančné vstupy na využívanie OZE (nákup a inštalácia slnečných kolektorov,...) • závislosť od prírodných a poveternostných podmienok

Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • možnosti dotácií z environmentálneho fondu • štátna a súkromná podpora na využívanie OZE • možnosti čerpania finančných príspevkov zo štrukturálnych fondov a cez iniciatívy Spoločenstva 	<ul style="list-style-type: none"> • administratívne prekážky pri schvaľovaní projektov a uzatváraní zmlúv o odbere elektrickej energie do rozvodných sietí z bioplynových staníc • prekážky zo strany monopolných výrobcov a dodávateľov energií

2.3. Ciele rozvoja vidieka Medzibodroží

Subregión Medzibodrožie sa vyznačuje veľmi vysokou mierou nezamestnanosti. Osobitným problémom sa javí permanentný nárast počtu dlhodobo nezamestnaných osôb s nízkym stupňom vzdelania alebo bez vzdelania. V súlade s globálnymi trendmi je územie postihnuté migráciou obyvateľstva do rozvíjajúcich sa a prosperujúcich urbanizovaných celkov v rámci Slovenska ale aj v zahraničí.

Najväčším problémom je ekonomický úpadok riedko osídlených vidieckych území, ktoré sa postupne vyľudňujú a ich populácia starne. Stratégia rozvoja vidieka si kladie za cieľ zlepšenie kvality života na vidieku, ktorého predpokladom je sociálno-ekonomický rast v podmienkach trvalo udržateľného rozvoja. Hlavnou úlohou je stanoviť také mechanizmy, ktoré zastavia negatívne demografické trendy a podnietia hospodársky a sociálny rast založený na primárnom využívaní miestnych zdrojov (ľudských, surovinových). Je pri tom nevyhnutné dávať dôraz na zachovanie hodnotného prírodného a kultúrneho dedičstva vidieckej krajiny, ktoré bude možné zúročiť formami vidieckeho turizmu.

Globálny cieľ

Zvyšovanie kvality života v subregióne Medzibodrožie a rast konkurencieschopnosti prostredníctvom využívania lokálnych zdrojov pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.

Problémy a príležitosti

Nízka hustota obyvateľstva vo vidieckych sídlach, stagnujúca ekonomika, založená na produkcii primárnych surovín, starnúce obyvateľstvo, komplikujú zabezpečovanie kvalitných verejných služieb a vytváranie udržateľných a dobre platených miest.

Osvedčeným modelom z krajín EÚ je vytváranie miestnych združení (verejných i súkromných) s cieľom spravovať spoločné služby všeobecného záujmu v oblasti zásobovania vodou, energiou, v oblasti dopravy, odpadového hospodárstva, vzdelávania, správy sociálnych, zdravotných a voľnočasových zariadení. Príkladmi takýchto organizácií na území kraja sú niektoré mikroregionálne združenia, ktoré si spoločne zabezpečujú separovaný zber odpadu či odkanalizovanie územia. Dopravná dostupnosť do centier zamestnanosti a služieb v regióne je kľúčovým faktorom ďalšieho rozvoja vidieckych sídiel.

Regióny dobre vybavené dopravným spojením môžu zabrániť úbytku obyvateľstva vysťahovaním, ba dokonca môžu stimulovať prisťahovanie na vidiek za lepšími životnými podmienkami. Dostupnosť sociálnych a vzdelávacích služieb, bioenergetická sebestačnosť a kvalitná IKT (informačné a komunikačné technológie) infraštruktúra je v kontexte udržateľného vidieka nevyhnutnosťou. K zachovaniu a tvorbe nových pracovných miest je potrebné podporovať diverzifikáciu činností na vidieku, odbornú prípravu a celoživotné vzdelávanie.

Hlavné princípy rozvoja

Konkurencieschopnosť vidieckych oblastí je závislá od modernizácie a propagácie kvality za predpokladu využívania cenného prírodného potenciálu, kultúrneho a architektonického dedičstva.

Hlavnými impulzmi rozvoja vidieckeho hospodárstva je podpora malých podnikov, investície do strojov, zariadení a odbornej prípravy.

Dôležitým nástrojom pre výmenu skúseností, ako aj zabezpečenie toku tovarov a služieb, je vytváranie sietí.

Vytváranie verejno-súkromných partnerstiev bude nevyhnutné pre zabezpečenie určitých typov verejných služieb (budovanie infraštruktúry).

Poľnohospodárska výroba sa bude musieť zamerať na diverzifikáciu a produkciu vysokokvalitných ekologických výrobkov.

Vidiecky turizmus je významným nástrojom trvalo udržateľného rozvoja na vidieku, nakoľko podporuje územné hospodárstvo, vytvára pracovné príležitosti a rešpektuje životné prostredie.

Obnoviteľné zdroje energie predstavujú významný potenciál pre rozvoj vidieckych regiónov. Výhodami ich spracovania je energetická sebestačnosť, priateľnosť k životnému prostrediu a tvorba nových pracovných príležitostí.

Informačné a telekomunikačné technológie sú nevyhnutnosťou z pohľadu budúceho rozvoja horšie dostupných regiónov. V rámci stratégie ich vnímame ako horizontálnu prioritu, významnú vo všetkých sektoroch vidieckeho hospodárstva, nevynímajúc orgány verejnej a štátnej správy.

Na základe analýz vidieckeho prostredia KSK a znalosti európskych trendov rozvoja vidieka stanovujeme nasledovné strategické ciele v jednotlivých tematických oblastiach, ktoré povedú k napĺňaniu globálneho cieľa Stratégie rozvoja vidieka KSK.

Strategické ciele tematických oblastí

Na základe analýz vidieckeho prostredia Košického samosprávneho kraja, realizovaných v rámci Stratégie rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja (2007), informáciach o európskych trendoch rozvoja vidieka a analýzy záujmového subregiónu stanovujeme nasledovné strategické ciele v jednotlivých tematických oblastiach, ktoré povedú k napĺňaniu globálneho cieľa Stratégie rozvoja vidieka KSK a Stratégie rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie.

Tabuľka č. 31: **Strategické ciele tematických oblastí rozvoja subregiónu**

Sektor	Strategický cieľ
Životné prostredie	Zlepšenie podmienok ochrany prírodného prostredia; vytvorenie podmienok pre zhodnotenie rozvojového potenciálu subregiónu z pohľadu CR
Osídlenie a sídla	Zlepšenie infraštruktúry bývania a občianskej infraštruktúry v podmienkach vidieckeho osídlenia
Ľudské zdroje	Zvýšenie miery zamestnanosti a kvality pracovnej sily v subregióne
Ekonomika vidieka	Zvýšenie diverzifikácie ekonomiky subregiónu prostredníctvom podpory podnikania, založeného na využití prevažne lokálnych zdrojov
Poľnohospodárstvo	Prostredníctvom enviropoľnohospodárstva prispievať k udržateľnému rozvoju vidieka
Lesné hospodárstvo	Zvýšenie konkurencieschopnosti lesného hospodárstva a udržanie kvality prírodného prostredia a krajiny
Vidiecky turizmus - cestovný ruch	Úspešné zviditeľnenie subregiónu v medzinárodnej konkurencii produktov cestovného ruchu
Obnoviteľné zdroje energie	Zníženie závislosti od dovozu primárnych energetických surovín (zemný plyn, ropa, uhlie) a rast ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti subregiónu

Zdroj: Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja, 2007

2.4. Stanovenie špecifických cieľov a opatrení stratégie rozvoja

Rozvojová oblasť: **Životné prostredie**

Špecifický cieľ	Opatrenie
1. Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny	1.1. Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny
2. Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v subregióne Medzibodrožie	2.1. Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky, resp. trvalo udržateľného turizmu
3. Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry	3.1. Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry
	3.2. Zefektívnenie nakladania s odpadmi

Rozvojová oblasť: **Osídlenie a sídla**

Špecifický cieľ	Opatrenie
1. Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia	1.1. Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel
	1.2. Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu
2. Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore	2.1. Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev
	2.2. Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí
3. Vybudovanie rozvojovej osi Trebišov – Kráľovský Chlmec	3.1. Rozvoj dopravnej infraštruktúry vybudovaním cestného dopravného prepojenia cez obec Zemplín.
	3.2. Integrácia dopravného prepojenia Trebišov – Kráľovský Chlmec do projektu: „Hať pri Ladmovciach –Zemplíne na rieke Bodrog“.
	3.3. Vybudovanie dopravnej vodnej cesty na rieke Bodrog

Rozvojová oblasť: **Ľudské zdroje**

Špecifický cieľ	Opatrenie
1. Zvýšenie zamestnateľnosti v záujmovom území	1.1. Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva
	1.2. Zapájanie nezamestnaných zo znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života
	1.3. Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnateľnosti

2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku	2.1. Prispôsobovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám
	2.2. Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami vidieka
3. Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov, realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik	3.1. Posilnenie kapacít vidieka na využitie podporných prostriedkov na realizáciu miestneho rozvoja
	3.2. Zintenzívnenie medziobecnej spolupráce

Rozvojová oblasť: **Ekonomika vidieka**

Špecifický cieľ	Opatrenie
1. Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti	1.1. Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej výroby a lesovýroby
	1.2. Podpora rozvoja služieb a obchodu
	1.3. Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania
2. Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku	2.1. Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné
	2.2. Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry
	2.3. Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov

Rozvojová oblasť: **Poľnohospodárstvo**

Špecifický cieľ	Opatrenie
1. Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva	1.1. Efektívna exploatácia výrobných základne-pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie a pozemkové úpravy
	1.2. Uplatňovanie agroenvironmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat
2. Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva	2.1. Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti
	2.2. Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom
3. Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva	3.1. Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore
	3.2. Podpora odbytu agrokomodít

Rozvojová oblasť: **Lesné hospodárstvo**

Špecifický cieľ	Opatrenie
1. Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora	1.1. Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva
	1.2. Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov
	1.3. Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva
2. Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy	2.1. Prvé zalesnenie nelesnej pôdy
	2.2. Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín
	2.3. Lesnícko -environmentálne činnosti
	2.4. Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení

Rozvojová oblasť: **Vidiecky turizmus**

Špecifický cieľ	Opatrenie
1. Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov	1.1. Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho produktu vidieckeho turizmu
	1.2. Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu v kraji
	1.3. Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v pilotných územiach
2. Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu	2.1. Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky
	2.2. Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie
	2.3. Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov

Rozvojová oblasť: **Obnoviteľné zdroje energie**

Špecifický cieľ	Opatrenie
1. Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie	1.1. Program výroby energetických plodín
2. Využitie slnečnej energie a bioplynu	2.1. podpora výroby elektrickej energie a tepla zo slnečnej energie a bioplynu

2.4.1. Životné prostredie

Špecifický cieľ 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny

Klimatické zmeny, nedostatok zrážok, značné odčerpávanie vody a zlé manažovanie vodných tokov a kanálov môžu spôsobiť, že za pár rokov sa na území Východoslovenskej nížiny začne vytvárať púšť. Situácia s vodou na Zemplíne je vážna. Zrážky v okresoch Michalovce, Trebišov a v Medzibodroží poklesli ročne o viac ako 10 percent. Vodohospodári a poľnohospodári majú navyše problémy s udržaním vody v regióne. Môžu za to nekonceptné vodohospodárske úpravy kanálov, ešte z čias bývalého režimu.

Východoslovenská nížina je prepojená s celým povodím Tisy. Prvá púšť je v tomto povodí, len 50 až 60 kilometrov od hranice v MR. Celé povodie Tisy sa tiež odvodňovalo. Medzibodrožie je súčasťou tohto regionálneho ekosystému. Degradáčne procesy pravdepodobne budú pokračovať. V Medzibodroží a v Použí už vyschli viaceré mokrade a menšie potoky. Suchá pôda a náhle privalové dažde potom spôsobujú záplavy.

Vodohospodárske úpravy, ktoré sa spravili v minulosti, odčerpávajú desiatky miliónov kubíkov vody, ktorá potom v krajine chýba, keď je nedostatok vody. To následne spôsobuje prehrievanie celého Zemplína.

Opatrenie 1.1: Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny

Aktivity:

- Regulácia miestnych potokov a vybudovanie vodných nádrží vhodných na chov vodného vtáctva a vybudovanie rybného hospodárstva
- Výsadba stromov a zalesnenie málo úrodných – poľnohospodársky nevyužívaných plôch
- Podporovať systémy hospodárenia, ktoré rešpektujú ochranu životného prostredia a špecifický charakter krajiny
- Pravidelná údržba vodných tokov a plôch
- Zabránenie šíreniu invázných rastlín ich odstraňovaním
- Výrub náletových drevín
- Zachovanie resp. obnova prirodzeného vodného režimu
- Zabránenie znečisteniu vôd a ich eutrofizácii
- Zamedzenie postupného zazemňovania mŕtvych ramien a stojatých vôd

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v subregióne

Medzibodrožie je veľmi bohaté na originálne prírodné hodnoty. Tieto skutočnosti prinášajú aj niektoré obmedzenia, ktoré bude treba rešpektovať pri ekonomických a sociálnych aktivitách, čo v niektorých prípadoch môže vyvolať aj negatívne postoje miestneho obyvateľstva. Avšak chránené prírodné dedičstvo možno, napriek určitým limitom niektorých činnosti zhodnocovať v prospech rozvoja ekoturizmu a trvalo udržateľného turizmu. Je potrebné posilniť environmentálne povedomie a lokálpatriotizmus miestneho obyvateľstva – poznať a chrániť miestne „poklady“.

Opatrenie 2.1: Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky, resp. trvalo udržateľného turizmu

Aktivity:

- Príprava a vydávanie publikácií a ďalších foriem informovanosti verejnosti
- Vybudovanie náučných chodníkov v chránených oblastiach
- Spracovať propagačné materiály o kultúrnom a prírodnom dedičstve pre turistiku

Špecifický cieľ 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry

Opatrenie 3.1: Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry

V nastavujúcom období zvýšenú pozornosť bude treba venovať nakladaniu s odpadovou vodou. Vyriešiť kanalizácie, resp. miestne čistenie odpadových vôd pomocou malých domácich čističiek. V súčasnosti mnohí nezodpovední z miestneho obyvateľstva si zvolia "lacné" riešenie - vypúšťanie neupravených odpadových vôd pomocou ponorných čerpadiel do záhrady, miestnych kanálov, dažďovej kanalizácie, na ulicu alebo dokonca aj do studní.

Aktivity:

- Vybudovať kanalizačnú sieť, resp. využívanie alternatívnych spôsobov čistenia odpadových vôd v menších sídlach
- Zvýšiť kontrolu zo strany obecných a štátnych orgánov pri povoľovaní prevádzkovaní stavieb
- Formou rôznych cielených podujatí zvýšiť úroveň environmentálneho vedomia obyvateľov
- Prostredníctvom projektov zabezpečiť finančné prostriedky na revitalizáciu toku riečok Ticce a Karča

Opatrenie 3.2: Zefektívnenie nakladania s odpadmi

Zber a odvoz tuhého komunálneho odpadu zabezpečujú: Fura s.r.o. a Združenie pre separovaný zber Zemplín. V podmienkach obcí subregiónu treba zabezpečiť likvidáciu divokých skládok a rekultiváciu starých skládok. Vyriešiť likvidáciu biologicky rozložiteľného odpadu. Vybudovanie zberných dvorov pre kompostovateľný odpad. Zamedzenie „exportu“ odpadu do susedných katastrov.

Aktivity:

- Zaviest' účinné nástroje na zamedzenie tvorby divokých skládok vo všetkých obciach subregiónu, zvýšiť kontrolu a osvetu občanov – cielená propagácia efektívneho nakladania s odpadmi
- Uzatváranie a rekultivácia skládok vo všetkých obciach subregiónu
- Zabezpečiť účinný separovaný zber odpadu vo všetkých obciach, s čo najväčším počtom separovaných zložiek (papier, sklo, plasty, kovy a biologicky rozložiteľný odpad)
- Vybudovať spoločné kompostoviská a zberné dvory, rozšíriť počet zberových miest na odber odpadu s obsahom nebezpečných látok

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Životné prostredie:

Operačný program Životné prostredie, Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013, Regionálny operačný program, LIFE + , Environmentálny fond, Recyklačný fond.

2.4.2. Osídlenie a sídla

Špecifický cieľ 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia

Opatrenie 1.1: Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel

Aktivity:

- Zvýšenie štandardu existujúcich športových areálov v obciach subregiónu (sociálne zázemie – toalety, sprchy, šatne, tribúny)
- Vytvorenie databázy voľných plôch a objektov pre podnikanie
- Spracovanie integrovanej koncepcie služieb CR v subregióne
- Výstavba obecných sociálnych bytov
- Dobudovanie voľnočasových zariadení a ihrísk pre deti a mládež (detské ihriská, športové ihriská, fitness centrá, internetové a klubové miestnosti)

Opatrenie 1.2: Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu

Aktivity:

- Podpora projektov obnovy dediny a kultúrno-historického dedičstva. (Rákocziho kaštieľ v Borši, Župný dom v obci Zemplín, Kúria vo Viničkách, kaštieľ v Bieli, reformovaný kostol vo Svätuštiach, kostol v Bare, zrúcaniny hradu vo Veľkom Kamenci a v Kráľovskom Chlmci a pod.)
- Podpora projektov stavieb s typickými regionálnymi architektonickými prvkami, s využívaním miestnych stavebných materiálov (kameň, drevo)
- Na základe schválených ÚPD podporiť krajinotvorbu v rámci katastrálnych území obcí podľa spracovaných krajinoekologických plánov

Špecifický cieľ 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore

Územie subregiónu Medzibodrožie má vysoký potenciál pre rozvoj cestovného ruchu. Rozšírenie a skvalitnenie služieb, zachovanie tradícií a zhodnocovanie miestneho potenciálu vytvorí všetky predpoklady pre diverzifikáciu ekonomických aktivít pri dodržaní všetkých atribútov trvalo udržateľného rozvoja územia. Obce sa tak stanú atraktívnymi nielen pre turistických návštevníkov a pre miestnych obyvateľov môžu poskytnúť aj pracovné uplatnenie.

Opatrenie 2.1: Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev

Aktivity:

- Využitie existujúcich nevyužitých budov (napr. bývalá škola v obci Viničky) pre sociálne účely, pre zdravotnícke a výchovné účely a pre rozvoj voľnočasových aktivít
- Organizovať súťaž „Najkrajšia obec Medzibodrožia“, podporiť skrášľovanie obcí, organizovanie súťaží o najkrajšiu predzáhradku, resp. najkrajšiu kvetinovú výzdobu dom

Opatrenie 2.2: Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí

Aktivity

- Využitie hydropotenciálu rieky Bodrog (hať, rozvoj vodnej cesty, prístav v obci Ladmovce v sekundárnom prepojení na cestovný ruch. Vybudovanie priemyselnej zóny na zhodnocovanie výrobkov veľkej hmotnosti v prepojení na prístav a na nákladnú lodnú dopravu – so špecifikáciou nadrozmernosti a vysokej hmotnosti – závod na výrobu malých lodí, člnov – vybudovanie suchého doku – malá lodenica ako je to napr. v Komárne. Výhodou sú nízke prepravné náklady v prepojení na železničnú širokorozchodnú trať a vybudovanie cestného prepojenia medzi obcou Zemplín a Ladmovce (po korune uvažovanej hate, budúcej vodnej elektrárne Zemplín -Ladmovce) ako perspektívnej rozvojovej osi Trebišov - Kráľovský Chlmec.
- Pre spoločenské, kultúrne a športové využitie sa ponúka využitie areálu kameňolomu (haldy skrývkovej zeminy) pod kopcom Somoš - Bábahegy pri obci Ladmovce.
- Možnosť využitia termálneho prameňa pre rekreačné a turistické účely v obci Borša. Tokajské rekreačno-turistické centrum Borša, vrátane termálneho kúpaliska
- Zhodnotenie nevyužívaných budov na zriadenie malých obecných prevádzok
- Budovanie náučných chodníkov
- Prestavba časti rodinných domov a ďalších nevyužitých objektov na ubytovacie zariadenia cestovného ruchu (v subregióne je podľa posledného sčítania 1157 neobývaných domov)

Špecifický cieľ 3: Vybudovanie rozvojovej osi Trebišov – Kráľovský Chlmec

Opatrenie 3.1: Rozvoj dopravnej infraštruktúry vybudovaním cestného dopravného prepojenia cez obec Zemplín.

Opatrenie 3.2: Integrácia dopravného prepojenia Trebišov – Kráľovský Chlmec do projektu: „Hať pri Ladmovciach (Zemplíne) na rieke Bodrog“.

Opatrenie 3.3: Vybudovanie dopravnej vodnej cesty na rieke Bodrog

Aktivity:

- Získanie štatútu medzinárodnej vodnej dopravnej cesty
- Vytvoriť podmienky pre plavebnú prevádzku na rieke Bodrog
- V nadväznosti na koncepciu riešenia dopravy susedných regiónov MR a Ukrajiny v oblasti tranzitnej dopravy, treba riešiť dopravnú obslužnosť regiónu Medzibodrožia a Použia v dopravných ťahoch:
Solomonovo – Čierna – MR – Lácacséke (resp. Dámóc), Ricse – Kisvárd, Nyíregyháza
Solomonovo – Čierna – Kráľovský Chlmec - Slovenské Nové Mesto – Trebišov – Košice
Solomonovo – Čierna – Kráľovský Chlmec – Veľké Kapušany – Michalovce

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Osídlenie a výstavba:

Program rozvoja vidieka na programovacie obdobie 2007-2013,
Regionálny operačný program 2007 – 2013.

2.4.3. Ľudské zdroje

Nedostatok pracovných príležitostí spôsobuje v posledných rokoch vycestovanie obyvateľov za prácou buď do ekonomicky vyspelejších regiónov Slovenska, alebo do zahraničia. Vyššie zárobky v zahraničí spôsobujú tiež odliv kvalifikovaných pracovných síl, čo spôsobuje problémy miestnym podnikateľom. Stále viac rastie dopyt po kvalifikovaných robotníckych profesiách a po kvalifikovaných, schopných pracovných silách v službách.

Disponibilná pracovná sila zvyčajne nesplňa kvalifikačné predpoklady na zaradenie do pracovného procesu. Ide o skupinu dlhodobo nezamestnaných so základným vzdelaním so stratou pracovných návykov, ale často aj záujmu o pravidelné povinnosti.

Na základe analýzy možno konštatovať, že v sledovanom území najpočetnejšiu skupinu nezamestnaných tvoria vyučení (39 %) a uchádzači so základným vzdelaním (30 %). Tieto skupiny je potrebné výraznejšie zapájať do rekvalifikácií a do ďalších foriem celoživotného vzdelávania, vytvorenie si pracovných návykov a potrieb, tak aby si našli uplatnenie na trhu práce.

Projekty organizované Úradom práce sociálnych vecí a rodiny v Trebišove, určené pre skupinu dlhodobo nezamestnaných priniesli určitý efekt, v rokoch 2006 – 2008 klesol podiel tejto skupiny na celkovom počte nezamestnaných zo 64% (3357) na 44% (2136 osôb) – bližšie vid' tabuľka č. 18.

Program celoživotného vzdelávania bude potrebné cielene pripravovať aj pre ostatné marginalizované skupiny obyvateľstva mikroregiónov (hlavne ženy, ženy na materských dovolenkách a vekovú skupinu nad 50 rokov), ale aj pre zamestnávateľov a ich zamestnancov hlavne v terciárnej sfére (osobitne služby v cestovnom ruchu a doplnkových službách). Vytvorí sa tak predpoklad a priestor pre realizáciu nových nápadov a následne aj pre zaradenie sa do pracovného procesu, resp. aj pre tvorbu nových pracovných miest.

Špecifický cieľ 1: Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v subregióne Medzibodrožie

Ako vyplýva z analýzy, obce a mestá subregiónu Medzibodrožie vykazujú dlhodobo vysokú mieru nezamestnanosti presahujúcu okresný, krajský a celoslovenský priemer, v niektorých obciach presahujúcu aj 50%.

Podporou vzdelávania a podporu samozamestnávania môžeme vytvárať priaznivé prostredie pre tvorbu nových pracovných miest.

Opatrenie 1.1: Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva

Toto opatrenie sa vzťahuje predovšetkým na obce subregiónu, v ktorých sú plne organizované základné školy (vid' tabuľka. č. 16). Osobitný prístup k vyučovaniu žiakov zo znevýhodneného prostredia navrhujeme konzultovať a koordinovať na základe dohodnutých spoločných postupov vo všetkých školách (možnosť využitia Spoločného školského úradu v Kráľovskom Chlmci).

Aktivity:

- Stabilizácia siete základných škôl pri zachovaní kvality vyučovania
- Zaviesť, resp. zachovať projekty rómskych asistentov v ZŠ
- Rozvoj špeciálne zameraných predmetov a foriem výučby určených pre rómskych žiakov

- Vytváranie partnerstiev medzi školami, zriaďovateľmi a neziskovým sektorom na zefektívnenie vzdelávacieho procesu škôl s dôrazom na riešenie problémov marginalizovaných skupín
- Podpora individuálnych prístupov k žiakom a rozvoja alternatívnych foriem a nástrojov vyučovania s cieľom identifikovať a prehľbovať ich nadanie a rozvinúť kreativitu v myslení, podpora prístupu „škola hrou“
- Organizovanie vzdelávacích kurzov pre občanov rómskeho pôvodu s neukončenou školskou dochádzkou

Opatrenie 1.2: Zapájanie nezamestnaných z znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života

Jedným z nástrojov znižovania nezamestnanosti znevýhodnených skupín (nielen z rómskeho obyvateľstva) je rozvoj sociálneho podnikania, ktoré prostredníctvom počiatočného stimulu dokáže rozbehnúť výrobu takých produktov a služieb, ktoré by za normálnych okolností nemohli byť rozbehnuté.

Sociálne podnikanie ako vysoko inovatívny nástroj na znižovanie nezamestnanosti ľudí zo znevýhodnených skupín odporúčame zriadiť, resp. podporiť zriadenie takéhoto podniku hlavne mestách Kráľovský Chlmec a Čierna nad Tisou a v obciach Leles, Bol', Somotor, kde je v rámci subregiónu vyššia miera nezamestnanosti.

Aktivity:

- Organizovanie rekvalifikačných kurzov pre občanov rómskeho pôvodu bez odborného vzdelania
- Podpora spolupráce inštitúcií pracujúcich v oblasti integrácie príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít do spoločnosti s prihliadnutím na ich zaradenie na trh práce
- Podpora rozvoja sociálneho podnikania zo strany obcí, získavanie podnikateľov pre tvorbu sociálnych podnikov
- Zabezpečenie informačnej kampane o možnostiach sociálneho podnikania, vzdelávanie potenciálnych a existujúcich podnikateľov v oblasti sociálno-právnej, odbornej a v oblasti manažérskych zručností, získavanie podnikateľov na zakladanie sociálnych podnikov
- Využívanie programov úradu práce na tvorbu a zachovanie pracovných návykov
- Tvorba projektov rekvalifikácie a budovania kapacít na oživenie tradičných remesiel a tradičnej výroby, podpora odbytu výrobkov a služieb znevýhodnených skupín obyvateľstva
- Projekty na zvýšenie zamestnateľnosti prostredníctvom podpory samozamestnávania
- Súčinnosť a spolupráca škôl, obecných úradov, neziskových organizácií pri komunitných aktivitách (zriaďovanie zmysluplných komunitných centier v nevyužívaných obecných budovách)

Opatrenie 1.3: Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v subregióne Medzibodrožie

Kladie sa dôraz na preventívne opatrenia, ktoré je možné realizovať v úzkej súčinnosti so školami a v nadväznosti na programy a projekty ÚPSVaR v Trebišove. V subregióne je jeden inovačný pól rastu, dvanásť kohéznych pólov rastu s 15-mi plne organizovanými základnými školami, teda na jednu školu pripadajú len dve obce, čo je veľkou výhodou pri zabezpečení intenzívnej spolupráce s obyvateľmi obcí. Projekty by mali byť zamerané na vzdelávanie v

oblastiach, ktoré sú pre uplatnenie sa na trhu práce nevyhnutnosťou (napr. počítačová gramotnosť), pružne reagovať na nové trendy.

Aktivity:

- Podpora tvorby pracovných miest v malých podnikoch, predovšetkým začínajúcich podnikov formou školení najmä pre začatie podnikania
- Podpora tvorby nových pracovných miest formou samozamestnania a zamestnávania zo strany SZČO a malých zamestnávateľov formou školení najmä pre začatie podnikania
- Zlepšenie prístupu k zamestnaniu a predchádzanie nezamestnanosti prostredníctvom podpory podnikania, vytvárania podnikov vo väzbe na potreby trhu práce, regionálnych trhov práce
- Podpora podnikania založeného na reálnej štruktúre pracovnej sily v prepojenosti na aktívnu politiku trhu práce s podnikateľským prostredím
- Podpora projektov rozvoja ľudského kapitálu, zamestnanosti, udržania pracovných miest a vytvárania nových pracovných miest v prepojení na aktívne opatrenia na trhu práce
- Prehľbovanie vedomostí a zvyšovanie odborného prehľadu v oblasti agropotravinárstva, vodohospodárstva, rybníctva, lesníctva a turistiky - projekty odborného vzdelávania napr. v oblastiach drobného chovu zvierat a pestovania ovocia, zeleniny a kvetov, vrátane možností a odbytu
- Sprístupnenie internetu na základných školách pre verejnosť, vzdelávanie verejnosti v oblasti internetu a počítačovej gramotnosti hlavne strednej a staršej generácie
- Podpora a zachovanie tradičnej ľudovomelekej tvorivosti (výchova mladých k úcte k tradíciám, tradičné textilné výrobky – tkané, vyšívané, umelecké remeslá – vo všetkých obciach, folklórne spevácke skupiny)

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku Košického kraja

Z analýzy štatistických ukazovateľov ÚPSVaR vyplýva, že v subregióne najpočetnejšiu skupinu nezamestnaných tvoria uchádzači o zamestnanie so základným vzdelaním (30%) a vyučením (39%). Opatrenia a aktivity tohto špecifického cieľa budú zamerané predovšetkým na tieto skupiny, aby sa zvýšila ich možnosť zamestnať sa a zároveň aby sa zvýšila motivácia mladých uplatniť sa na miestnom trhu práce, a tak sa zastavil proces vyludňovania subregiónu.

Opatrenie 2.1: Prispôsobovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám

Na území subregiónu Medzibodrožie sú štyri stredné školy - Gymnázium v Kráľovskom Chlmcí, Spojená škola v Kráľovskom Chlmcí, SOUP v Pribeníku a SOŠ vo Viničkách. Ak majú stredné školy pružnejšie reagovať na miestne potreby vidieka, je žiaduce zvýšiť s nimi komunikáciu zástupcami verejnej správy a podnikateľského sektora. Zároveň bude potrebné vychádzať v ústrety stredným školám pri odbornom výcviku študentov. Vytvorí sa tak lepšia prepojenosť medzi školami a zamestnávateľmi a lepší predpoklad na pružnejšiu reakciu škôl na potreby praxe. Zvlášť veľkú pozornosť treba venovať zriadeniu a naplneniu

takých odborov, ktoré pokrývajú profesie žiaduce väčší počet odborníkov na pracovnom trhu – maliar, murár a pod.

Aktivity:

- Možnosť výuky a absolvovania praxe študentov u zamestnávateľov na vidieku
- Odborná príprava študentov v oblastiach, ktoré priamo súvisia s rozvojom subregiónu (remeslá, vrátane tradičných remesiel; cestovný ruch s dôrazom na rozvoj doplnkových služieb, vrátane vidieckeho cestovného ruchu; pôdohospodárstvo a ekologické hospodárenie s pôdou – pestovanie biopotravín, podnikanie,...) – využiť a naplniť kapacity SOŠ na území subregiónu

Opatrenie 2.2: Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami mikroregiónu

Program celoživotného vzdelávania bude potrebné cielene pripravovať nielen pre evidovaných nezamestnaných a marginalizované skupiny obyvateľstva, ale aj pre zamestnávateľov a ich zamestnancov hlavne v terciárnej sfére (osobitne v poľnohospodárstve služby cestovnom ruchu a v doplnkových službách). Vytvorí sa tak predpoklad a priestor pre realizáciu nových nápadov a následne aj pre zaradenie sa do pracovného procesu, resp. aj pre tvorbu nových pracovných miest.

Aktivity:

- Tvorba projektov celoživotného vzdelávania pre marginalizované skupiny obyvateľov na základe analýzy aktuálnych potrieb trhu práce, osobitne s uplatnením sa na území subregiónu
- Projekty celoživotného vzdelávania zamestnancov, rekvalifikácie pre obyvateľov so základným vzdelaním a vyučených, ktorí v súčasnosti tvoria najpočetnejšiu skupinu uchádzačov o zamestnanie

Špecifický cieľ 3: Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov na vidieku a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik

Opatrenie 3.1: Posilnenie kapacít subregiónu Medzibodrožie a využitie podporných prostriedkov na realizáciu miestneho rozvoja

Niektoré MR na území subregiónu Medzibodrožie viacročné skúsenosti v spolupráci na úrovni obecných samospráv (Tarbucka, Rozvojové partnerstvo, Trojhoričie ...). Vo väčšine prípadov nemajú však vypracované spoločné rozvojové dokumenty (PHSR, urbanistické štúdie a pod.). Ešte nepriaznivejšia je situácia v rozvoji intenzívnejšej spolupráce v rámci verejno - súkromných partnerstiev, na ktorých je postavený prístup Leader. Prípravu územia na uplatňovanie tohto prístupu treba realizovať postupne:

- prehodnotiť funkčnosť a úspešnosť jednotlivých MR. Po spoločných rokovaníach, sformovaní okruhov spolupráce zlúčiť niektoré MR resp. obce z MR, ktoré dlhodobo nevykazujú žiadnu aktivitu pridružiť do fungujúcich MR
- zintenzívnenie spolupráce v rámci MR, iniciácia a pomoc obecných samospráv pri kreovaní neziskových organizácií a získavanie súkromného sektora pre spoločné aktivity
- rokovania s ďalšími potenciálnymi partnermi, aby územie splnilo základné kritériá na tvorbu MAS
- vypracovanie spoločnej integrovanej stratégie rozvoja územia.

Aktivity:

- Servis (poradenstvo, tvorba, projektov, podporná administratíva) pre projekty Programu rozvoja vidieka
- Iniciácia a podpora tvorby subjektov neziskového sektora a tvorba partnerstiev
- Sériá pracovných a informačných stretnutí s cieľom získať ľudí pre prístup Leader, teda pre tvorbu partnerstiev a na prípravu a implementáciu spoločných projektov
- Zapojenie MR do Projektu Ikarus – príprava manažérov a budovanie odborných kapacít pre MR, písanie projektov a manažovanie celého územia MR

Opatrenie 3.2: Zintenzívnenie medziobecnej spolupráce

Pri uplatňovaní politiky miestneho rozvoja je dôležitá spolupráca obcí, hlavne v oblasti regionálneho rozvoja. Spoločným riešením a koordinovaním činností pri zabezpečovaní trvalo udržateľného rozvoja územia mikroregiónu sa dosiahne synergický efekt a aj menšie obce budú môcť zrealizovať aktivity, ktoré by samostatne z finančných aj kapacitných dôvodov nezvládli. Dôsledne realizovať program LEADER - založenie MAS v mikroregiónoch Medzibodrožia.

Aktivity:

- Informačné kampane o spolupráci medzi obcami
- Vzdelávanie a poradenstvo na organizáciu spolupráce medzi obcami
- Propagovanie dobrých skúseností v oblasti spolupráce medzi obcami

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Ľudské zdroje:

Zdroje Košického samosprávneho kraja, zdroje obcí

Zdroje podnikateľských subjektov

Operačný program vzdelávanie

Operačný program zamestnanosť a sociálna inklúzia

Národný strategický plán rozvoja vidieka

Národný vzdelávací fond (EU)

Program Leonardo da Vinci

Podniky, vrátane malých a stredných

Úrady práce, školské úrady, sociálni partneri a komory, miestne a regionálne inštitúcie,

Neziskové, dobrovoľné a nevládne organizácie

Zdroje štátneho rozpočtu (národné programy)

Zdroje z medzinárodných inštitúcií (Svetová banka a pod.)

2.4.4. Ekonomika vidieka

Vývoj zamestnanosti v priebehu roku 2008, podobne ako v predchádzajúcich, ovplyvňovala predovšetkým ekonomická situácia v regióne. Pravidelné znižovanie ekonomickej sily firiem v regióne priamo ovplyvňoval stav nezamestnanosti. Globálne sa rozširujúca finančná kríza negatívne zasiahla podniky, čo vedie k zníženiu zamestnanosti.

Väčšina zamestnaných dochádza za prácou mimo svojho bydliska do miest Čierna nad Tisou a Kráľovský Chlmec, alebo mimo subregión do Veľkých Kapušian, Trebišova a do Košíc. Ak sa využijú možnosti, ktoré sa pre Slovensko ako členský štát EÚ vytvárajú v rámci programovacieho obdobia 2007 – 2013 a využije sa miestny prírodný, hospodársky a ľudský potenciál, zabezpečí sa diverzifikácia a rast konkurencieschopnosti subregiónu, a teda aj stabilizácia a rast počtu pracovných miest a spomalí sa proces vyľudňovania vidieka.

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Opatrenie 1.1: Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej výroby a lesovýroby

Situácia v poľnohospodárstve subregiónu Medzibodrožie je podobná, ako na ostatných častiach kraja. Poľnohospodárska výroba je málo diverzifikovaná. Rastlinná výroba sa orientuje na pestovanie obilnín, olejní, zrnín a na vínnu révu, v malej miere na pestovanie ovocia. V živočíšnej výrobe je prvovýroba orientovaná hlavne na hovädzí dobytok, ošípané a hydinu. Táto orientácia nepredpokladá tvorbu vyššej pridanej hodnoty priamo na vidieku.

Čisté ovzdušie vytvára dobré predpoklady pre pestovanie liečivých rastlín a farmaceutických plodín, ale aj ostatných ekopotravín, ktoré sú stále vyhľadávanejšie. Ponuka regionálnych produktov a špecialít, by pritom mohla byť zaujímavým artiklom pre domácich a zahraničných návštevníkov subregiónu. Rovnako sa žiada rýchlejšie zareagovať na požiadavky trhu v iných sektoroch – napr. rastúci záujem o okrasné rastliny a stromčeky a pod.

Aktivity:

- Podpora pri budovaní mraziarní, konzervární, lisovní pre malé množstva produkcie a na skrátenie vinobraneckej doby zberu a spracovania polotovarov
- Podpora pri budovaní obecných, verejných skladovacích priestorov pre poľnohospodársku výrobu
- Podpora regionálnych produktov, zriaďovanie predajných bodov v najnavštevovanejších lokalitách subregiónu
- Realizácia projektu „Priemyselný park Kráľovský Chlmec“ a „Priemyselný park Veľký Kameneč“
- Reštrukturalizácia kapacít prekládkovej stanice v Čiernej nad Tisou – budovanie hnedých parkov v predmetnej lokalite
- Dôsledná realizácia dohodnutých parametrov prepravy Nákladného terminálu (TKD), t.j. 30-násobný nárast objemu dopravy oproti súčasnému stavu cez Dobrú smerom na Jadrán
- Podpora prvovýrobcov pri prechode na ekologické a alternatívne poľnohospodárstvo
- Nevyužitú poľnohospodársku pôdu využiť na výrobu alternatívnej energie (biopalív)

Opatrenie 1.2: Podpora rozvoja služieb a obchodu

Aktivity:

- Podpora konkurencieschopnosti MSP (malé a stredné podnikanie) pre tradičnú, malokapacitnú produkciu špecifickej charakteristiky. Presadenie sa na domácom trhu so značkou kvality domáceho produktu (domáci chlieb, domáce víno, domáce špeciality z produkcie subregiónu)
- Pripraviť mechanizmus podpory pre MSP z úrovne KSK tak, aby boli zvýhodnení výrobcovia a producenti domácich produktov
- Prehĺbiť spoluprácu MSP medzi podnikateľskými subjektmi zo subregiónu Medzibodrožie, MR a UR.

Opatrenie 1.3: Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania

Môžeme pozorovať trend starnutia populácie, odchod mladej a strednej generácie za prácou do miest a rozvinutejších regiónov, resp. do zahraničia a následné vyľudňovanie vidieka, predlžovanie vekovej hranice na odchod do dôchodku, čím sa menia rodinné vzťahy a možnosti riešenia rodinných situácií v starostlivosti o najstarších členov rodiny. Dopyt po širšej škále sociálnych služieb v subregióne je stále väčší. Jedným z riešení nepriaznivej situácie v zamestnanosti obyvateľov mikroregiónov je rozvoj sociálneho podnikania, ktoré môže byť financované z Európskeho sociálneho fondu. Nový zákon o sociálnych službách priamo nabáda obce a mesta k takýmto aktivitám.

Aktivity:

- Nevyužívané obecné budovy zrekonštruovať a prebudovať na zariadenia sociálnych služieb
- Podpora prevádzky sociálnych zariadení
- Podpora budovania a prevádzky spoločných agentúr sociálnych služieb (opatrovateľská a prepravná služba, spoločné stravovanie a pod.)

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

Dňa 5. júla 2008 nadobudla platnosť Dohoda medzi vládou SR a Kabinetom ministrov Ukrajiny o výstavbe nového cestného hraničného priechodu. V predmetnej bilaterálnej Dohode sa strany zaviazali zabezpečiť investičnú prípravu infraštruktúry, v lehote do 3 rokov, odo dňa nadobudnutia platnosti tejto dohody.

Slovensko a Ukrajinu, by mal nový cestný hraničný priechod Čierna – Solomonovo spájať od roku 2011.

V rámci prípravy treba zabezpečiť všetky infraštruktúry na realizáciu predmetného priechodu so zvláštnym zreteľom nato, že po vstupe MR a SR do Schengenského priestoru, v dôsledku niekoľkonásobného nárastu počtu tranzitných motorových vozidiel, už v súčasnosti vzniká neúnosná dopravná situáciu na území mesta Kráľovský Chlmec a v susednej obci Pribeník, v smere od štátnej cesty č. I/79 a 555 do MR cez obec Lácacséke.

V nadväznosti na koncepciu riešenia dopravy susedných regiónov MR a Ukrajiny v oblasti tranzitnej dopravy, treba riešiť dopravnú obslužnosť regiónu Medzibodrožia a Použia v dopravných ťahoch:

Solomonovo – Čierna – MR – Lácacséke (resp. Dámóc), Ricse – Kisvárda, Nyíregyháza
Solomonovo – Čierna – Kráľovský Chlmec - Slovenské Nové Mesto – Trebišov – Košice
Solomonovo – Čierna – Kráľovský Chlmec – Veľké Kapušany – Michalovce

Je nutné vybudovať nové cestné obchvaty, nový most cez rieku Bodrog - dopravné prepojenie Svätá Mária – Zemplín – Trebišov.

Opatrenie 2.1: Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné póly rastu

Aktivity:

- Zabezpečovanie prístupu k pozemkom, turistickým atraktivitám a zariadeniam CR rekonštrukciou a budovaním účelových komunikácií a cyklotrás
- Z úrovne KSK vypracovať projekt riešenia dopravy na území subregiónu Medzibodrožie
- Podpora modernizácie infraštruktúry pre potreby verejnej dopravy (zastávky)

Opatrenie 2.2: Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry

Aktivity:

- Prepojenie existujúcich verejnoprávnych inštitúcií a podnikateľských subjektov VUCnetom.

Opatrenie 2.3: Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov

Aktivity:

- Vybudovanie klastrov pre rozvoj, marketing, obchod a predajnosť a predajnosť miestnych špecialít vín na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni
- Založenie odbytových organizácií výrobcov, ktorých členovia budú fyzické alebo právnické subjekty, podnikajúce v poľnohospodárstve na území Slovenskej republiky a vyrábajúce nasledovné živočíšne alebo rastlinné komodity: mlieko, jatočný hovädzí dobytok, obilniny, jatočné ošípané, olejninu a strukovinu, hydina a vajcia, muštové hrozno, včelie produkty, liečivé, aromatické a koreninové rastliny, kvety a okrasné rastliny

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Ekonomika vidieka:

Program rozvoja vidieka, Regionálny operačný program, Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia, Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast, Operačný program Informatizácia spoločnosti, Vlastné zdroje podnikateľov a samosprávy, Bankové úvery, Nadácie.

2.4.4.1. Poľnohospodárstvo

Špecifický cieľ 1: Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva KSK

Poľnohospodári sa postupne vyrovnávajú s problémami, ktoré vyplynuli pri plnení zásad správnej poľnohospodárskej praxe, ochrany životného prostredia a životných podmienok zvierat v rámci plnenia zásad Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Z hľadiska výnosnosti a využívania pôdneho fondu a ich efektívnej exploatacie je potrebné uvažovať o pestovaní energetických plodín (na pôdach nezaradených do LPIS a na sekundárnom PPF) a dorábaní ekologickej produkcie

Opatrenie 1.1: Efektívna exploatacia výrobných základne - pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie a pozemkové úpravy

Aktivity:

- Usporiadanie vlastníckych vzťahov k pozemkom, sceľovanie pozemkov
- Podpora pri zakladaní fariem hydiny a fariem vodného vtáctva
- Program výroby energetických plodín

Opatrenie 1.2: Uplatňovanie agroenvironmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat

Aktivity:

- Podpora rozšírenia plôch, na ktorých sa uplatňujú agroenvironmentálne výrobné postupy
- Podpora výrobcov biopotravín
- Podpora rozšírenia výroby nových certifikovaných biopotravín
- Podpora pri budovaní ekologických fariem a uzavretého produkčného a odpadového systému hospodárenia kombinovaným spôsobom, vyhovujúcim predpisom a inovačným postupom hospodárenia

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva KSK

Dôležitým činiteľom udržania a zvýšenia konkurencieschopnosti poľnohospodárstva je investovanie do diverzifikačných činností, hlavne do rozvoja vidieckeho cestovného ruchu – do agroturistických zariadení, predovšetkým do hipocentier. Nevyhnutné sú aj investície do ochrany životného prostredia na zavedenie nových ekologických technológií poľnohospodárskej výroby.

Opatrenie 2.1: Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti agrosektoru KSK

Aktivity:

- Podpora pri budovaní hospodárskych budov na ustajnenie hospodárskych zvierat a uskladnenie krmovín, investícií do výrobných zariadení (stroje a zariadenia)
- Podpora spracovania poľnohospodárskych komodít
- Podpora podnikateľských aktivít poľnohospodárov v oblasti cestovného ruchu – rozvoj agroturistiky
- Podpora produkcie ekologicky čistých značkových produktov
- Stabilizácia a vytváranie ovocných sádov

Opatrenie 2.2: Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom

Aktivity:

- Podpora pri budovaní dojární a objektov na prvotné ošetrovanie mlieka
- Podpora pri budovaní liahni, medárni
- Podpora investícií do výrobných zariadení (hospodárske budovy, skladovacie kapacity, stroje a zariadenia) a do nových technológií

Špecifický cieľ 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

Nároky na farmárov rastú aj v oblasti ďalšieho vzdelávania sa. Nová poľnohospodárska technika a zavádzanie nových technológií si vyžaduje absolvovanie špeciálnych školení a zaškoľovaní farmárov a ich zamestnancov. Osobitný prístup je treba voliť pri zamestnávaní nekvalifikovanej pracovnej sily – títo ľudia zvyčajne nemajú ani pracovné návyky a skúsenosti.

Opatrenie 3.1: Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore

Aktivity:

- Vytvorenie vzdelávacích programov pre celoživotné vzdelávanie aktérov, podnikateľských subjektov a verejnosti v agrosektore v spolupráci so strednými odbornými školami subregiónu Medzibodrožie
- Spolupráca podnikateľských subjektov s ÚKSK – odborom školstva, pri zavádzaní nových študijných odborov, ktoré budú reagovať na požiadavky trhu a praxe
- Podpora vzdelávania v oblasti agropodnikania a agroturistiky, využívanie existujúcich študijných odborov stredných škôl subregiónu Medzibodrožia

Opatrenie 3.2: Podpora odbytu agrokomodít

Aktivity:

- Podpora vytvárania odbytových organizácií agrokomodít a zriadenie predajných bodov s regionálnymi produktmi
- Podpora marketingu miestnych agroproduktov a ich zaradenie do databázy celokrajských značiek produktov

2.4.4.2. Lesné hospodárstvo

V podmienkach subregiónu sa k realizácii daného cieľa musí pristupovať s prihliadnutím na vlastníkov lesov. Najlepšiu východiskovú situáciu majú Lesy SR, š.p., OZ Sobrance, ktoré obhospodarujú viac ako 50 % lesov subregiónu Medzibodrožie.

Špecifický cieľ 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora

Opatrenie 1.1: Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva

Aktivity:

- Spracovanie lesných produktov (zariadenia na sušenie lesných bylín, zariadenia na pozberové spracovanie lesných plodov a pod.)
- Rozvoj poľovníctva – práca s výklenkovou klientelou, spolupráca v oblasti marketingu s podnikateľskými subjektmi cestovného ruchu v mikroregióne a s Úradom KSK – referátom CR, balíček programov kombinovaných ponúk turistiky a wellnessu

Opatrenie 1.2: Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov

Aktivity:

- Rozvoj investícií pre pestovanie lesného a ovocinárskeho reprodukčného materiálu v lesných škôlkach
- Obstaranie strojov a zariadení pre pestovanie lesného reprodukčného a pre obnovu lesa

Opatrenie 1.3: Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva

Aktivity:

- Seminárne vzdelávanie v odbore pestovateľ - ochranár na SOŠ OaV Viničky so zameraním na ochranu a zhodnotenie drevného genofondu TVO.
- Podpora foriem vzdelávania pre vlastníkov, obhospodarovateľov lesných pozemkov a pre poskytovateľov služieb v lesníctve

Špecifický cieľ 2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy

Opatrenie 2.1: Prvé zalesnenie nelesnej pôdy

Aktivity:

- Zalesňovanie, ochrana a ošetrovanie zalesnených plôch s nízkou produkčnou hodnotou

Opatrenie 2.2: Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín

Aktivity:

- Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín na nevyužívaných zátopových plochách riek Latorica, Bodrog a Tisa

Opatrenie 2.3: Lesnícko - environmentálne činnosti

Aktivity:

- Údržba minimálne 10 metrového pásu pozdĺž vodných tokov – prečisťovanie tokov – protipovodňové opatrenia
- Podpora prírode blízkyh spôsobov obhospodarovania lesných ekosystémov s vysokou hodnotou (génové základne)

Opatrenie 2.4: Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení

Aktivity:

- Vybudovať škôlky pre sadenice úžitkových, okrasných drevín a ovocných stromčekov
- Výstavba, prestavba a rekonštrukcia lesných ciest v rámci protipožiarnych a ozdravných opatrení

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Lesné hospodárstvo:

Program rozvoja vidieka SR na programovacie obdobie 2007-2013

Operačný program životné prostredie

Súkromné zdroje Bankové úvery

2.4.4.3. Vidiecky turizmus

V Medzibodroží na pomerne malom území, s prekonaním malých vzdialeností môžeme robiť výlety, vychádzky na riekach Bodrog, Latorica, Tisa v unikátnej prírodnej scenérii. Môžeme spoznať územie s výnimočnými prírodnými danosťami.

Špecifický cieľ 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov

Opatrenie 1.1: Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho produktu vidieckeho turizmu

Aktivity:

- Poskytnúť príležitosti na zúročenie tradičných miestnych zručností a produktov (ľudové remeslá, miestna kuchyňa a špeciality, znalci folklóru a pod.
- Vzdelávanie komunitných manažérov zamerané na tvorbu a manažment regionálneho produktu vidieckeho turizmu pre systémy manažmentu kvality
- Vzdelávanie a publicita zameraná na pozitívne ovplyvňovanie verejnej mienky k ochrane území v sieti NATURA 2000 v súvislosti s rozvojom produktu vidieckeho turizmu
- Podpora projektov cezhraničnej spolupráce zameraných na výmenu skúseností v oblasti vidieckeho turizmu s Maďarskom a Ukrajinou

Opatrenie 1.2 Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu v kraji

Aktivity:

- Pravidelná aktualizácia databázy ubytovacích kapacít a databázy stravovacích služieb v jednotlivých obciach mikroregiónu
- Zmapovanie možností využitia miestnej poľnohospodárskej produkcie pre certifikované stravovacie služby
- Propagácia certifikovaných ubytovacích a stravovacích služieb na území

Opatrenie 1.3 Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v pilotných územiach

Aktivity:

- Príprava implementačných plánov stratégie rozvoja vidieckeho turizmu a v subregióne Medzibodrožie a v mikroregióne Tarbucka
- Vybudovanie siete turistických a náučných chodníkov, budovanie a značkovanie cyklotrás Medzibodroží
- V spolupráci s podnikateľskými subjektmi zabezpečenie servisných služieb pre užívateľov chodníkov – cykloservisy, požičovne bicyklov

- Zabezpečenie prepojenosti značených cyklotrás na susedné územia v rámci KSK a na jestvujúce trasy za hranicami
- Zriadenie odpočívadiel pre turistov a osadenie bezpečnostných stojanov pre bicykle v turisticky exponovaných lokalitách
- Udržiavanie kultúrnych tradícií, folklórnych festivalov predstavenie vidieckeho života v múzeu KC v Kráľovskom Chlmcí a v múzeu v Malom Kamenci
- V cezhraničnom kontexte príprava ponúk komplexného, niekoľko dňového programového balíčka, vhodného pre pomerne širokú škálu cieľového segmentu.
- Dobudovanie inštalácií informačných tabúľ – jednotný dizajn pre celý subregión – v každej obci a na vytypovaných frekventovaných bodoch (Bodrogtour)
- Rozširovanie ponúkaných služieb turisticko - informačného centra v Kráľovskom Chlmcí – koordinácia jednotlivých aktivít CR

Špecifický cieľ 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu

Opatrenie 2.1 Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky

Aktivity:

- Využitie portálu KSK – cestovný ruch, portálu www.tvc.sk, portálu Slovenského zväzu vidieckej turistiky <http://www.agroturist.sk> a vlastného portálu www.borog-tisa.sk, na komplexnú propagáciu subregiónu a poskytovanie informácií a elektronických služieb zameraných na vidiecky cestovný ruch v území Medzibodrožia
- Vytvorenie Združenia vidieckeho turizmu, koordinácia služieb a ponúk v mikroregióne a ich propagácia na vyššie uvedených webových stránkach
- Vydanie spoločného sprievodcu po území – kalendár kultúrnych a športových akcií, propagácia ubytovacích a stravovacích zariadení v území mikroregiónu a ich propagácia na vyššie uvedených webových stránkach
- Informácie v cudzojazyčných mutáciách

Pri realizácii aktivít tohto opatrenia odporúčame užšie spolupracovať s Bodrogtour o.z. Kráľovský Chlmec.

Opatrenie 2.2 Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie

Aktivity:

- Pre zlepšenie obrazu o Medzibodroží, pre posilnenie jeho identity, ale aj pre marketing jeho potenciálov, používať logo slogan Medzibodrožia. Logo, ktoré smerom „von“ tvorí pre návštevníkov určitú obchodnú značku kvality a smerom „dnu“ posilňuje u miestnych obyvateľov identitu regiónu, mal by byť záväzný pre každý subjekt CR pri vydávaní individuálnych a spoločných propagačných materiálov
- Spoločná propagácia a imidž na základe verejno - súkromných partnerstiev, do procesu zapojiť aj vlastníkov najvzácnejších a turisticky najpríťažlivejších objektov v subregióne

Opatrenie 2.3 Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov

Aktivity:

- Zaviesť systém dotazníkov na sledovanie kvality služieb a regionálneho produktu s prepojením na značku kvality vidieckeho turizmu v kraji
- Zaviesť systém vyhodnocovania dotazníkov spokojnosti a motivácie návštevníkov na spoluúčasť pri skvalitňovaní turistickej ponuky
- Permanentne využívať internetové stránky na získavanie spätnej väzby od návštevníkov subregiónu, využívať rôzne marketingové aktivity (súťaže o pobyt v niektorom zo zariadení CR, o vecné ceny a pod.)

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Vidiecky turizmus:

Operačný program Vzdelávanie

Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia

Operačný program Životné prostredie

Regionálny operačný program

Program rozvoja vidieka

Operačný program Teritoriálna spolupráca

Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast

Operačný program Informatizácia spoločnosti

2.4.4.4. Obnoviteľné zdroje energie

Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK

Opatrenie 1.1: Program výroby energetických plodín

Aktivity:

- Pestovanie rastlín pre výrobu biopalív (výroba bioetanolu – z obilia, kukurice, cukrovej repy - výroba bionafty (MERO) – predovšetkým z repky olejnej, slnečnice)
- Pestovanie energetických rastlín (štiav, láskavec, komonica, cirok) a rýchlorastúcich drevín (vrba, topoľ, jelša) na energetické účely
- Využitie nadbytku dopestovaných plodín z husto siatych obilnín k výrobe biopalív (zo zrna), ďalej na energetické účely - k výrobe bioplynu (siláž, slama)
- Využívanie poľnohospodárskej pôdy na energetické účely rozšírením krajinnej vegetácie (vetrolamy, remízky, prícestnú vegetáciu a porasty pozdĺž vodných tokov)
- Zbytky zo spracovania kultúr vo viniciach a sadoch využiť na výrobu bioplynu i ako biomasa na spaľovanie.
- Materiál získaný pri ich údržbe prirodzených a poloprirodzených trávnych porastov, použiť k energetickým účelom.

Špecifický cieľ 2: Využitie slnečnej, geotermálnej energie a bioplynu

Opatrenie 2.1: Podpora výroby elektrickej energie a tepla zo slnečnej a geotermálnej energie a bioplynu

Aktivity:

- Vypracovanie pre – feasibility štúdie na výstavbu centra na využívanie obnoviteľných zdrojov energie
- Podpora projektu bioplynovej elektrárne vo Veľkých Trakanoch
- Podpora zámeru vybudovania geotermálnej a fotovoltickej elektrárne v Kráľovskom Chlmci
- Podpora zámeru vybudovania fotovoltickej elektrárne v Ladmovciach

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Obnoviteľné zdroje energie:

Operačný program Životné prostredie

Program rozvoja vidieka

Operačný program Teritoriálna spolupráca

Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast

3. Realizovateľnosť stratégie rozvoja vidieka

Realizovateľnosť stratégie rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie jej financovateľnosť prostredníctvom operačných programov SRR SR 2007 - 2013

Tabuľka č. 32

			PRV	ROP	OP ŽP	OP KaHR	OP Výsk.vývoj	OP Zam a soc inkl.	OP Vzdel.	OP IS	OP Doprava
5.1 Životné prostredie	SP1	1.1.									
	SP2	2.1.									
		3.1.									
	SP3	3.2.									
5.2 Osídlenie a výstavba		1.1.									
	SP1	1.2.									
		2.1.									
	SP2	2.2.									
	SP3	3.1									
		3.2									
5.3 Ľudské zdroje		1.1.									
		1.2.									
	SP1	1.3.									
		2.1.									
	SP2	2.2.									
		3.1.									
	SP3	3.2.									
5.4 Ekonomika vidieka		1.1.									
		1.2.									
	SP1	1.3.									
		2.1.									
		2.2.									
	SP2	2.3.									

Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie

		PRV	ROP	OP ŽP	OP KaHR	OP Výsk.vývoj	OP Zam a soc inkl.	OP Vzdel.	OP IS	OP Doprava
5.4.1. Poľnohospodárstvo		1.1.								
	SP1	1.2.								
		2.1.								
	SP2	2.2.								
		3.1.								
	SP3	3.2.								
		4.1.								
		4.2.								
		4.3.								
SP4	4.4.									
5.4.2. Lesné hospodárstvo		1.1.								
		1.2.								
	SP1	1.3.								
		2.1.								
		2.2.								
		2.3.								
		2.4.								
	SP2	2.5.								
5.4.3. Vidiecky turizmus		1.1.								
		1.2.								
	SP1	1.3.								
		2.1.								
		2.2.								
	SP2	2.3.								
5.4.4. Obnoviteľné zdroje energie		1.1.								
	SP1	1.2.								
		2.1.								
	SP2	2.2.								

4. Návrh systému implementácie stratégie rozvoja

Systém implementácie Stratégie rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie (ďalej len Stratégia) pozostáva z nasledovných činností:

- Riadenie Stratégie
- Implementácia priorít a opatrení
- Monitorovanie a hodnotenie

4.1. Inštitucionálne zabezpečenie riadenia stratégie

Riadenie Stratégie zabezpečujú:

- členovia **Združenia mesta a obcí Medzibodrožia (ZMOM)** – starostovia obcí, poslanci obecných zastupiteľstiev, členovia jednotlivých obecných komisií, z pohľadu ekonomiky vidieka hlavne komisia regionálneho rozvoja, komisia cestovného ruchu, finančná komisia, sociálna komisia
- Úrad Košického samosprávneho kraja a jeho odbor regionálneho rozvoja

Stratégia bude implemetovaná v spolupráci so sociálno-ekonomickými partnermi na úrovni kraja, napríklad:

- Regionálna rozvojová agentúra v Kráľovskom Chlenci (RRA KCH)
- Partnerstvá sociálnej inklúzie
- ostatné sieťové inštitúcie pôsobiace na vidieku, napr. Vidiecky parlament Východ, Zväz poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností, Združenie vlastníkov pôdy a agropodnikateľov a ďalšie záujmové združenia, ktoré majú súvis s navrhovanými opatreniami
- mimovládne organizácie, verejné a súkromné poradenské agentúry so skúsenosťami, odbornosťou v oblasti rozvoja vidieka (Bodrogtour, Sosna, SAŽP a pod.)

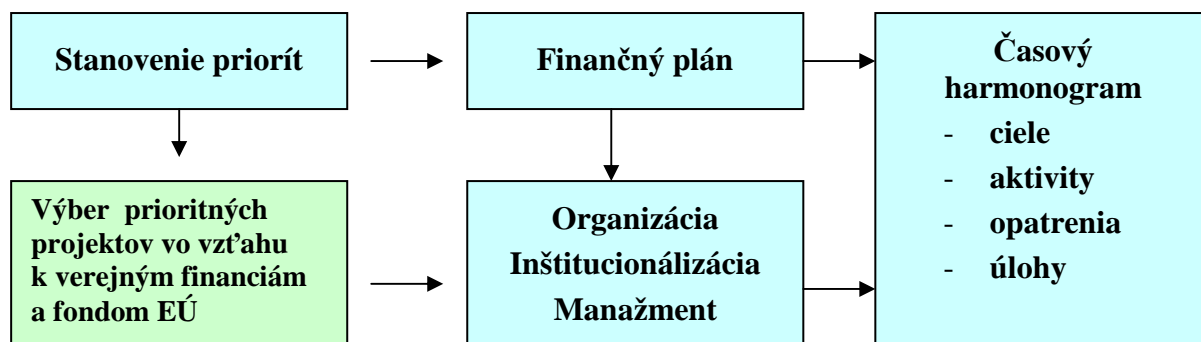
Stratégia bude Zastupiteľstvom Košického samosprávneho kraja zobraaná na vedomie, na manažmente sa spolupodieľa (okrem ZMOM a RRA Kr. Chlmec) aj Úrad Košického samosprávneho kraja, odbor regionálneho rozvoja.

Riadenie Stratégie spočíva v nasledovných činnostiach:

- Koordinácia spracovania Stratégie;
- Vypracovanie manuálov k implementácii Stratégie;
- Zabezpečenie finančného pokrytia implementácie Stratégie;
- Usmerňovanie a kontrola činnosti implementačnej agentúry Stratégie;
- Zabezpečenie technickej stránky monitorovania implementácie Stratégie;
- Zabezpečenie nezávislého hodnotenia Stratégie;
- Publicita a informovanosť o Stratégii;
- Vytvorenie informačného systému implementácie potrebného pre finančné riadenie Stratégie,
- Archivácia relevantných dokumentov.

4.2. Širšie súvislosti implementačného rámca stratégie rozvoja

- Implementáciu Stratégie rozvoja vidieka subregiónu zabezpečuje Regionálna rozvojová agentúra v Kráľovskom Chlmci (RRA KCH)

Personálny manažment:

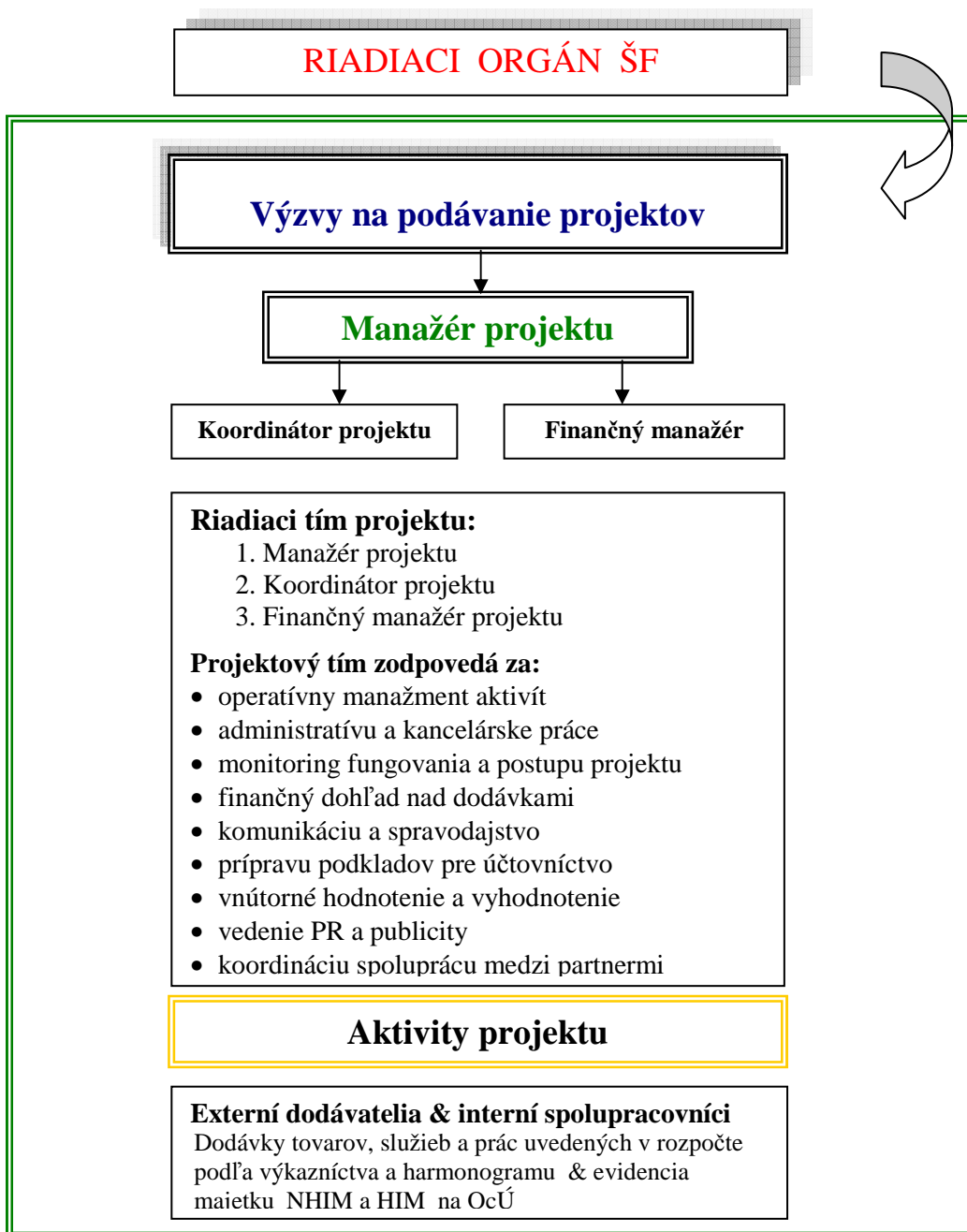
- Obce individuálne projekty
- Košický samosprávny kraj – podporné systémové opatrenia
- Štátne inštitúcie: kataster, ŽP, ochrana prírody,
- Výrobcovia a producenti
- Maloproducenti a malopestovatelia
- Poľnohospodárske firmy a farmári
- Podnikateľské subjekty v regióne
- Spolky, združenia a podobne

Možnosti financovania aktivít:

- Program rozvoja vidieka
- Regionálny operačný program
- Operačný program Vzdelávanie
- Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia
- Operačný program Životné prostredie
- Operačný program Teritoriálna spolupráca
- Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
- Operačný program Informatizácia spoločnosti
- Operačný program Zdravotníctvo
- Operačný program Doprava

4.3. Schéma riadenia projektov v podmienkach subregiónu Medzibodrožie

4.4. Návrh kľúčových indikátorov na monitorovanie kvality života

Oblasť	Názov ukazovateľa	Jednotka
Životné prostredie	Podiel obyvateľov pripojených k rozvodom pitnej vody	%
	Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s čistiarnou odpadových vôd	%
	Podiel vytriedených zložiek komunálneho odpadu (papier, sklo, plasty...) na celkovej produkcii komunálneho odpadu	%
	Počet vypracovaných územných plánov a urbanistických štúdií	počet
Ľudské zdroje	Podiel osôb zo znevýhodnených skupín s ukončeným základným vzdelaním	%
	Počet nových pracovných miest pre znevýhodnených uchádzačov	počet
	Podiel dlhodobo nezamestnaných umiestnených na trhu práce	počet
	Miera dlhodobej nezamestnanosti na vidieku	%
	Počet absolventov projektov ďalšieho vzdelávania z vidieckych oblastí	počet
	Miera úspešnosti podávania projektov	%
Ekonomika vidieka	Podiel poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej ekologickým spôsobom	%
	Podiel ekologického a alternatívneho poľnohospodárstva na celkovej produkcii	%
	Počet novozaložených malých a stredných podnikov/1000 obyvateľov	počet
	Počet nových investičných projektov/1000 obyvateľov	ks
	Podiel domácností pripojených na internet/1000 obyvateľov	%
	Podiel využívanej pôdy z celkovej výmery PPF v kraji	%
	Rozloha zalesnenej pôdy	ha
	Počet poskytovateľov ubytovania na súkromí	počet
	Podiel certifikovaných zariadení vidieckeho turizmu	%
	Počet a inštalovaný výkon zdrojov elektrickej energie a tepla na báze obnoviteľných zdrojov energie/km ²	počet, GWh, GJ

Monitorovanie implementácie Stratégie zabezpečuje odbor regionálneho rozvoja ÚKSK v súčinnosti so Združením mesta a obcí Medzibodrožia (ZMOM).

Úlohy monitorovania:

- Dozerať nad plnením cieľov Stratégie;
- Monitorovať implementáciu Stratégie podľa definovaných indikátorov výstupov, výsledkov a dopadov;
- Navrhovať a predkladať Združeniu mesta a obcí Medzibodrožia (ZMOM) zmeny v obsahu Stratégie (špecifické ciele, opatrenia) v prípade, že definované špecifické ciele a opatrenia prestali byť relevantné pre rozvoj vidieka v kraji;
- Zabezpečiť súčinnosť a komunikáciu s nezávislým hodnotiteľom Stratégie;

Hodnotenie Stratégie je zabezpečené nezávislým hodnotiteľom vybraným na základe verejného obstarávania (jednotlivec alebo spoločnosť), ktorý zhodnotí výsledky a dopady Stratégie na vidiek KSK a jeho sociálno-ekonomický rozvoj. Hodnotenie sa zabezpečí dvakrát – strednodobé a záverečné hodnotenie. Úlohou hodnotiteľa je na základe stanovených indikátorov hodnotenia, cieľových rovín a skutočnosti zodpovedať hodnotiace otázky a zistiť, či plánovaná intervencia splnila očakávané ciele.

5. Štúdie a projektové zámery

Tabuľka č. 33

ZÁSOBNÍK PROJEKTOVÝCH ZÁMEROV KOŠICKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA PRE PROGRAMOVACIE OBDOBIE 2007 - 2013

Subregión: Medzibodrožie, okres Trebišov											
ŠC, Priorita, Opatrenie	Názov projektu	Popis projektu	Žiadateľ	Miesto realizácie	Predpokladané náklady (Sk)	Predpokladaný začiatok realizácie (rok)	Stav pripravenosti				
							1	2	3	4	5
Zmiernenie disparít na regionálnej úrovni v oblasti dopravy											
<i>Modernizácia a rozvoj cestnej infraštruktúry</i>											
1.1.2.	vybudovanie navrhovaného východného cestného obchvatu Slovenského Nového Mesta a plánovaný východný cestný obchvat mesta Sátoraljaújhely		obec Slovenské Nové Mesto	Slovenské Nové Mesto							
1.1.4.	obchvat obce a premostenie na Sv. Máriu	cestná infraštruktúra	obez Zemplin - KSK	Zemplin			x				
1.1.5.	prepojovacia cesta	cesta do MR	obec Veľké Trakany	Veľké Trakany	10 000 000	2008			x		
1.1.5.	rekonštrukcia MK	cesty, chodníky, rígly	obec Veľké Trakany	Veľké Trakany	45 000 000	2009			x		
1.1.5.	rekonštrukcia miestnych komunikácií	rekonštrukcia	obec Viničky	Viničky	30 mil.	2009		x			
Zmiernenie disparít na regionálnej úrovni v oblasti životného prostredia											
<i>Zvýšenie integrovanej ochrany, racionálneho využívania vôd a protipovodňovej ochrany</i>											
2.1.2.	dokončenie kanalizácie		obec Borša	Borša	17 000 000	2009		x			
2.1.2.	obecná kanalizácia	výstavba obecnej kanalizácie	obec Veľké Trakany	Veľké Trakany	40 000 000	2008			x		
2.1.2.	vybudovanie kanalizácie		okres Trebišov		84 mil.						
2.1.3.	revitalizácia Tisy	vyčistenie toku	obec Veľké Trakany	Veľké Trakany	10 000 000	2010	x				
Zmiernenie disparít na regionálnej úrovni v oblasti základnej infraštruktúry											

Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Medzibodrožie

<i>Obnova a budovanie základnej infraštruktúry</i>										
3.1.1.	ZŠ s MŠ Borša - zatepľovanie		obec Borša	Borša	13 096 000	2009		x		
3.1.1.	rekonštrukcia ZŠ	celková rekonštrukcia ZŠ	obec Veľké Trakany	Veľké Trakany	26 000 000	2009			x	
3.1.4.	rekonštrukcia kaštieľa		obec Borša	Borša		2005		x		
3.1.4.	Dom tokajských tradícií	výstavba	obec Viničky	Viničky	7 mil.	2008		x		
3.1.4.	Župný dom Zemplín	rekonštrukcia interiéru - zriadenie múzea	obec Zemplín	Zemplín	6 mil.	2008-2009		x		
3.1.5.	obnova verejného priestranstva Borše		obec Borša	Borša	20 000	2009		x		
3.1.5.	výstavba bytoviek		obec Borša	Borša		2009	x			
<i>Budovanie infraštruktúry cestovného ruchu</i>										
3.3.1.	tokajsko - rekreačné turistické centrum		obec Borša	Borša		2009	x			
3.3.1.	turistické centrum	výstavba	obec Viničky	Viničky	20 mil.	2012	x			
3.3.6.	dobudovanie nedokončených cyklotrás		okres Trebišov							
Zmiernenie disparít na regionálnej úrovni v oblasti ľudských zdrojov										
<i>Zvyšovanie zamestnanosti</i>										
4.1.2.	vybudovanie podnikateľskej zóny	zóna na podnikanie	obec Veľké Trakany	Veľké Trakany	10 000 000	2009		x		
Zmiernenie disparít na regionálnej úrovni v oblasti vzdelávania										
<i>Prepojenie systému odborného vzdelávania a prípravy s trhom práce</i>										
<i>Podpora rozvoja športu</i>										
5.2.5.	vybudovanie telocvične ZŠS MŠ Borša		obec Borša	Borša	24 514 000	2009		x		

Číselník pre stav projektu:

- 1 - projektová idea
- 2 - projekt v príprave projektovej dokumentácie
- 3 - projektová dokumentácia je vypracovaná, projekt je pripravený na realizáciu
- 4 - EIA nevypracovaná
- 5 - EIA vypracovaná

Zdroj: Úrad KSK 2009

Zásobník projektov

Regionálny zásobník projektov bude priebežne aktualizovaný na úrovni samosprávneho kraja centrálnne na Úrade Košického samosprávneho kraja a na úrovni subregiónu Medzibodrožie v spolupráci s Regionálnou rozvojovou agentúrou v Kráľovskom Chlmci.

Použitá literatúra a informačné zdroje

1. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja
2. Konceptia rozvoja cestovného ruchu v Košickom samosprávnom kraji na roky 2005 – 2009
3. Územný plán veľkého územného celku Košického kraja
4. Stratégia rozvoja vidieka KSK
5. Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Národného parku Slovenský raj
6. Stratégia rozvoja vidieka v mikroregiónoch Borolo a Koromľa
7. Stratégia rozvoja vidieka v mikroregióne Použie
8. Stratégia rozvoja vidieka v Tokajskej vinohradníckej oblasti
9. PHSR a ÚPD obcí a miest subregiónu Medzibodrožie
10. Mestská a obecná štatistika Štatistického úradu Slovenskej republiky /ŠÚ SR/
11. Stratégia rozvoja cestovného ruchu pre Medzibodrožie
12. Stratégia rozvoja cestovného ruchu pre mikroregión Tarbucka
13. Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Dolný Zemplín
14. Možnosti využitia geotermálnej energie pre rozvoj vidieka (2008) - RNDr. Milan Husár, ORR
15. Program integrovaného manažmentu vodných zdrojov na Zemplíne s dôrazom na zlepšenie kvality vôd v Zemplínskej Šírave
16. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 1991 a 2001, ŠÚ SR
17. Envirotrade s.r.o. Košice: Prestavba vinárskeho závodu Chateau Viničky (Zámer)
18. Život medzi riekami, monografia krajinného manažmentu Medzibodrožia
19. Generel cyklotrás - návrh koncepcie rozvoja cyklistických trás v Košickom samosprávnom kraji, informatívny materiál - Ing. Milan Filip, ORR
20. Konceptia rozvoja cestovného ruchu v Košickom samosprávnom kraj
21. Nová stratégia rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky, ktorú pripravilo Ministerstvo hospodárstva, na <http://www.economy.gov.sk/>

Web stránky:

1. <http://chu.enviroportal.sk>
2. www.statistics.sk
3. <http://www.lesoprojekt.sk>
4. <http://www.enviro.gov.sk>
5. <http://www.kcmap.sk>
6. <http://sk.wikipedia.sk>
7. www.bodrog-tisa.sk
8. www.lesy.sk
9. www.apa.sk
10. www.pozfond.sk
11. www.sazp.sk
12. www.sosna.sk
13. www.kralovskychlmec.sk
14. www.tvc.sk

Ďalšie zdroje informácií:

1. Úrad Košického samosprávneho kraja
2. Štatistický úrad SR
3. Obecné úrady v subregióne Medzibodrožie
4. Mestský úrad v Kráľovskom Chlmci
5. Mestský úrad v Čiernej nad Tisou
6. Turistické informačné centrum Kráľovský Chlmec
7. Bodrogtour o.z. Kráľovský Chlmec
8. Sosna Košice, občianske združenie
9. Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice, n.o
10. Slovenská správa ciest SR
11. APA Trebišov
12. Regionálna veterinárna a potravinová správa Trebišov
13. ÚPSVaR Trebišov
14. MVaRR SR
15. Katastrálny úrad Trebišov
16. Obvodný lesný úrad Michalovce
17. MŽP SR
18. SAŽP CKEP Prešov